

BOORD TABEL 2019

van de kmo's
en zelfstandige
ondernemers

De Algemene Directie K.M.O.-beleid publiceert hier haar vierde “Boordtabel van de kmo’s en zelfstandige ondernemers”. De voornaamste doelstelling is het schetsen van een stand van zaken van de wereld van de kmo’s en de zelfstandige ondernemers, twee belangrijke economische actoren in België, en dat aan de hand van een reeks van kernindicatoren.

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Vooruitgangstraat 50 – 1210 Brussel

Ondernemingsnr.: 0314.595.348

tel. 0800 120 33 (gratis nummer)

○ + 32 2 277 51 11

○ FODEco

○ @fodeconomie

○ [linkedin.com/company/fod-economie](https://www.linkedin.com/company/fod-economie) (page bilingue)

○ [instagram.com/fodeconomie](https://www.instagram.com/fodeconomie)

○ [youtube.com/user/FODEconomie](https://www.youtube.com/user/FODEconomie)

○ economie.fgov.be

Verantwoordelijke uitgever:

Regis Massant

Voorzitter a.i. van het Directiecomité

Vooruitgangstraat 50 – 1210 Brussel

Internetversie

222-19

Inhoud

Executive summary.....	9
1. Inleiding.....	11
1.1. Begripsbepaling.....	12
1.1.1. Kmo's.....	12
1.1.2. Zelfstandige ondernemers.....	13
1.2. Statistische bronnen	13
1.2.1. Statistics Belgium.....	13
1.2.2. Eurostat.....	15
1.2.3. Rijksdienst voor Sociale Zekerheid.....	16
1.2.4. Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid.....	16
1.2.5. Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen	17
1.2.6. FOD Sociale Zekerheid	17
2. Kmo-demografie.....	18
2.1. Profiel van de kmo's	18
2.1.1. Grootte.....	21
2.1.2. Sectoren.....	22
2.1.3. Rechtsvorm.....	24
2.1.4. Handel met het Verenigd Koninkrijk.....	27
2.2. Faillissementen	29
2.3. Tewerkstelling.....	33
2.4. Digitalisering.....	37
2.4.1. Computer en internetverbinding.....	38
2.4.2. ICT-specialisten.....	38
2.4.3. Website.....	38
2.4.4. Verkoop	39
2.4.5. Facturatie.....	42
2.5. Internationale vergelijking.....	43
2.5.1. Dichtheid.....	43
2.5.2. Aantal bedrijven.....	44
2.5.3. Tewerkstelling.....	45

2.5.4. Toegevoegde waarde.....	46
2.5.5. Digitalisering	48
2.6. Samenvattende tabel over kmo-demografie.....	52
3. Demografie van de zelfstandige ondernemers.....	53
3.1. Profiel.....	53
3.1.1. Leeftijd.....	54
3.1.2. Aard van de bezigheid.....	55
3.1.3. Sectoren.....	57
3.1.4. Statuut van student-zelfstandige.....	58
3.2. Sociale bijdragen.....	59
3.3. Internationale vergelijking.....	60
3.4. Samenvattende tabel over demografie van zelfstandige ondernemers.....	64
4. Vrouwelijk ondernemerschap.....	65
4.1. Vrouwen op de arbeidsmarkt.....	65
4.2. Het statuut van zelfstandige.....	66
4.3. Diversiteit.....	69
4.4. Internationale vergelijking.....	72
4.5. Samenvattende tabel over vrouwelijk ondernemerschap.....	76

Lijst van tabellen

Tabel 1.	Definitie van de kmo's en categorieën volgens de Europese Commissie	12
Tabel 2.	Definitie van de kmo's en categorieën volgens het Kmo-observatorium.....	13
Tabel 3.	Dichtheid van het aantal kmo's per 1.000 inwoners.....	19
Tabel 4.	Bruto-oprichtingsgraad van de kmo's	20
Tabel 5.	Stopzettingsgraad van de kmo's.....	20
Tabel 6.	Netto-oprichtingsgraad	20
Tabel 7.	Turbulentiegraad van de kmo's.....	21
Tabel 8.	Import en export tussen België en het Verenigd Koninkrijk naar bedrijfsgrootte	28
Tabel 9.	Top 5 qua tewerkstelling (arbeidsplaatsen) in de privésector in 2018.....	35
Tabel 10.	Ondernemingen per grootte in 2017	45
Tabel 11.	Aantal werknemers volgens grootte van onderneming in 2017	46
Tabel 12.	Toegevoegde waarde en verdeling volgens grootte van onderneming in 2017	47
Tabel 13.	Indicatoren van het hoofdstuk "Kmo-demografie"	52
Tabel 14.	Dichtheid van het aantal zelfstandige ondernemers en helpers per 1.000 inwoners.....	54
Tabel 15.	Geïnde bedragen aan sociale bijdragen.....	59
Tabel 16.	Aanvragen voor vrijstellingen van sociale bijdragen.....	60
Tabel 17.	Indicatoren van het hoofdstuk "Demografie van de zelfstandige ondernemers"	64
Tabel 18.	Wijziging van het aantal zelfstandigen, volgens geslacht, volgens origine, 2008-2015.....	71
Tabel 19.	Indicatoren van het hoofdstuk "vrouwelijk ondernemerschap"	77

Lijst van grafieken

Grafiek 1. Btw-plichtige kmo's.....	19
Grafiek 2. Grootte van de ondernemingen in 2016, 2017 en 2018.....	21
Grafiek 3. Kmo's in de drie voornaamste sectoren.....	22
Grafiek 4. Verdeling van de categorieën van werkgevers in de drie voornaamste sectoren in 2018.....	23
Grafiek 5. Voornaamste sectoren binnen de verschillende categorieën van bedrijfsgrootte in 2018	24
Grafiek 6. Verdeling van de rechtsvormen van kmo's in 2018.....	25
Grafiek 7. De drie voornaamste rechtsvormen bij de kmo's.....	26
Grafiek 8. Verdeling van de rechtsvormen naar categorie van werkgever.....	27
Grafiek 9. Faillissementen van kleine kmo's en aantal banen dat verloren is gegaan.....	29
Grafiek 10. Aantal banen dat verloren ging in de kmo's naar type van contract.....	30
Grafiek 11. Faillissementen en aantal arbeidsplaatsen dat verloren ging naar bedrijfsgrootte.....	31
Grafiek 12. Faillissementen naar rechtsvorm (< 50 werknemers).....	32
Grafiek 13. Faillissementen en aantal banen dat verloren ging bij de kleine kmo's in de drie voornaamste sectoren.....	33
Grafiek 14. Werknemers van de privésector naar bedrijfsgrootte.....	34
Grafiek 15. Werkgevers die gebruikmaakten van de maatregel om een 1e werknemer aan te werven.....	36
Grafiek 16. Werkgevers die gebruikmaakten van de maatregel om een 1e werknemer aan te werven (per gewest).....	37
Grafiek 17. Types van websites van de kmo's.....	39
Grafiek 18. Kmo's die bestellingen ontvangen via websites of mobiele applicaties.....	40
Grafiek 19. Verkoop door kmo's via websites of apps, volgens het aandeel ervan in de omzet.....	41
Grafiek 20. Aantal bedrijven dat verkoopt via een website of "apps" en aandeel van hun verkopen via die weg (b2c, b2bg).....	42
Grafiek 21. Gebruik van elektronische en papieren facturen.....	43
Grafiek 22. Aantal kmo's per 1.000 inwoners in de niet-financiële sectoren in 2017.....	44
Grafiek 23. Toegevoegde waarde per werknemer en volgens grootte van bedrijf in 2017.....	47
Grafiek 24. STEM-gediplomeerden per 1.000 inwoners in de leeftijd van 20 tot 29 jaar in 2016.....	48
Grafiek 25. Bedrijven die in 2018 gebruikmaken van ICT-specialisten, met uitzondering van de financiële sector, in 2018.....	49
Grafiek 26. Bedrijven met een website of welkomspagina in 2018.....	50

Grafiek 27. Bedrijven met een website met complexe functionaliteiten.....	50
Grafiek 28. Bedrijven die elektronisch facturen versturen (2017).....	51
Grafiek 29. Bedrijven die een computernetwerk gebruiken om verkopen te realiseren (minstens 1 % van de omzet) (in 2018).....	52
Grafiek 30. Zelfstandigen en helpers.....	54
Grafiek 31. Actieve zelfstandigen, starters en stoppers per leeftijdscategorie in 2018.....	55
Grafiek 32. Aangeslotenen volgens de aard van de bezigheid.....	56
Grafiek 33. Starters volgens de aard van de bezigheid.....	56
Grafiek 34. Stoppers volgens de aard van de bezigheid.....	57
Grafiek 35. Aangesloten student-zelfstandigen en wijziging volgens geslacht.....	59
Grafiek 36. Aandeel van de zelfstandigen in de werkende bevolking in 2018 voor de EU15- landen.....	61
Grafiek 37. Aandeel van de zelfstandigen met werknemers onder alle zelfstandigen in 2018 voor de EU15-landen.....	61
Grafiek 38. Aantal zelfstandigen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot 74 jaar in 2018 voor de EU15-landen.....	62
Grafiek 39. De vijf voornaamste sectoren waarin zelfstandigen actief waren in 2018.....	63
Grafiek 40. Activiteits- en werkzaamheidsgraad per geslacht (20 – 64 jaar) in België in 2018.....	66
Grafiek 41. Zelfstandigen en helpers naar geslacht.....	67
Grafiek 42. Zelfstandigen en helpers per sector naar geslacht in 2018.....	68
Grafiek 43. Verhouding bestuurders van vennootschappen en zelfstandigen per sector en naar geslacht in 2018.....	69
Grafiek 44. Verdeling van de zelfstandigen, volgens geslacht, volgens origine, 2015.....	70
Grafiek 45. Activiteitsgraad van vrouwen (20-64 jaar) in 2018 voor de landen van de EU15 en wijziging ten opzichte van 2017.....	72
Grafiek 46. Werkzaamheidsgraad van vrouwen (20-64 jaar) in 2018 voor de landen van de EU15 en wijziging ten opzichte van 2017.....	73
Grafiek 47. Aandeel zelfstandigen onder de werkende vrouwen (15 - 74 jaar) in 2018 voor de landen van de EU15 en wijziging ten opzichte van 2017.....	74
Grafiek 48. Aandeel vrouwen onder de zelfstandigenpopulatie in 2018 voor de landen van de EU15 en wijziging ten opzichte van 2017.....	75
Grafiek 49. Aandeel vrouwen in de populatie van oprichters van start-ups in 2018 voor de landen van de EU.....	76

Executive summary

Het aantal kmo's in België steeg in 2018 met 3,6 % - goed voor een toename met 34.281 kmo's ten opzichte van 2017 - tot 974.721 bedrijven met minder dan 250 werknemers. De kmo's zonder werknemers kenden de sterkste groei. Hun aantal nam toe met 4,6 %. De belangrijkste sectoren voor het aantal kmo's zijn

- de vrije beroepen,
- de handel en
- de bouwnijverheid.

Tot 2016 was de handel de sector met het grootste aantal kleine en middelgrote ondernemingen. De sector werd in 2017 echter ingehaald door de vrije beroepen die de afgelopen jaren een gestage groei hebben doorgemaakt. Die trend zet zich voort in 2018 met een toename van 7.760 kmo's (+4,3 %) in de sector ten opzichte van 2017.

De natuurlijke persoon en besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid blijven de populairste rechtsvormen bij de kmo's, met een aandeel van respectievelijk 45,9 % en 34,8 %.

In 2018 werden er 96.508 kmo's opgericht en werden er 62.205 btw-plichtige kmo's stopgezet. Bij bedrijven met minder dan 50 werknemers (de kleine kmo's) werden er 9.860 faillissementen gemeld. Dat resulteerde in een verlies van 15.806 banen: 7.878 voltijdse, 4.145 deeltijdse en 3.783 posten van loontrekkende bestuurders. Die faillissementen hebben vooral de handel, de horeca en de bouw getroffen.

Het aantal werknemers in kleine kmo's (d.w.z. micro- en kleine bedrijven) is in 2018 met 1,1 % gestegen. In de micro-ondernemingen is er sprake van een toename met 0,3 % en in de kleine ondernemingen gaat het om een stijging met 1,6 %. Het aantal werkgevers dat gebruikmaakte van de maatregel "eerste aanwervingen" tussen het 4e kwartaal van 2017 en hetzelfde kwartaal van 2018 steeg met 34 %.

Uit een internationale vergelijking blijkt dat Nederland, en in mindere mate België, in 2017 een toename van het aantal kmo's (respectievelijk +5,1 % en +0,8 %) heeft gekend, terwijl het aantal kmo's in Frankrijk met 4,1 % en in Duitsland met 3,5 % is gedaald. Nederland kende ook de grootste groei van het aantal werknemers in kmo's (3 %). In Duitsland bedroeg de toename 1,7 %, in België 1,4 % en in Frankrijk was er een daling van 7 %. De toegevoegde waarde per werknemer in de kmo's was in België groter dan in Frankrijk, Nederland en Duitsland. In 2017 overtrof de toegevoegde waarde per werknemer in de Franse micro-ondernemingen echter die van België.

De meeste Belgische kmo's hebben een website, of die nu eenvoudig of complex is (81,8 %), waardoor België boven het Europese gemiddelde uitstijgt. Anderzijds beschikt een groter deel van de Nederlandse en Duitse kmo's over een basis- of geavanceerde website. Belgische kmo's (15,5 %) hebben min of meer dezelfde neiging om gebruik te maken van elektronische facturering als Nederlandse (16,2 %) en Duitse (14,4 %) kmo's. Aan de andere kant zijn ze veel actiever in de online verkoop dan hun burens.

België telde in het 4e kwartaal van 2018 1.112.646 zelfstandige ondernemers en helpers die aangesloten waren bij een sociaal verzekeringsfonds, wat 2,3 % meer is dan in dezelfde periode in 2017. De belangrijkste sectoren voor het aantal verzekeringsplichtige zelfstandigen en helpers, zijn de vrije beroepen en de handel (elk ongeveer 30 %), gevolgd door de industrie (22,6 %). Het is de eerste keer dat er in de sector van de vrije beroepen meer zelfstandigen en helpers zijn dan in de sector van de handel.

Het aantal starters (inclusief helpers) steeg met 3,8 % ten opzichte van het jaar voordien. De sectoren met de meeste starters en startende helpers zijn de vrije beroepen en de industrie. De helft van de starters (inclusief helpers) was jonger dan 35 jaar.

Op 1 januari 2017 is de nieuwe regeling voor het sociaal statuut van student-zelfstandige in werking getreden om het ondernemerschap onder de jongeren te stimuleren. In het 1e kwartaal van 2019 waren er 6.820 student-zelfstandigen ingeschreven.

Vergeleken met de andere EU15¹-landen ligt het aandeel zelfstandigen in de werkende bevolking met 13,1 % iets onder het gemiddelde van 13,9 %. Het aandeel van de zelfstandigen die werknemers in dienst hebben, bedraagt 30,4 % in België, iets meer dan het EU15-gemiddelde van 29,9 %.

Het aantal zelfstandig werkzame vrouwen en helpsters steeg in 2018 met 2,6 % en er waren 1,3 % meer vrouwelijke starters (inclusief helpsters) dan in 2017. Meer dan een kwart van de zelfstandig werkzame vrouwen en helpsters (28,5 %) oefende de activiteit in bijberoep uit. De meeste zelfstandig werkzame vrouwen en helpsters zijn actief in de vrije beroepen (39,5 %) en de handel (29,9 %).

Vrouwen zijn licht ondervertegenwoordigd onder de zelfstandigen (incl. helpers) van vreemde origine: in 2015 vertegenwoordigden zij 31,2 % van de zelfstandigen en helpers van vreemde origine, tegenover 35,5 % van de zelfstandigen en helpers van Belgische origine. Tussen 2008 en 2015 is de toename van het aantal vrouwelijke zelfstandigen en helpers van vreemde origine bijna de helft kleiner dan de toename van het aantal mannelijke zelfstandigen en helpers van vreemde origine.

In België is het aandeel zelfstandig werkzame vrouwen onder de populatie werkende vrouwen (9,4 %) kleiner dan in Nederland (12,6 %), maar hoger dan in Frankrijk (7,9 %) en Duitsland (6,7 %). Het aandeel vrouwen in de populatie van oprichters van start-ups ligt ver onder dat van Nederland, Frankrijk, Duitsland en het Europese gemiddelde.

1 De EU15 of het Europa van de Vijftien omvat Duitsland, België, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Nederland, Denemarken, Ierland, het Verenigd Koninkrijk, Griekenland, Spanje, Portugal, Oostenrijk, Finland en Zweden.

1. Inleiding

De Boordtabel heeft twee doelstellingen. Zij schetst eerst en vooral een stand van zaken van de ontwikkeling van het ondernemerschap in België, aan de hand van indicatoren van de economische wereld van de kmo's en de zelfstandige ondernemers. Daarnaast vormt zij een referentiekader voor beleidsbeslissingen.

Dit jaarverslag wordt elk jaar gepubliceerd en onderzoekt de ontwikkeling van de kmo's en zelfstandige ondernemers door de jaren heen en licht telkens nieuwe thema's toe. In 2016 boog de Boordtabel zich voor het eerst over de demografie van de kmo's, de zelfstandige ondernemers, het vrouwelijke ondernemerschap en de internationalisering van de kmo's. De tweede publicatie (2017) ging op de ingeslagen weg verder en verrijkte dit werk met nieuwe thema's, zoals de ambachten. De Boordtabel 2018 consolideerde de structuur in drie delen (kmo's, zelfstandigen en vrouwelijk ondernemerschap).

De Boordtabel 2019 handhaaft dezelfde structuur: de demografie van de kmo's (hoofdstuk 2), de demografie van de zelfstandige ondernemers (hoofdstuk 3) en het vrouwelijke ondernemerschap (hoofdstuk 4). In vergelijking met vorige edities werden de volgende thema's toegevoegd: de digitalisering, de diversiteit in het vrouwelijk ondernemerschap en de handel met het Verenigd Koninkrijk. Net als in vorige edities worden de hoofdstukken opnieuw afgesloten met een internationale vergelijking.

De twee belangrijkste economische actoren van de Boordtabel zijn de kmo's en de zelfstandige ondernemers. Er bestaan verschillende definities van die twee begrippen. De relevante definities in het kader van de Boordtabel worden hieronder toegelicht. De inleiding wordt afgesloten met een beschrijving van de verschillende bronnen die worden gebruikt voor de analyse van de kmo's en zelfstandige ondernemers.

1.1. Begripsbepaling

1.1.1. Kmo's

In België bestaat er geen eenduidige definitie voor “kleine of middelgrote ondernemingen” (kmo's). De Europese Commissie heeft echter in aanbeveling 2003/361/EG een Europese definitie van de kmo opgenomen. Een Europese definitie maakt het mogelijk om op basis van gemeenschappelijke regels vast te stellen welke bedrijven recht hebben op steunmaatregelen voor kmo's.

Die definitie is gebaseerd op drie criteria:

- het aantal werknemers,
- de jaaromzet (exclusief btw) of
- het jaarlijkse balanstotaal.

Volgens de Europese Commissie zijn kleine of middelgrote ondernemingen die

- minder dan 250 mensen in dienst hebben,
- en hetzij een omzet hebben van minder dan of gelijk aan 50 miljoen euro,
- hetzij een balanstotaal van niet meer dan 43 miljoen euro.

Op die criteria worden drempelwaarden toegepast om een onderscheid te maken tussen drie categorieën kmo's. Tabel 1 geeft een overzicht van de categorieën en de criteria waarop ze gebaseerd zijn.

Tabel 1. Definitie van de kmo's en categorieën volgens de Europese Commissie²

Categorie	Aantal werknemers	Omzet	OF	Balanstotaal
Micro-onderneming	< 10	≤ 2 miljoen euro		≤ 2 miljoen euro
Kleine onderneming	< 50	≤ 10 miljoen euro		≤ 10 miljoen euro
Middelgrote onderneming	< 250	≤ 50 miljoen euro		≤ 43 miljoen euro

Aangezien de omzetgegevens of het balanstotaal niet altijd beschikbaar zijn, hanteert het Kmo-observatorium van de FOD Economie veelal het criterium van het aantal werknemers om een kmo te definiëren. De structurele statistieken van Eurostat, het Europees bureau voor statistiek, gebruiken ook enkel het aantal werknemers om de grootte van een onderneming te bepalen³. In navolging van de Europese Commissie gaat ook de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) ervan uit dat een kmo aan verschillende voorwaarden moet voldoen in termen van tewerkstelling en omzet. Maar omdat hij enkel over informatie over de tewerkstelling beschikt, houdt hij enkel rekening met dat criterium om kmo's te identificeren.

² Naar aanleiding van een openbare raadpleging die in 2018 uitgevoerd werd, buigt de Europese Commissie zich momenteel over de noodzaak om de definitie te herzien (https://ec.europa.eu/info/consultations/public-consultation-review-sme-definition_nl).

³ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/structural-business-statistics/structural-business-statistics/sme>.

In de eerste Boordtabellen werd de term kmo gebruikt om bedrijven met minder dan 50 werknemers aan te duiden. Om verwarring met de definitie van de Europese Commissie te voorkomen, wordt de term kmo sinds de editie van 2018 uitsluitend gebruikt voor bedrijven met minder dan 250 werknemers. Gezien het belang van de kleine bedrijven in België wordt echter bijzondere aandacht besteed aan bedrijven met minder dan 50 werknemers. In 2018 had 99,3 % van de Belgische bedrijven minder dan 50 werknemers in dienst. In deze Boordtabel wordt een bedrijf met minder dan 50 werknemers een “kleine kmo” genoemd. De “kleine kmo’s” omvatten de categorieën “micro-onderneming” en “kleine onderneming”. Het Kmo-observatorium hanteert dezelfde drempels voor het aantal werknemers als de Europese Commissie om de verschillende categorieën van kmo’s te definiëren (tabel 2).

Tabel 2. Definitie van de kmo’s en categorieën volgens het Kmo-observatorium

Categorie	Aantal werknemers
Micro-onderneming	0 tot 9
Kleine onderneming	10 tot 49
Middelgrote onderneming	50 tot 249

1.1.2. Zelfstandige ondernemers

De zelfstandige ondernemer is een persoon die zijn/haar zelfstandige activiteit uitoefent in de juridische vorm van een eenmanszaak (zelfstandige natuurlijke persoon) of een vennootschap (rechtspersoon).

Elke natuurlijke persoon die, in België, een beroepsactiviteit uitoefent zonder daarbij gebonden te zijn door een arbeidsovereenkomst of statuut, wordt beschouwd als “zelfstandige”. Hij/zij oefent zijn/haar werk uit zonder enige relatie van ondergeschiktheid. De zelfstandige geniet een eigen sociaal statuut en een specifieke socialezekerheidsregeling. Het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) beheert de sociale zekerheid van de zelfstandige ondernemers en publiceert daarover statistieken.

Volgens Eurostat is een zelfstandige ondernemer ofwel de enige eigenaar ofwel de mede-eigenaar van een onderneming zonder rechtspersoonlijkheid, waarin hij werkt. Indien hij ook een andere betaalde beroepsactiviteit uitoefent die zijn hoofdberoep is, wordt hij beschouwd als een werknemer⁴.

1.2. Statistische bronnen

De gegevens die in deze Boordtabel worden geanalyseerd, zijn vooral afkomstig van overheidsinstellingen en worden zo nodig aangevuld met andere informatiebronnen.

1.2.1. Statistics Belgium

Statistics Belgium⁵ is de Algemene Directie Statistiek van de FOD Economie. Als Belgisch statistiekbureau verzamelt, produceert en verspreidt Statistics Belgium cijfers over de Belgische economie, de Belgische maatschappij en het Belgische grondgebied.

4 <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Self-employed> (Engelse versie).

5 <https://statbel.fgov.be/nl>.

De databanken van Statistics Belgium die voornamelijk in deze publicatie worden gebruikt, hebben betrekking op de btw-plichtigen en de faillissementen.

De bron van de databank van de **btw-plichtigen** is de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO) en de populatie is die van de ondernemingen die door de btw-administratie als btw-plichtig worden beschouwd. Activiteiten vrijgesteld van btw komen dan ook niet voor in deze databank. Vaak gaat het om activiteiten van sociale, culturele of medische aard (artsen of verpleegkundigen) of sommige financiële activiteiten. Ook buitenlandse ondernemingen moeten zich kenbaar maken als zij in België handelingen uitvoeren die beoogd worden door het Btw-Wetboek. Zij worden bijgevolg eveneens in de databank opgenomen.

De databank bevat het aantal btw-plichtigen alsook het aantal oprichtingen en stopzettingen van btw-plichtige bedrijven. Het aantal creaties komt overeen met de som van de nieuwe btw-plichtigen, de ondernemingen die dat statuut voor het eerst verwerven, en de opnieuw-btw-plichtigen, de ondernemingen die reeds eerder aan de btw onderworpen waren. De stopzettingen betekenen het einde van de btw-plicht, wat niet noodzakelijk een stopzetting van de activiteit of een faillissement inhoudt.

Voor de statistieken van de databank over de **faillissementen** gebruikt Statistics Belgium gegevens uit het Belgische ondernemingsregister. Die informatie wordt aangevuld met de aangiften van de handelsrechtbanken. De populatie omvat alle ondernemingen die onderworpen zijn aan het faillissementsrecht. Een bedrijf is failliet wanneer het langdurig insolvent is en zijn handelskrediet aan het wankelen is gebracht. Beide voorwaarden moeten vervuld zijn.

De statistieken over de btw-plichtigen en de faillissementen zijn beschikbaar per bedrijfssector. De sectoren worden opgesplitst volgens de NACE-BEL nomenclatuur, oftewel de Belgische versie van de Statistische indeling van economische activiteiten in de Europese Gemeenschap.

De bedrijven kunnen ook worden ingedeeld naar grootte. De **grootte** van een onderneming wordt gedefinieerd op basis van het aantal werknemers die ingeschreven zijn bij de RSZ. De grootteklassen die in de databank van de btw-plichtigen worden gebruikt, maken het mogelijk een onderscheid te maken tussen micro-, kleine en middelgrote ondernemingen, zoals gedefinieerd door het Kmo-observatorium. Voor de faillissementen kunnen alleen de micro- en kleine ondernemingen worden bestudeerd.

Voor de jaren 2008 tot en met 2016 vond in oktober 2018 een herziening van de gegevens plaats met betrekking tot de indeling van de btw-plichtigen naar werknemersklassen. Het aantal werknemers tewerkgesteld door een btw-plichtige onderneming wordt - na die herziening - consistent bepaald aan de hand van gegevens uit het vierde kwartaal van het betreffende jaar. Dat kan een verschil veroorzaken met de cijfers die in de vorige Boordtabellen gepubliceerd werden.

Tot slot is het tevens mogelijk om de gegevens te analyseren op basis van de rechtsvorm van de ondernemingen en de locatie van de hoofdzetel van de onderneming.

Voor de gegevens over de **digitalisering** van bedrijven organiseert Statistics Belgium jaarlijks een enquête over het gebruik van ICT en e-commerce in bedrijven.

De steekproef beperkt zich tot bedrijven die ten minste 2 werknemers in dienst hebben. Alle sectoren van economische activiteit worden geanalyseerd, met uitzondering van de landbouw, het openbaar bestuur, de activiteiten van de huishoudens als werkgever en de extraterritoriale activiteiten⁶. De gegevens over de micro-ondernemingen hebben dus betrekking op ondernemingen met 2 tot 9 werknemers in dat specifieke deel.

6 Respectievelijk de secties A, O, T en U volgens de NACE-code rev. 2.

Statistics Belgium organiseert ook jaarlijks een enquête over het gebruik van ICT bij de huishoudens en personen, waarnaar deze Boordtabel verwijst. Die enquête is gekoppeld aan de door Eurostat gecoördineerde arbeidskrachtenenquête: ze is dus gericht op dezelfde populatie (toelichting in volgende paragraaf "Eurostat").

1.2.2. Eurostat

De **SBA-factsheets**⁷, die jaarlijks door de Europese Commissie worden gepubliceerd, analyseren de situatie van de kmo's in de 28 lidstaten van de Europese Unie en in sommige partnerlanden. De fiches geven een overzicht van de "Small Business Act" voor elke lidstaat. Daarnaast worden ook enkele recente economische tendensen voorgesteld en wordt de aandacht gevestigd op de belangrijkste beleidsmaatregelen van de nationale en regionale overheden ten behoeve van de kmo's. De SBA-factsheets schuiven tevens een schatting naar voren van het aantal bedrijven, de tewerkstelling en hun toegevoegde waarde met behulp van een methodologie die internationale vergelijkingen vergemakkelijkt.

De SBA-factsheet 2018 bevat prognoses voor het jaar 2017. Die prognoses zijn gebaseerd op gegevens van de enquête naar de structuur van ondernemingen (SBS) voor de periode 2008-2015.

De becijferde gegevens van de SBA-factsheets hebben betrekking op de "niet-financiële bedrijfs-economie" die de industrie, de bouwsector, de handel en de diensten omvat (NACE 2008 secties B tot J, L, M en N). Ze houden geen rekening met de ondernemingen uit de sectoren landbouw, bosbouw en visserij en de diensten die normaal gezien geen deel uitmaken van de markteconomie, zoals onderwijs en gezondheidszorg.

De schattingen hebben betrekking op verschillende categorieën van bedrijven, gedefinieerd op basis van het aantal werknemers. De categorieën van micro-, kleine en middelgrote ondernemingen komen overeen met die welke door het Kmo-observatorium zijn gedefinieerd. Er wordt geen rekening gehouden met de omzet of het balanstotaal die in de officiële Europese definitie van een kmo wel gehanteerd worden.

De statistieken van Eurostat hebben het voordeel dat ze geharmoniseerd zijn in de verschillende landen. Ze zijn dus te vergelijken. Het nadeel is echter dat die gegevens regelmatig verschillen van de gegevens die de nationale overheden zelf publiceren.

De Boordtabel maakt ook gebruik van de resultaten van **de Europese arbeidskrachtenenquête** (EAK- EU). Het is een steekproefenquête onder huishoudens die driemaandelijks resultaten oplevert over de arbeidsmarktparticipatie van mensen van 15 jaar en ouder en mensen die niet langer actief zijn. De door Eurostat gecoördineerde enquête wordt uitgevoerd in de 28 lidstaten van de Europese Unie en in sommige andere landen. In België worden die gegevens verzameld en verwerkt door Statistics Belgium.

In België werd de methodologie van de enquête in 2017 verbeterd. Als gevolg van die wijzigingen kunnen de resultaten voor 2017 niet worden vergeleken met gegevens van voorgaande jaren.

Tot slot worden de gegevens over de buitenlandse handel (export) afgeleid uit de statistieken van de handel in goederen naar bedrijfskenmerken (TEC voor "Trade by Enterprise Characteristics") die door Eurostat worden gepubliceerd. Zij maken het mogelijk een verband te leggen tussen de typologie van een onderneming (omvang, activiteitssector, type van eigendom) enerzijds en statistieken over de buitenlandse handel in goederen (export, import, partnerlanden, types van producten) anderzijds. Die gegevens zijn afkomstig van de Nationale Bank van België, die ze jaarlijks aan Eurostat verstrekt. De gegevens over de buitenlandse handel in diensten zijn niet inbegrepen. De meest recente gegevens dateren van 2017.

7 https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en.

1.2.3. Rijksdienst voor Sociale Zekerheid

Aan de hand van de statistieken die gegenereerd worden door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) kan de wijziging van de tewerkstelling in de Belgische privésector gevolgd worden. Hoewel de RSZ alle werkgevers in de privésector inventariseert, beschikt zij niet over gegevens over de zelfstandigen en de bedrijven zonder werknemers. Die laatste categorieën zijn echter ook kleine of middelgrote ondernemingen.

De gegevens van de RSZ die in de Boordtabel gebruikt worden, hebben betrekking op drie kerncijfers:

- het aantal werknemers,
- het aantal ingenomen arbeidsplaatsen en
- het werkvolume.

De statistieken van de **actieve werknemers** registreren op de laatste dag van het kwartaal, zowel de aanwezige werknemers als de werknemers waarvan de arbeidsovereenkomst geschorst maar niet beëindigd werd (ziekte, zwangerschapsverlof, verlof, enz.). Wanneer een werknemer aan het einde van het kwartaal meerdere gelijktijdige arbeidscontracten uitvoert, wordt hij of zij slechts een keer meegeteld.

De statistieken van de **ingenomen arbeidsplaatsen** registreren het aantal werknemers dat in dienst is bij elke werkgever aan het eind van een kwartaal. Werknemers die aan het eind van een kwartaal bij meer dan een werkgever in dienst zijn, worden ook meer dan een keer meegeteld. Het verschil tussen het aantal werknemers en het aantal ingenomen arbeidsplaatsen is uitsluitend toe te schrijven aan die werknemers met verschillende banen.

Het **arbeidsvolume** uitgedrukt in voltijds equivalenten is gebaseerd op alle betaalde werkperiodes aangegeven voor het volledige kwartaal. Er wordt dus rekening gehouden met alle betaalde werkperiodes van een werknemer die gedurende een kwartaal bij verschillende werkgevers in dienst was, onder verschillende statuten en/of verschillende werkregimes.

De grootte van het bedrijf van de werkgever in deze statistieken is afhankelijk van het aantal arbeidsplaatsen. De RSZ hanteert verschillende grootteklassen van werkgevers om micro- en kleine bedrijven te analyseren.

De opsplitsing volgens sectorale groep gebeurt volgens het paritair comité dat door de werkgever wordt vermeld. Een werkgever valt theoretisch slechts onder één paritair comité, dat bepaald wordt volgens zijn hoofdactiviteit.

Naast de tewerkstellingsstatistieken verstrekt de RSZ aan het Kmo-observatorium ook geaggregeerde gegevens over het gebruik van de maatregel "**eerste aanwervingen**". Die maatregel maakt deel uit van de tax shift en is op 1 januari 2016 in werking getreden. De kwartaalgegevens hebben betrekking op het aantal werkgevers dat van die maatregel gebruikmaakt, per sector en per gewest. De maatregel en het gebruik ervan worden in detail beschreven in hoofdstuk 2.

1.2.4. Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid

De Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ) is een openbare instelling die de uitwisseling van gegevens tussen verschillende sociale zekerheidsinstellingen in België centraliseert. Zo kunnen onder meer de RSZ, de RSVZ, de RVA, het RIZIV en de FOD Sociale Zekerheid via een beveiligd computernetwerk en onder strikte voorwaarden toegang krijgen tot de informatie in hun respectieve databanken. De KSZ is verantwoordelijk voor het waarborgen van de bescherming van de privacy en de veiligheid van de gegevens bij die uitwisselingen. Hij stelt ook bepaalde informatie ter beschikking van de politieke autoriteiten en onderzoekers.

De gegevens die gebruikt worden voor het onderdeel "diversiteit" van het hoofdstuk "Vrouwelijk ondernemerschap" zijn afkomstig van de studie "Ondernemerschap en diversiteit - Een studie naar

de herkomst van de zelfstandige in België (februari 2019)⁸, uitgevoerd door de FOD Economie. Ze is gebaseerd op de databank Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming van de KSZ. Het gaat dus over administratieve gegevens over de gehele populatie en niet om een steekproef.

1.2.5. Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen

Het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) beheert de sociale zekerheid van de zelfstandige ondernemers. Het beschikt over twee verschillende databanken: één met **verzekeringsplichtige personen** (natuurlijke personen) en één met aangesloten vennootschappen (rechtspersonen). De gegevens in de Boordtabel zijn afkomstig van de eerste databank. Het zijn de statistieken van *personen* die onder het sociale statuut van zelfstandige vallen (bestuurders van vennootschappen zijn inbegrepen in die cijfers).

De personen die onder dat statuut vallen, zijn de natuurlijke personen die onder het sociale statuut van zelfstandige vallen door de uitoefening van een beroepsactiviteit als zelfstandige of als helper (hoedanigheid). De helper is een natuurlijke persoon die de zelfstandige bijstaat of vervangt bij de uitoefening van zijn activiteit, zonder dat hij gebonden is door een arbeidsovereenkomst. Het betreft vaak, maar niet noodzakelijk, een familielid.

Die twee groepen worden verder onderverdeeld volgens de aard van de activiteit. De aard van de activiteit geeft aan of zij hun beroep uitoefenen als hoofdberoep, bijberoep of na de pensioenleeftijd. Als de zelfstandige activiteit de enige bron van inkomsten is, wordt de werker beschouwd als een zelfstandige “in hoofdberoep”. Zelfstandigen “in bijberoep” oefenen tegelijk en hoofdzakelijk nog een andere beroepsactiviteit uit.

Die gegevens kunnen gerangschikt worden per bedrijfstak die overeenstemt met de belangrijkste groepen van de nomenclatuur van het sociale statuut van de zelfstandigen. Die codering van beroepen verschilt van de NACE-BEL 2008 activiteitscodes.

De databank van verzekeringsplichtigen bevat met name statistieken over het aantal verzekeringsplichtigen, starters en stoppers. Het totale aantal verzekeringsplichtigen omvat de zelfstandigen en actieve helpers in het 4e kwartaal van het jaar in kwestie. Een zelfstandige die zijn activiteiten in het 4e kwartaal heeft stopgezet, wordt dus beschouwd als actief in het desbetreffende jaar. De starters zijn verzekeringsplichtige zelfstandigen en helpers die hun beroepsactiviteit in de loop van het jaar in kwestie zijn begonnen. Dat kan een eerste aansluiting zijn of een hervatting van een activiteit. Een zelfstandige en helper kan dus twee keer worden meegerekend in de starterspopulatie als hij een activiteit begint, minstens een kwartaal inactief is en die activiteit in hetzelfde jaar nog hervat. De stoppers zijn de verzekeringsplichtige zelfstandigen en helpers die hun beroepsactiviteit in de loop van het jaar in kwestie stopzetten.

Tot slot verstrekt het RSVZ het Kmo-observatorium gegevens over de status van student-zelfstandigen. Ze zijn beschikbaar sinds 1 januari 2017. Die status en de eerste resultaten van het gebruik ervan worden in hoofdstuk 3 besproken.

1.2.6. FOD Sociale Zekerheid

De Directie-generaal Zelfstandigen van de FOD Sociale Zekerheid is het expertisecentrum voor het sociaal statuut van de zelfstandigen in België. De FOD beheert de registers van de Commissie voor **vrijstelling** van sociale bijdragen. Die commissie kan zelfstandigen een tijdelijke vrijstelling van betaling van de sociale bijdragen toekennen, indien zij in moeilijkheden verkeren.

De FOD Sociale Zekerheid beschikt ook over statistieken over het bedrag van de sociale bijdragen die door de zelfstandigen betaald werden.

8 <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/ondernemerschap-en-diversiteit>

2. Kmo-demografie

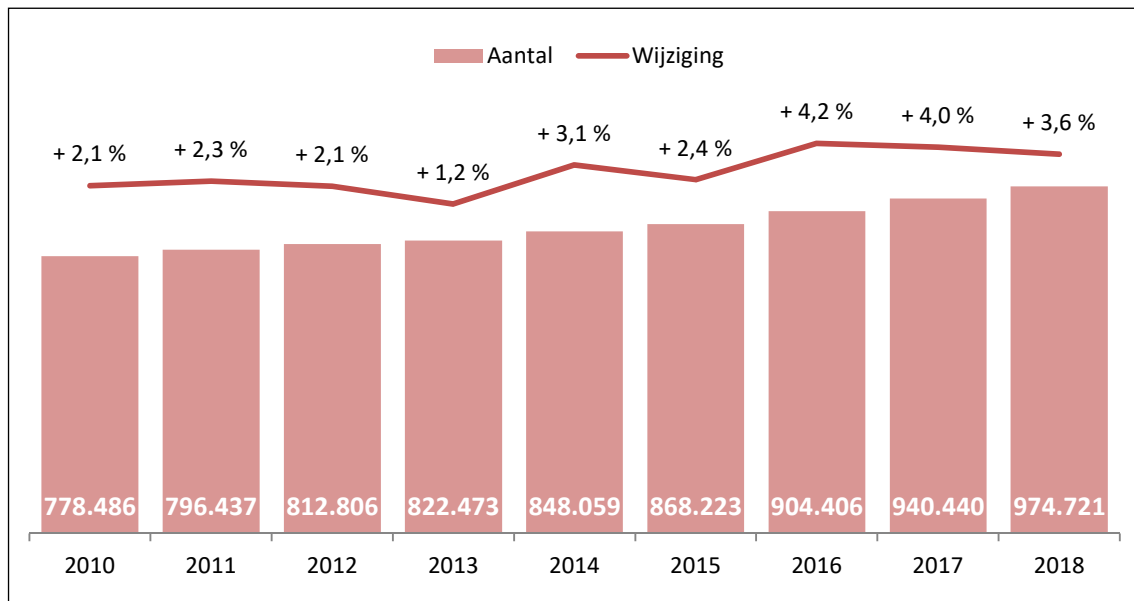
2.1. Profiel van de kmo's

De beschrijving van het profiel van de kmo's gebeurt aan de hand van de databank van btw-plichtigen van Statistics Belgium.

In 2018 waren 976.309 ondernemingen in België btw-plichtig. 974.721, ofwel 99,8 %, van die ondernemingen waren kmo's. De groei van het aantal kmo's bedroeg 3,6 % in 2018, wat iets minder is dan in 2016 en 2017. Niettemin blijft die groei hoger dan de groei die tussen 2010 en 2013 werd waargenomen.

Grafiek 1. Btw-plichtige kmo's

Aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Op 1 januari 2019 telde België 85 btw-plichtige ondernemingen per 1.000 inwoners tegenover 83 op 1 januari 2018.

Tabel 3. Dichtheid van het aantal kmo's per 1.000 inwoners

01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019
72	73	74	76	77	80	83	85

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

In 2018 werden er 96.508 btw-plichtige kmo's opgericht, wat neerkomt op een stijging van 3 % van het aantal opgerichte kmo's ten opzichte van 2017. Het ging om 85.750 eerste onderwerpen als btw-plichtige, d.w.z. ondernemingen die voor het eerst de hoedanigheid van btw-plichtige hebben verworven, en 10.758 wederonderwerpen als btw-plichtige, d.w.z. ondernemingen die de hoedanigheid van btw-plichtige opnieuw hebben verworven nadat zij die hoedanigheid ten minste eenmaal verloren waren.

De bruto-oprichtingsgraad van de kmo's, d.w.z. het aantal nieuwe kmo's ten opzichte van het totale aantal kmo's van het jaar voordien, bedroeg 10,3 % in 2018, wat 0,1 procentpunt minder is dan in 2017 (10,4 %).

Tabel 4. Bruto-oprichtingsgraad van de kmo's⁹

In procent.

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
9,1	9,2	9,0	8,6	11,1	9,5	10,5	10,4	10,3

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Na de dalingen die in 2015 en 2016 werden vastgesteld, is het aantal stopzettingen in 2017 opnieuw gestegen (+4,2 %). Die trend wordt in 2018 bevestigd met 62.205 stopzettingen van btw-plichtige kmo's, d.w.z. 8 % meer dan in 2017 (57.588). In 2017 bedroeg de stijging 4,2 % ten opzichte van 2016.

De stopzettingsgraad van de kmo's, d.w.z. het aantal stopzettingen van kmo's die ingeschreven zijn in het btw-register in vergelijking met het totale aantal kmo's in het voorgaande jaar, bedroeg 6,6 % in 2018, wat neerkomt op een stijging van 0,2 procentpunt ten opzichte van het voorgaande jaar.

Tabel 5. Stopzettingsgraad van de kmo's¹⁰

In procent.

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
7,0	6,9	6,9	7,4	8,0	7,1	6,4	6,4	6,6

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

De netto-oprichtingsgraad, d.w.z. het verschil tussen de bruto-oprichtingsgraad en de stopzettingsgraad, bedroeg 3,6 % in 2018. Dat is lager dan in 2016 en 2017, maar nog steeds hoger dan de oprichtingsgraden die in de periode 2010-2015 opgetekend werden.

Tabel 6. Netto-oprichtingsgraad

In procent.

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
2,1	2,3	2,1	1,2	3,1	2,4	4,2	4,0	3,6

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

De turbulentiegraad van de kmo's, een indicator van de economische dynamiek, is de verhouding tussen enerzijds de som van de oprichtingen en de stopzettingen van kmo's en anderzijds het aantal btw-plichtige bedrijven in het voorgaande jaar. In 2018 bedroeg de turbulentiegraad van de kmo's 16,9 %, vergelijkbaar met die in de voorgaande jaren.

9 In eerdere Boordtabellen werd voor de berekening van de bruto-oprichtingsgraad van de kmo's een andere definitie gebruikt, namelijk het aantal nieuwe kmo's in vergelijking met het totale aantal kmo's in datzelfde jaar. Dat verklaart het verschil tussen de cijfers voor de jaren 2010 tot en met 2017 in deze Boordtabel en de voorgaande.

10 In eerdere Boordtabellen werd voor de berekening van de stopzettingsgraad van de kmo's een andere definitie gebruikt, namelijk het aantal stopzettingen van kmo's van het btw-register in vergelijking met het totale aantal kmo's in datzelfde jaar. Dat verklaart het verschil tussen de cijfers voor de jaren 2010 tot en met 2017 in deze Boordtabel en de voorgaande.

Tabel 7. Turbulentiegraad van de kmo's¹¹

In procent.

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
16,2	16,2	15,9	15,9	19,0	16,6	16,9	16,7	16,9

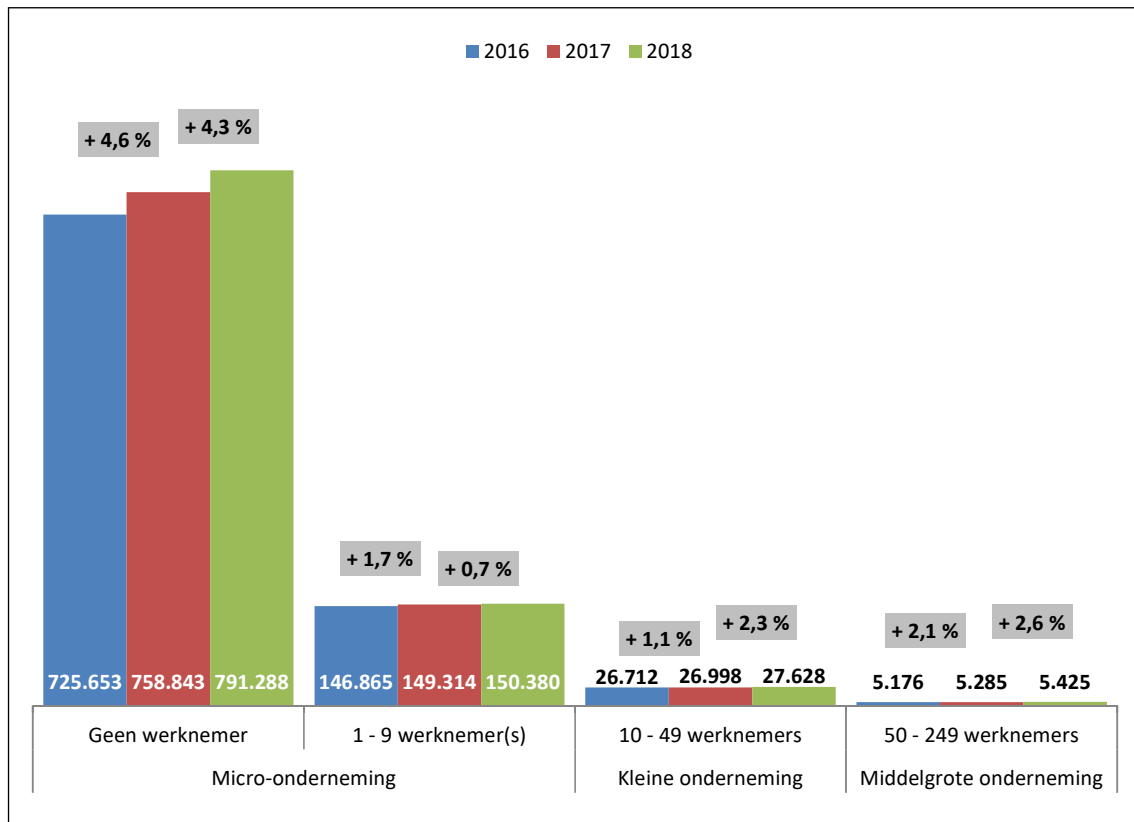
Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

2.1.1. Grootte

In 2018 bestond 81,2 % van de btw-plichtigen uit bedrijven zonder werknemers en 15,4 % uit bedrijven met 1 tot 9 werknemers. 96,6 % van de Belgische btw-plichtigen zijn dus micro-ondernemingen. De categorieën “kleine” en “middelgrote” ondernemingen vertegenwoordigen respectievelijk 2,8 % en 0,6 % van het totale aantal btw-plichtigen.

Grafiek 2. Grootte van de ondernemingen in 2016, 2017 en 2018

Aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

¹¹In eerdere Boordtabellen werd de turbulentiegraad anders berekend, namelijk als de verhouding tussen enerzijds de som van het aantal oprichtingen en stopzettingen van kmo's en anderzijds het aantal btw-plichtige kmo's in datzelfde jaar. Dat verklaart het verschil tussen de cijfers voor de jaren 2010 tot en met 2017 in deze Boordtabel en de voorgaande.

Het aantal micro-ondernemingen zonder werknemers neemt van jaar tot jaar toe. Die gestage groei leidde tot een stijging van het relatieve aandeel van die categorie ondernemingen ten opzichte van de referentiepopulatie met 4,1 procentpunt over de periode 2008-2018.

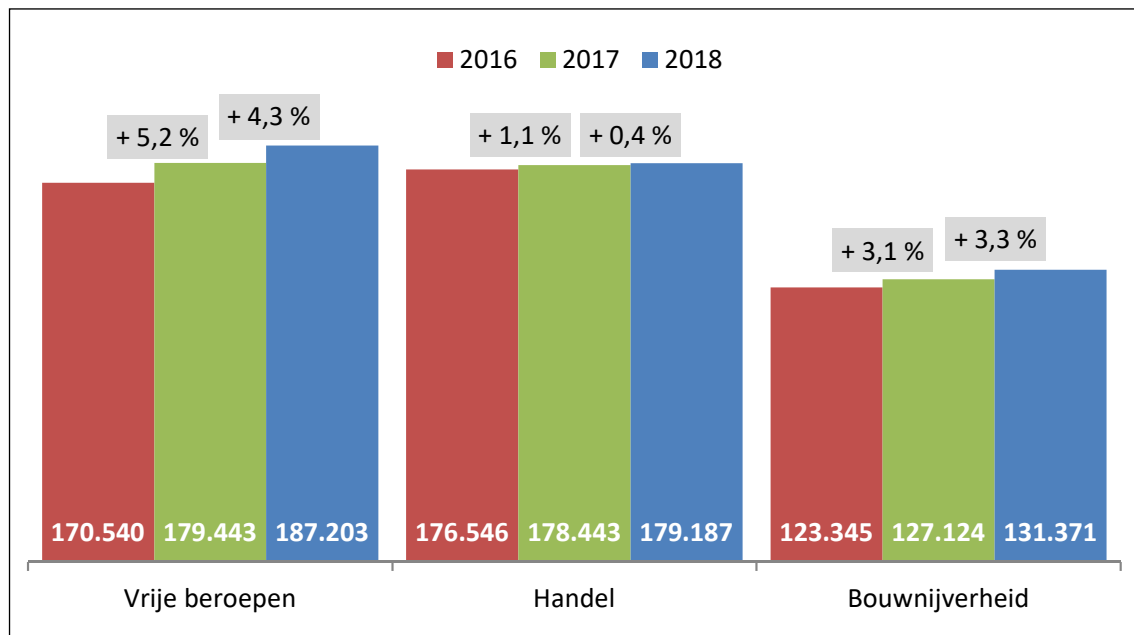
Het relatieve aandeel van micro-ondernemingen met 1 tot 9 werknemers is in die periode met 3,4 procentpunt gedaald, hoewel het aantal micro-ondernemingen nog steeds een stijgende lijn vertoont. Het relatieve aandeel van kleine ondernemingen daalde met 0,6 procentpunt, terwijl het relatieve aandeel van middelgrote en grote ondernemingen stabiel bleef.

2.1.2. Sectoren

De kleine en middelgrote ondernemingen treffen we in grote mate aan in de sectoren van de vrije beroepen¹² (19,2 %), de handel¹³ (18,4 %) en de bouwnijverheid¹⁴ (13,5 %). Die drie sectoren zijn samen goed voor 51,1 % van de kmo's die in België actief zijn.

Grafiek 3. Kmo's in de drie voornaamste sectoren

Aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Wijziging van het aantal kmo's in de drie voornaamste sectoren

Tot 2016 was de handel de sector met het grootste aantal kleine en middelgrote ondernemingen. Die sector werd in 2017 echter ingehaald door de vrije beroepen. De handelssector groeide in 2018 minder sterk dan in voorgaande jaren (+0,4 %), wat neerkomt op een stijging met 744 bedrijven.

12 NACE-BEL sectie M (vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten).

13 NACE-BEL sectie G (groot- en detailhandel, reparatie van auto's en motorfietsen).

14 NACE-BEL sectie F (bouwnijverheid).

De vrije beroepen hebben de afgelopen drie jaar een gestage groei laten zien. Die trend werd in 2018 bevestigd met een toename van 7.760 kmo's (+4,3 %) in de sector in vergelijking met 2017, wat bijna een kwart van het totale aantal opgerichte kmo's vertegenwoordigt.

De bouwsector groeide sneller dan het jaar ervoor. De sector groeide in 2018 met 4.247 kmo's ten opzichte van 3.779 kmo's in 2017. Dat is echter iets minder dan de stijging met 4.347 kmo's in 2016.

De sector van de overige diensten¹⁵ leverde een sterke bijdrage aan het aantal kmo's dat in 2018 opgericht werd, ondanks haar beperkte omvang, zijnde 6,5 % van alle kmo's. Met 3.332 kmo's extra, goed voor bijna 10 % van de totale groei van het aantal kmo's, kende die sector na de vrije beroepen en de bouw de grootste groei in absolute termen.

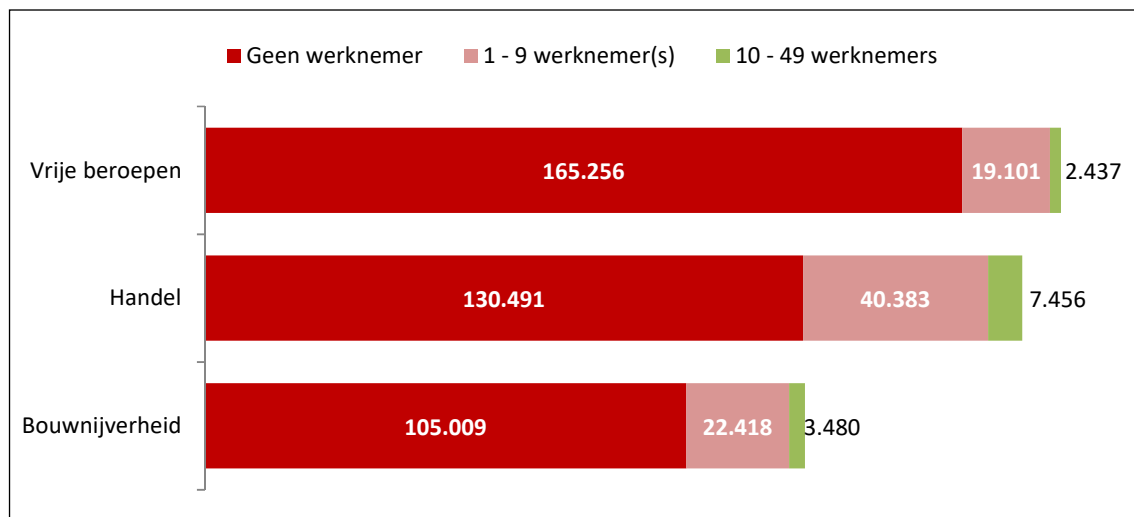
Het aantal kleine of middelgrote ondernemingen in de landbouwnijverheid¹⁶ is tussen 2017 en 2018 met 71 eenheden toegenomen. Dat is een omkering van de neerwaartse trend die sinds 2008 in die sector wordt waargenomen.

Verdeling van de tewerkstelling in de drie voornaamste sectoren

88,3 % van de kleine of middelgrote ondernemingen in de sector vrije beroepen zijn ondernemingen zonder werknemers. Het aandeel kmo's dat werknemers in dienst heeft, is groter in de handel en de bouw. In de handel heeft 22,5 % van de kmo's 1 tot 9 werknemers in dienst en 4,2 % heeft 10 tot 49 werknemers. In de bouwnijverheid is dat respectievelijk 17,1 % en 2,6 %.

Het aandeel van de kmo's zonder werknemers neemt in de drie sectoren toe: die trend is bijzonder uitgesproken in de bouwnijverheid, waar het aandeel kmo's zonder werknemers van 73,7 % in 2008 naar 79,9 % in 2018 is gestegen. In dezelfde periode is hun aandeel in de handelssector gestegen van 70,3 % naar 72,8 % en in de sector van de vrije beroepen van 87,7 % naar 88,3 %.

Grafiek 4. Verdeling van de categorieën van werkgevers in de drie voornaamste sectoren in 2018

Bron: Statistics Belgium.

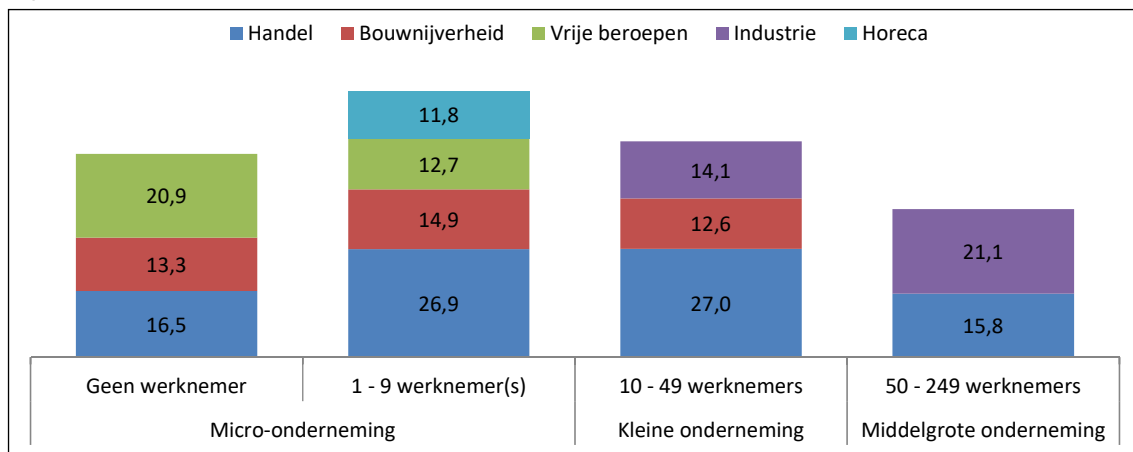
¹⁵ NACE-BEL sectie S (overige diensten).

¹⁶ NACE-BEL sectie A (landbouw, bosbouw en visserij).

Grafiek 5 toont de sectoren met een gewicht van meer dan 10 % binnen de verschillende groottecategorieën. De handel is een sector die sterk vertegenwoordigd is in alle categorieën van kmo's. In 2018 behoorde meer dan een kwart van de kmo's met 1 tot 9 en 10 tot 49 werknemers en meer dan 15 % van de ondernemingen zonder werknemers tot die sector. Meer dan een op de vijf bedrijven zonder werknemers is actief in de sector van de vrije beroepen. De middelgrote bedrijven zijn vooral actief in de industriële sectoren en in mindere mate in de horeca.

Grafiek 5. Voornaamste sectoren binnen de verschillende categorieën van bedrijfsgrootte in 2018

In procent.

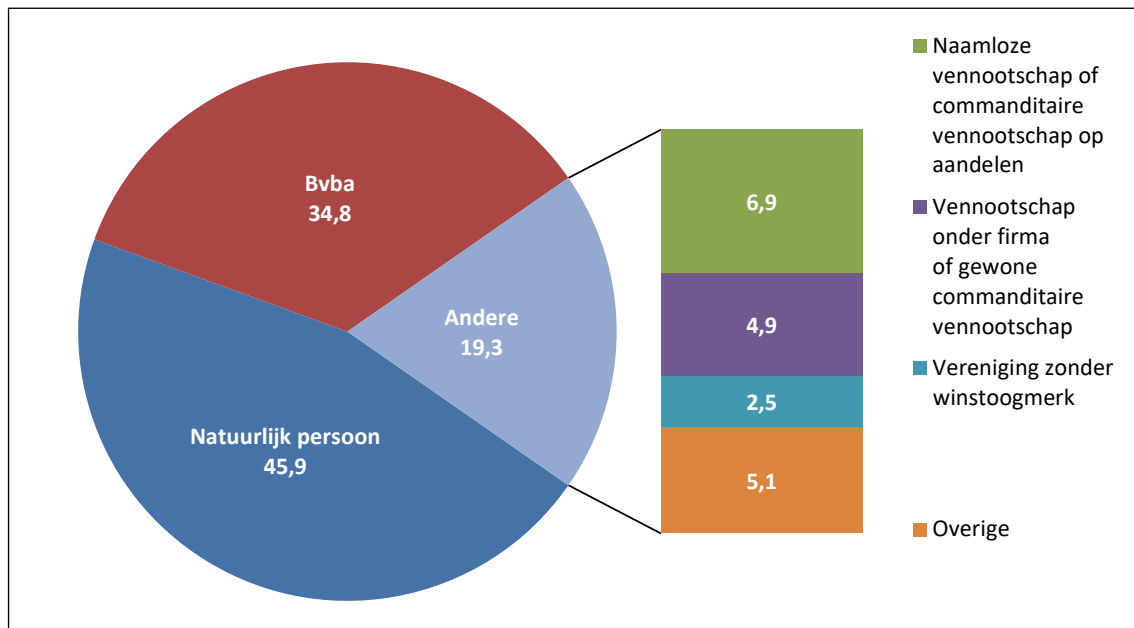
Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

2.1.3. Rechtsvorm

De uitoefening van een zelfstandige activiteit kan gebeuren in de vorm van een eenmanszaak (zelfstandige natuurlijke persoon – 45,9 %) of onder de dekking van een juridisch instrument (54,1 %). Het meest gebruikte type rechtspersoon is de bvba (34,8 %).

Grafiek 6. Verdeling van de rechtsvormen van kmo's in 2018

In procent.

De categorie "andere" omvat de volgende rechtsvormen: coöperatieve vennootschap, handelsvereniging in deelneming of tijdelijke handelsvereniging, handelsvennootschap van buitenlands recht, publiekrechtelijke instelling en andere.

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

In 2018 was er bij de eenmanszaken een lichtere stijging dan in 2017: er waren 16.758 kmo's meer eenmanszaken dan in 2017, tegenover een stijging van 18.190 kmo's met die vorm het jaar voordien. Dat komt overeen met bijna de helft van de toename van het aantal kleine en middelgrote ondernemingen in 2018.

Ondanks de sterke groei van de eenmansbedrijven in de afgelopen jaren is hun relatieve aandeel te midden van de kmo's tussen 2008 en 2018 gedaald van 49,1 % naar 45,9 %.

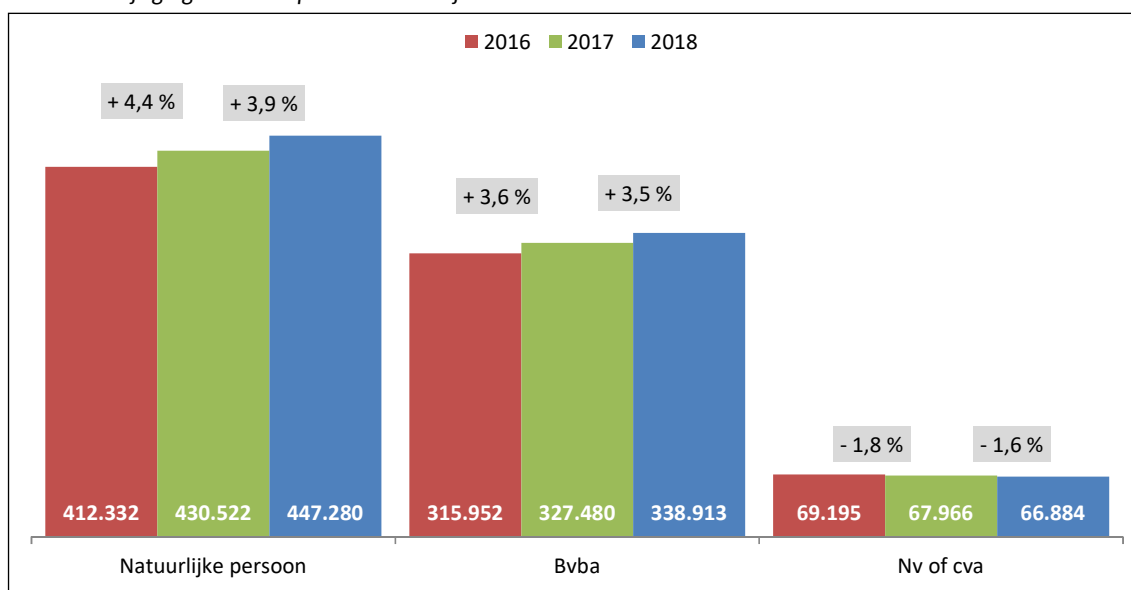
De groei van het aantal bvba's bleef stabiel ten opzichte van 2017 en was goed voor een stijging van 11.433 kmo's in 2018.

De neerwaartse trend in het aantal kmo's dat als naamloze vennootschap of commanditaire vennootschap op aandelen (cva) actief is, zette zich ook in 2018 voort.

Grafiek 7. De drie voornaamste rechtsvormen bij de kmo's

Aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

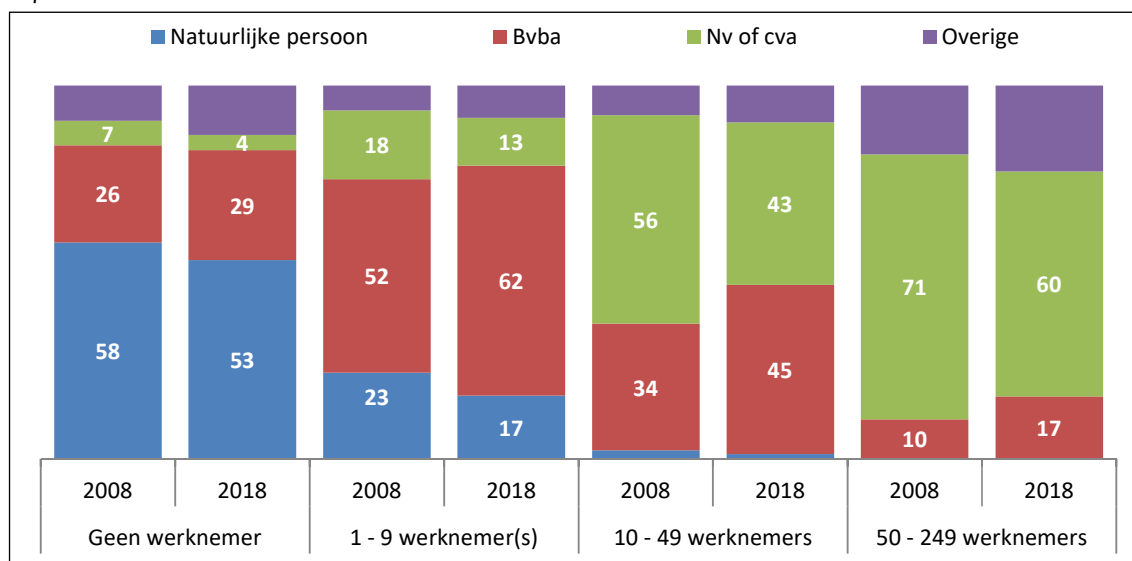
Het gebruik van een van de drie rechtsvormen verschilt sterk volgens de grootte van de kmo's. Zo zijn meer dan de helft van de btw-plichtigen zonder personeel eenmanszaken.

Ondernemingen met 1 tot 9 werknemers zijn daarentegen in hoofdzaak bvba's. Het aandeel van de bvba's in die categorie van bedrijven is over de gehele referentieperiode van 52 % in 2008 tot 62% in 2018 gestegen.

De grootste kmo's opteren voornamelijk voor de rechtsvorm van de nv of de cva. Het aandeel van die rechtsvormen is echter in alle categorieën van kmo's afgenomen. In 2008 was meer dan de helft (56 %) van de bedrijven met 10 tot 49 werknemers een nv of cva, tegenover 43 % in 2018.

Grafiek 8. Verdeling van de rechtsvormen naar categorie van werkgever

In procent.

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

2.1.4. Handel met het Verenigd Koninkrijk

Op 31 oktober 2019 verlaat het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie. Dat heeft ongetwijfeld een impact op de import en export van Belgische kmo's van en naar het Verenigd Koninkrijk. In de gezamenlijke nota van de NBB, de FOD Economie en het FPB "Brexit Monitoring" worden de wisselkoersschommelingen tussen de euro en het pond sterling en de zwakkere binnenlandse vraag in het Verenigd Koninkrijk genoemd als de belangrijkste factoren die een impact hebben gehad op de Belgische export naar die markt.

De volgende gegevens schetsen een beknopt beeld van de relaties tussen Belgische kmo's en de Britse markt voor het jaar 2017.

Export

In 2017 exporteerden 7.267 Belgische kmo's voor een totaalbedrag van 7.912 miljoen euro naar het Verenigd Koninkrijk. Dat is 65,91 % van het totale aantal Belgische bedrijven dat naar dat land exporteerde (11.025). Van die 7.267 kleine of middelgrote ondernemingen waren 3.577 (49,22 %) micro-ondernemingen met minder dan 10 werknemers, 2.536 (34,9 %) kleine ondernemingen met 10 tot 49 werknemers en ten slotte 1.154 (15,88 %) middelgrote ondernemingen met 50 tot 249 werknemers. Micro-ondernemingen waren goed voor 24,31 % van de waarde van de uitvoer van kmo's naar de Britse markt, zijnde 1.923 miljoen euro. De kleine en middelgrote ondernemingen vertegenwoordigden van hun kant respectievelijk 34,04 % en 41,66 % van diezelfde waarde.

Het aantal kmo's dat naar het Verenigd Koninkrijk exporteert, is tussen 2016 en 2017 met 4,7 % gedaald, wat overeenkomt met een daling van 357 kmo's die naar de Britse markt exporteren.

Import

In 2017 importeerden 15.206 Belgische kmo's uit het Verenigd Koninkrijk voor een totaal bedrag van 5.057,3 miljoen euro. Dat is 54,8 % van het totale aantal Belgische bedrijven dat goederen uit het Verenigd Koninkrijk invoerden (27.744). Van die 15.206 kleine of middelgrote ondernemingen waren 8.973 (59,01 %) micro-ondernemingen met minder dan 10 werknemers, 4.461 (29,34 %) kleine ondernemingen met 10 tot 49 werknemers en ten slotte 1.772 (11,65 %) middelgrote ondernemingen met 50 tot 249 werknemers. Micro-ondernemingen waren goed voor 15,74 % van de waarde van de invoer van kmo's uit de Britse markt, zijnde 796,3 miljoen euro. De kleine en middelgrote ondernemingen vertegenwoordigden van hun kant respectievelijk 21,69 % en 62,57 % van diezelfde waarde.

Tabel 8. Import en export tussen België en het Verenigd Koninkrijk naar bedrijfsgrootte

Export						
	2015		2016		2017	
	In duizend euro	Aantal onderne- mingen	In duizend euro	Aantal onderne- mingen	In duizend euro	Aantal onderne- mingen
Minder dan 10 werknemers	15.792.053,19	3.842	17.357.012,62	5.345	1.923.124,05	3.577
Van 10 tot 49 werknemers	2.688.018,31	1.888	2.546.205,6	1.269	2.693.046,17	2.536
Van 50 tot 249 werknemers	3.232.616,03	1.040	2.952.529,14	1.010	3.295.791,11	1.154
Totaal kmo's	21.712.687,53	6.770	22.855.747,36	7.624	7.911.961,33	7.267
250 werknemers of meer	9.576.218,04	336	8.516.947,04	342	9.722.118,5	382
Onbekend	16.692,25	18	:	:	13.465.885,18	3.376
Algemeen totaal	31.305.597,82	7.124	31.372.694,40	7.966	31.099.965,01	11.025
Import						
	2015		2016		2017	
	In duizend euro	Aantal onderne- mingen	In duizend euro	Aantal onderne- mingen	In duizend euro	Aantal onderne- mingen
Minder dan 10 werknemers	6.465.019,09	1.259	7.605.228,56	21.756	796.266,31	8.973
Van 10 tot 49 werknemers	1.318.544,47	1.702	780.889,62	2.295	1.096.889,57	4.461
Van 50 tot 249 werknemers	2.955.100,82	1.168	2.528.738,74	1.646	3.164.186,98	1.772
Totaal kmo's	10.738.664,38	4.129	10.914.856,92	25.697	5.057.342,86	15.206
250 werknemers of meer	5.845.065,66	533	4.624.366,11	615	5.615.985,59	747
Onbekend	34.133,65	18	:	:	6.045.170,39	11.791
Algemeen totaal	16.617.863,69	4.680	15.539.223,03	26.312	16.718.498,84	27.744

Bron: Eurostat – TEC.

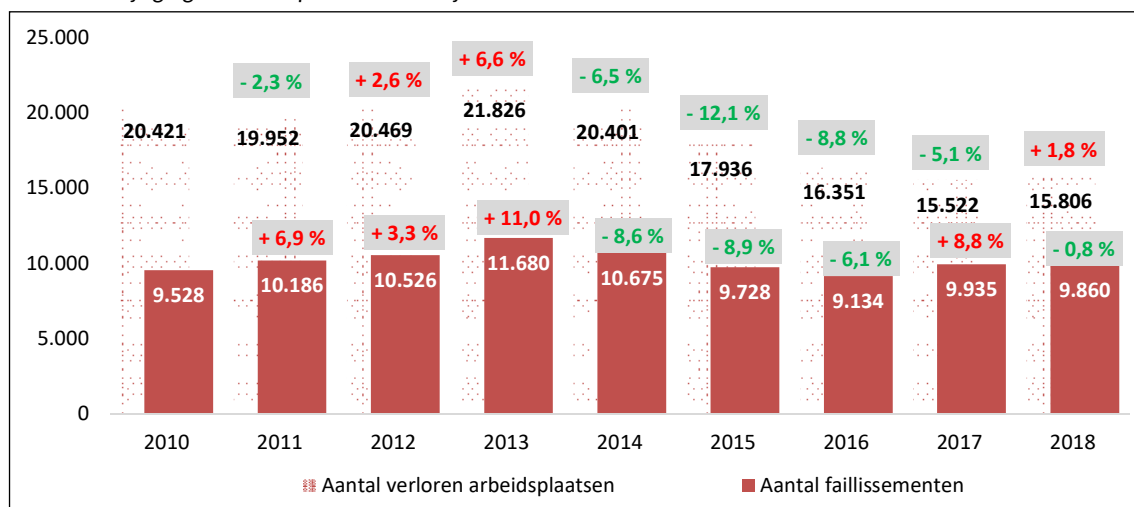
2.2. Faillissementen

In 2018 gingen 9.878 btw-plichtige bedrijven failliet. 9.860 ervan hadden minder dan 50 werknemers (kleine kmo's) in dienst. Dat zijn er 75 minder dan in 2017. Na de stijging in 2017 is het aantal faillissementen van kleine kmo's dus opnieuw gedaald.

In 2018 is het aantal banen dat verloren is gegaan als gevolg van faillissementen van kleine kmo's, daarentegen voor het eerst sinds 2014 gestegen: 15.806 banen gingen in 2018 verloren, wat een stijging met 1,8 % is ten opzichte van 2017.

Grafiek 9. Faillissementen van kleine kmo's en aantal banen dat verloren is gegaan

Aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

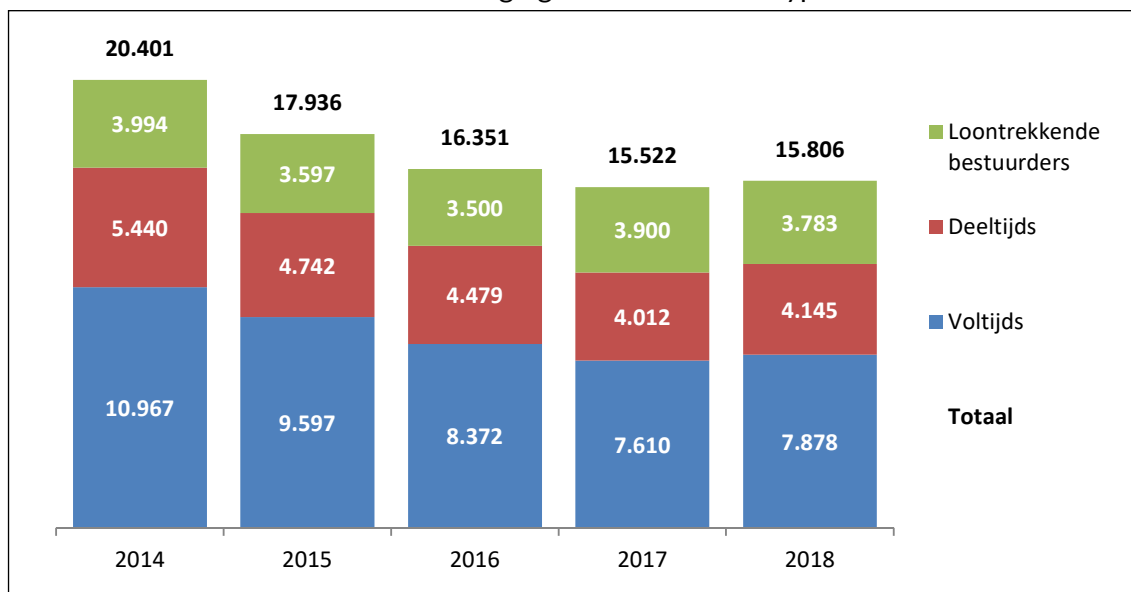
Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Van de arbeidsplaatsen die in 2018 verloren gingen, waren 7.878 plaatsen voltijdse banen, 4.145 deeltijdse betrekkingen en 3.783 posten van loontrekkende bestuurders¹⁷.

Zowel het verlies aan voltijdse als deeltijdse banen nam in 2018 toe; alleen het verlies aan posten van loontrekkende bestuurders daalde. Dat is het tegenovergestelde van de trend die in 2017 werd waargenomen.

17 Met loontrekkende bestuurder doelen we op werkgevers die zichzelf een loon uitkeren.

Grafiek 10. Aantal banen dat verloren ging in de kmo's naar type van contract

Bron: Statistics Belgium.

Meer dan een derde van de faillissementen van kleine kmo's (36,5 %) betrof ondernemingen die minder dan 5 jaar voordien opgericht waren¹⁸. Bedrijven tussen 5 en 10 jaar oud en bedrijven van meer dan 20 jaar oud waren respectievelijk goed voor 27,4 % en 15,4 % van de faillissementen bij de kleine kmo's.

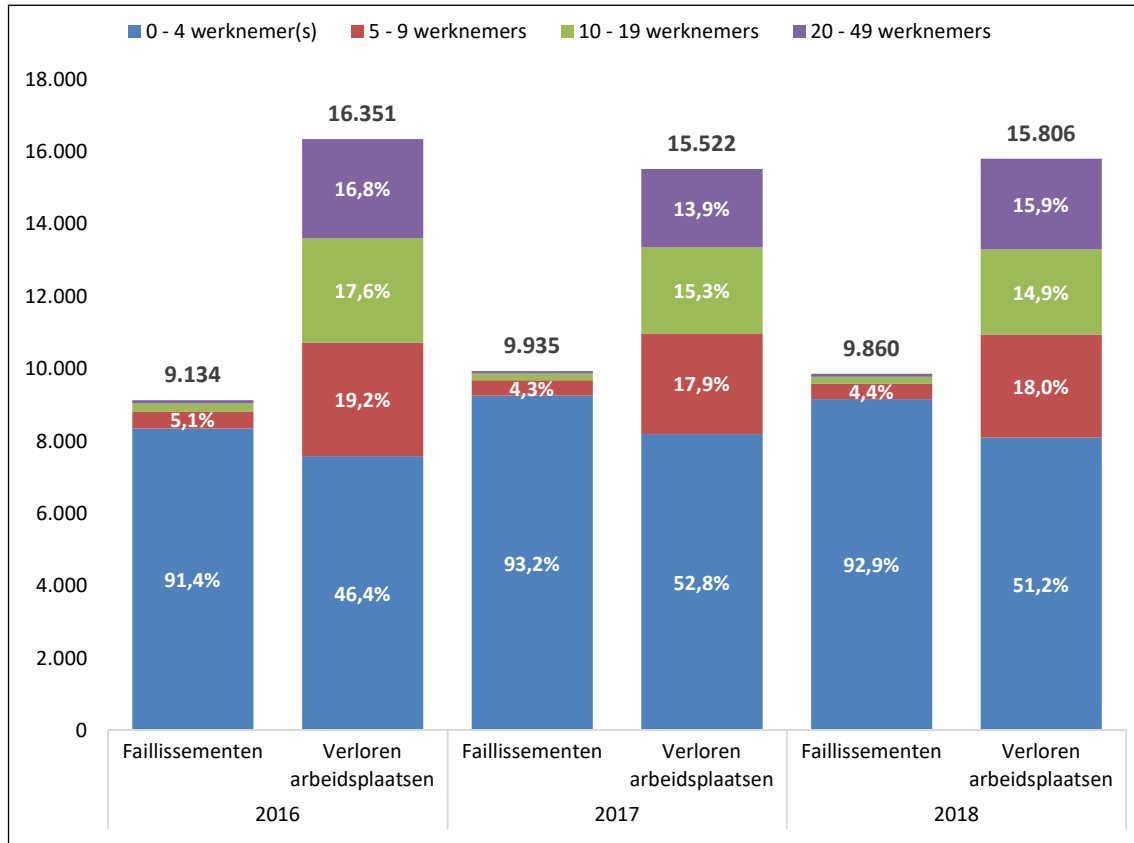
In 2018 waren bedrijven met minder dan 5 werknemers goed voor 92,9 % van het aantal faillissementen van kleine kmo's, tegenover 51,2 % van het aantal verloren banen. Na een stijging van 10,8 % in 2017 is het aantal faillissementen van bedrijven in die categorie in 2018 met 1,1 % gedaald tot 9.158.

Bedrijven met meer dan 4 werknemers waren daarentegen slechts goed voor een klein deel van de faillissementen van de bedrijven die tot de categorie van de kleine kmo's behoren (minder dan 10 %), maar waren wel goed voor bijna de helft van het aantal banen dat verloren ging.

¹⁸ De leeftijd van een onderneming stemt overeen met het verschil tussen de datum van oprichting en de datum waarop het bedrijf failliet verklaard werd.

Grafiek 11. Faillissementen en aantal arbeidsplaatsen dat verloren ging naar bedrijfs-grootte

Totaal aantal en aandeel in %.

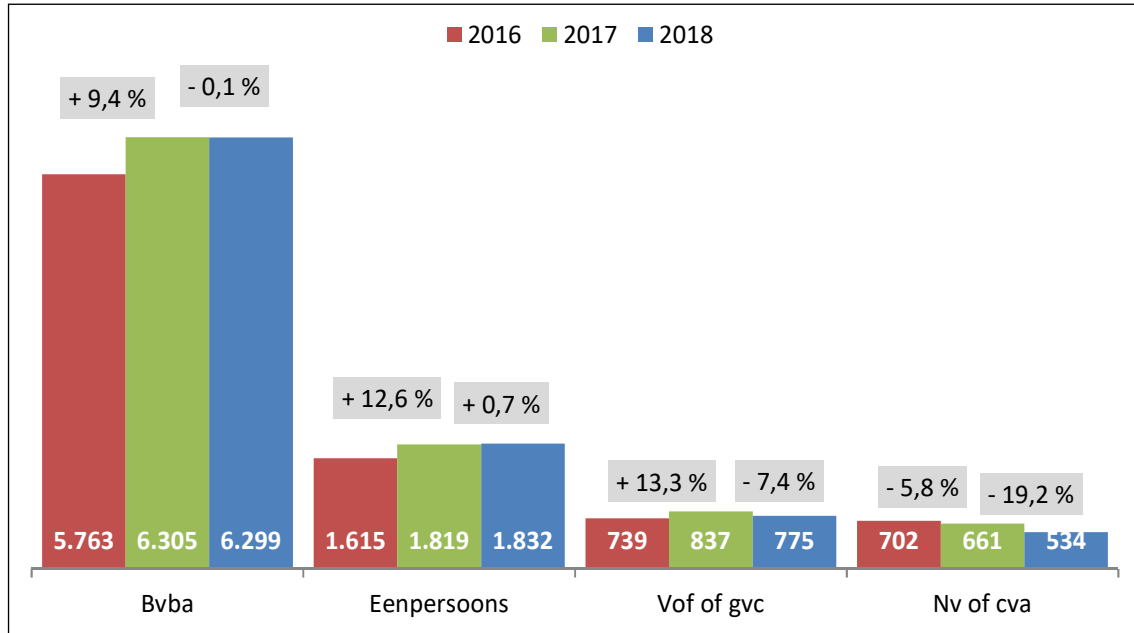
Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

In 2018 had 65,6 % van de faillissementen bij de kleine kmo's betrekking op bvba's en 18,9 % op zelfstandigen. Na een aanzienlijke stijging in 2017 zijn de faillissementen van bvba's en zelfstandigen in 2017 vrijwel stabiel gebleven (respectievelijk -0,1 % en +0,7 %).

In 2018 is het aantal faillissementen van naamloze vennootschappen (nv's) en commanditaire vennootschappen (cva's), alsook van vennootschappen onder firma (vof's) en gewone commanditaire vennootschappen (gcv's) aanzienlijk gedaald (respectievelijk -7,4 % en -19,2 %). Het aantal faillissementen van nv's en cva's neemt af sinds 2014.

Grafiek 12. Faillissementen naar rechtsvorm (< 50 werknemers)

Aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

De drie sectoren die het meest getroffen worden door faillissementen, zijn:

1. handel¹⁹ (24,2 % van de faillissementen; 18,9 % van het banenverlies);
2. horeca²⁰ (20,2 % van de faillissementen; 23,2 % van het banenverlies);
3. bouw²¹ (18,4 % van de faillissementen; 20,6 % van het banenverlies).

Die activiteiten stonden voor 62,7 % van de faillissementen en 62,6 % van het banenverlies bij kleine kmo's in 2018.

Hoewel de handel de sector is met het grootste aantal faillissementen van kleine kmo's, is de horeca de sector met het grootste aantal verloren arbeidsplaatsen omwille van faillissementen. De vertraging van het banenverlies in de handelssector in de afgelopen drie jaar heeft de sector van de tweede naar de derde plaats doen opschuiven, na de bouwsector.

Het aantal faillissementen daalde in de detailhandel (-5,9 %) en de horeca (-6,6 %) ten opzichte van 2017, maar steeg (+3,7 %) in de bouw. Het aantal banen dat verloren ging, daalde in de handel (-9,3 %), maar steeg zowel in de horeca (+11,4 %) als in de bouw (+6,1 %) tussen 2017 en 2018.

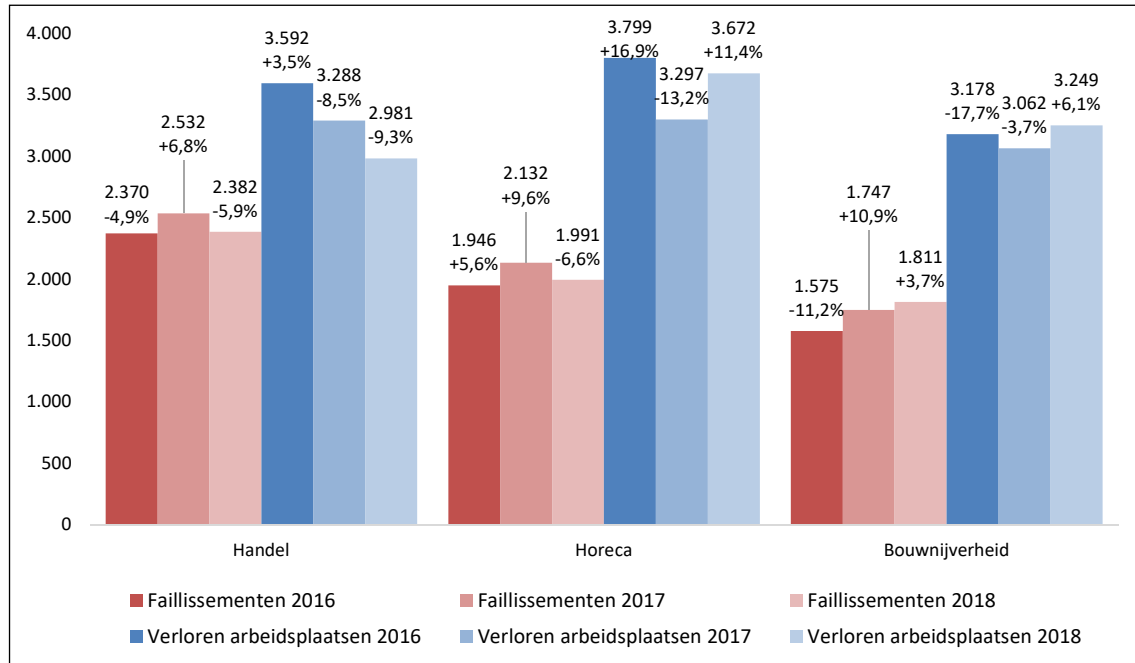
19 NACE-BEL sectie G (groot- en detailhandel, reparatie van auto's en motorfietsen).

20 NACE-BEL sectie I (verschaffen van accommodatie en maaltijden).

21 NACE-BEL sectie F (bouwnijverheid).

Grafiek 13. Faillissementen en aantal banen dat verloren ging bij de kleine kmo's in de drie voornaamste sectoren

Aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

Bron: Statistics Belgium, berekeningen van het Kmo-observatorium.

De sector met de hoogste concentratie aan btw-plichtige kmo's is de sector van de vrije beroepen: 19,2 % van alle btw-plichtige kmo's is daarin terug te vinden²².

De sector stond echter maar voor 8,6 % van alle faillissementen van de kleine kmo's in 2018, of één faillissement per 250 bedrijven. De horecasector is daarentegen bijzonder gevoelig voor faillissementen en kent een verhouding van 8 faillissementen op 250 bedrijven.

2.3. Tewerkstelling

Volgens de Europese arbeidskrachtenenquête bedroeg de werkzaamheidsgraad²³ in België 69,7 % in 2018.

Dankzij de RSZ-gegevens kunnen we het tewerkstellingsverloop in de privésector volgens de grootte van de onderneming volgen. De cijfers komen van de RSZ-aangiften voor het 4e kwartaal van 2018.

Eind 2018 telde de privésector 2.864.441 werknemers, wat een stijging met 51.376 werknemers is ten opzichte van eind 2017 (+1,83 %). Dat is iets meer dan de toename van 44.664 werknemers (+1,61 %) die tussen eind 2016 en eind 2017 opgetekend werd.

22 NACE-BEL sectie M (vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten).

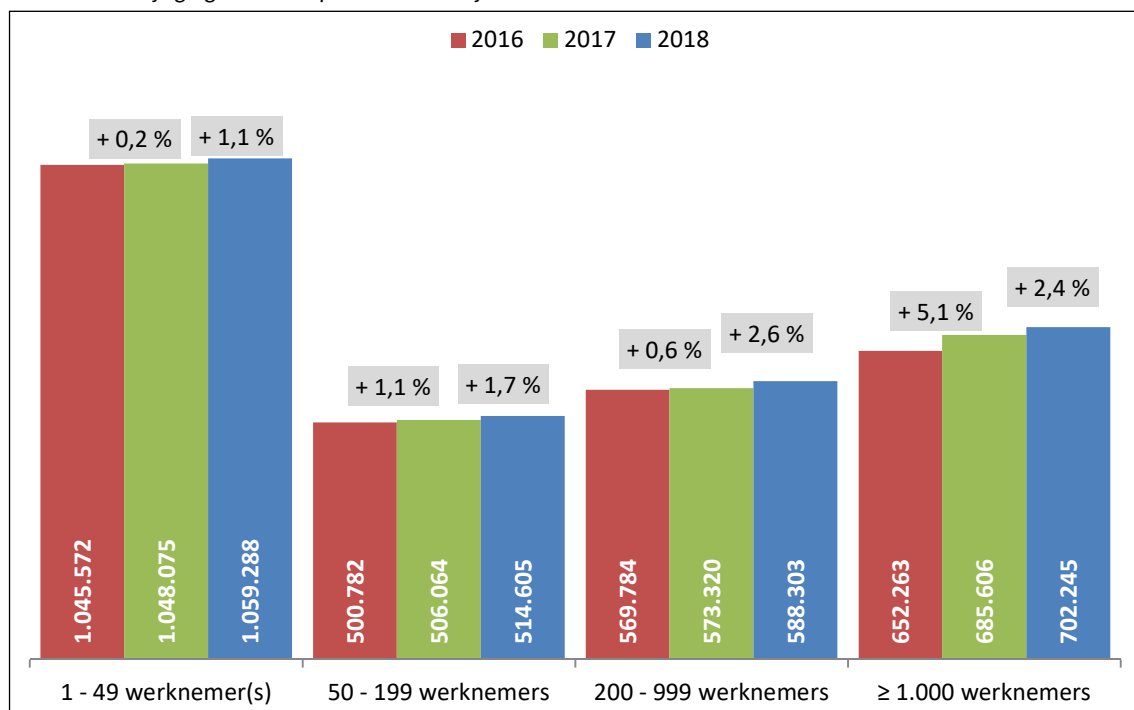
23 Het aandeel werkenden in de bevolking van 20 tot 64 jaar.

37 op 100 werknemers van de privésector zijn aan de slag in kleine kmo's. Dat komt overeen met 1.059.288 werknemers, een stijging van 1,1 % ten opzichte van het jaar voordien. Iets minder dan 16 % van de werknemers was actief in micro-ondernemingen (1 tot 9 werknemers) en 21,1 % in kleine ondernemingen (10 tot 49 werknemers).

De tewerkstellingsstrends verschillen naargelang de omvang van de bedrijven (grafiek 14). Tussen december 2017 en december 2018 steeg het aantal werknemers in bedrijven met 200 tot 999 werknemers (+2,6 %) sterker dan in de andere categorieën. De toename van het aantal werknemers in de kleinste bedrijven was groter dan in 2017. En tot slot nam de tewerkstelling in bedrijven met meer dan 1.000 werknemers tussen 2017 en 2018 met 2,4 % toe ten opzichte van 5,1 % tussen 2016 en 2017.

Grafiek 14. Werknemers van de privésector naar bedrijfsgrootte

In aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

Bron: RSZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Het aantal werknemers in micro-ondernemingen is in 2018 sterker gestegen (+0,3 %) dan in 2017 (+0,06 %). De stijging is meer uitgesproken in kleine bedrijven, waar het aantal werknemers in 2018 met 1,6 % aangroeide ten opzichte van slechts 0,4 % in 2017.

Het werkvolume uitgedrukt in voltijdequivalent steeg in de privésector als geheel met 1,8 % (van 2.341.115 in 2017 naar 2.383.583.583 in 2018). Tussen 2016 en 2017 was die stijging iets minder groot (+1,5 %). Bij de kleine en middelgrote ondernemingen steeg dat aantal met 1,4 % (van 874.574.574 in 2017 tot 887.189 in 2018).

De meeste werkgevers van de kleine kmo's waren in 2018 in de handelssector actief. Zowel voor micro- als kleine ondernemingen is die sector goed voor bijna een kwart van de arbeidsplaatsen in de particuliere sector. Tabel 9 toont voor verschillende soorten van bedrijven de top 5 van de sec-

toren in termen van tewerkstelling in 2018. Die gegevens worden berekend op basis van het aantal arbeidsplaatsen per werkgever. Werknemers die bij meer dan een werkgever in dienst zijn, worden ook meer dan een keer meegeteld. Het verschil tussen het aantal arbeidsplaatsen en het aantal tewerkgestelde werknemers is toe te schrijven aan die werknemers met verschillende banen.

Bij de micro-ondernemingen is het aantal arbeidsplaatsen in de horeca (+1.469), de vrije beroepen (+669) en "vervoer en opslag" (afdeling H) (+661) tussen 2017 en 2018 in absolute termen het sterkst gestegen, gevolgd door de sector "informatie en communicatie" (+613). In relatieve cijfers was het vooral de sector "Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht" (sectie D) die in 2018 sterk groeide. Het aantal arbeidsplaatsen steeg met 19,9 % (van 176 in 2017 naar 211 in 2018)

Nog steeds aan de kant van de micro-ondernemingen is het de sector van de handel die de grootste daling van het aantal arbeidsplaatsen kende (-1.005), wat neerkomt op een daling met 0,8 %, gevolgd door de industrie (-407).

Bij de kleine ondernemingen zijn de grootste stijgingen van het aantal arbeidsplaatsen tussen 2017 en 2018 geconcentreerd in de sectoren "Openbaar bestuur" (sectie O) (+9,7 %), "Landbouw, bosbouw en visserij" (sectie A) (+6,9 %) en "Informatie en communicatie" (+6,2 %). In vergelijking met 2017 was het aantal nieuwe arbeidsplaatsen het hoogst in de detailhandel (+2.838), gevolgd door de vrije beroepen (+2.170) en vervolgens in de horeca (+2.106).

Tabel 9. Top 5 qua tewerkstelling (arbeidsplaatsen) in de privésector in 2018

In procent.

Grootte	Sector (NACE-sectie)	2015	2016	2017	2018
1 tot 9 werknemers	Handel (G)	25,7	25,3	24,9	24,5
	Bouwnijverheid (F)	13,2	13,2	13,1	13
	Horeca (I)	11,2	11,5	11,7	11,9
	Vrije beroepen (M)	8,8	8,9	9,1	9,2
	Industrie (C)	7,3	7,2	7,0	6,9
10 tot 49 werknemers	Handel (G)	23,8	23,8	23,8	23,8
	Industrie (C)	14,9	14,6	14,4	14,1
	Bouwnijverheid (F)	11,3	11,2	10,9	10,8
	Gezondheid (Q)	8,6	8,5	8,4	8,2
	Horeca (I)	6,8	7,1	7,3	7,4
50 werknemers en meer	Gezondheid (Q)	21,6	21,7	21,6	21,6
	Industrie (C)	20,0	19,7	19,5	19,4
	Diensten (N)	18,1	18,4	19,1	19
	Handel (G)	13,5	13,4	13,3	13,1
	Financiële activiteiten (K)	5,4	5,2	5,0	4,7

Bron: RSZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Maatregel “eerste aanwervingen”

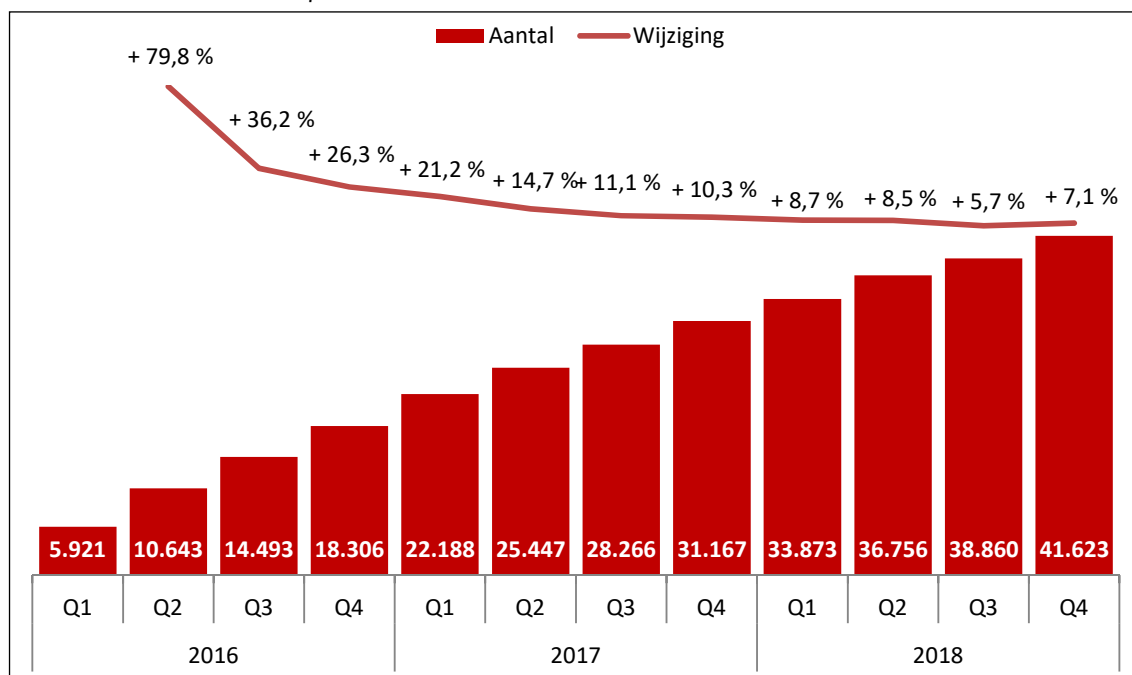
De maatregel “eerste aanwervingen” is een doelgroepvermindering die aan nieuwe werkgevers toegekend wordt. In het kader van de tax shift werd de maatregel uitgebreid en versterkt. Die geactualiseerde maatregel, die in werking trad op 1 januari 2016, verleent nieuwe werkgevers een vermindering van de werkgeversbijdragen aan de sociale zekerheid voor maximaal zes werknemers. Bovendien genieten werkgevers die in de periode 2016-2020 een 1e werknemer in dienst hebben genomen, een vrijstelling van de belangrijkste werkgeversbijdragen voor onbepaalde tijd. De indiensttreding van een 2e tot 6e werknemer biedt een premiekorting voor meerdere kwartalen.

Zowel de werkgevers als de werknemers waarop die regeling betrekking heeft, moeten hiertoe aan bepaalde voorwaarden voldoen. Die criteria en de details van de maatregel, zoals de bedragen en het aantal kwartalen, zijn beschikbaar op de [website](#) van de sociale zekerheid.

Grafiek 15 toont voor elk kwartaal van 2016, 2017 en 2018 het aantal werkgevers dat de maatregel heeft gebruikt om hun 1e werknemer in dienst te nemen. Het betreft hier slechts de eerste aanwervingen na 1 januari 2016. Na een sterke stijging in 2016 lijkt de groei van het gebruik van de maatregel zich te stabiliseren. Tussen het 4e kwartaal van 2017 en het 4e kwartaal van 2018 is het aantal werkgevers dat ervan gebruikmaakt, met 34 % gestegen.

Grafiek 15. Werkgevers die gebruikmaakten van de maatregel om een 1e werknemer aan te werven

In aantal en variatie in % ten opzichte van het kwartaal voordien.

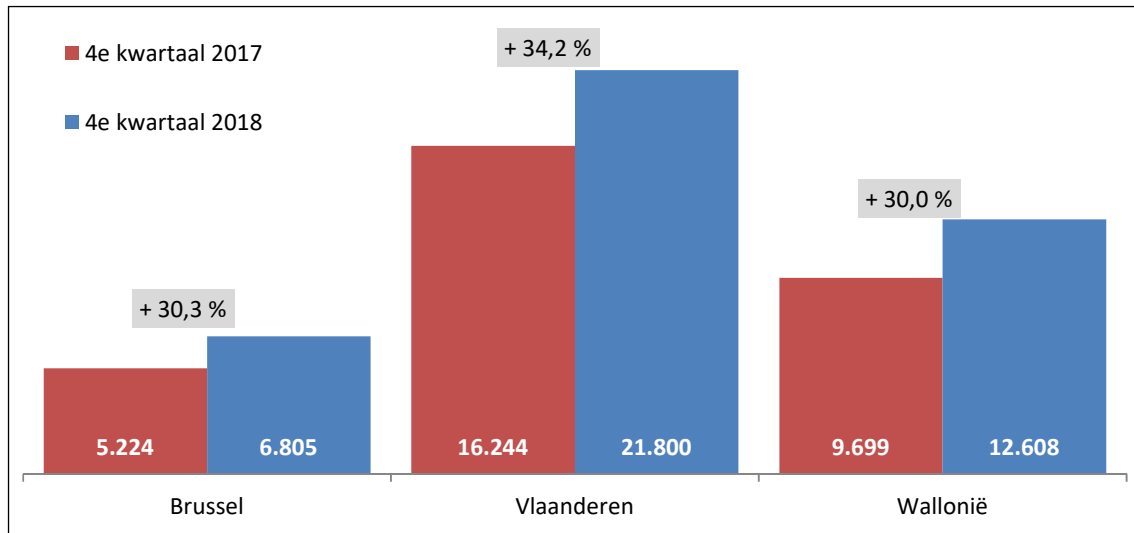

Bron: RSZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

52,9 % van de werkgevers die in het laatste kwartaal van 2018 gebruikmaakten van de maatregel om hun 1e werknemer in dienst te nemen, is gevestigd in Vlaanderen, 30,6 % in Wallonië en 16,5 % in Brussel. Het is in Vlaanderen dat de toename van het gebruik van die maatregel tussen het 4e kwartaal van 2017 en dat van 2018 het meest uitgesproken was (grafiek 16).

Grafiek 16. Werkgevers die gebruikmaakten van de maatregel om een 1e werknemer aan te werven (per gewest)

In aantal en variatie in %, 4e kwartaal 2018/4e kwartaal 2017.

Bron: RSZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Eind 2018 was bijna een op de vijf werkgevers die van de maatregel gebruikmaakten, actief in de handel (19,3 %). 14,7 % van hen was afkomstig uit de bouwnijverheid, 12,7 % uit de horeca en 11,7 % uit de vrije beroepen.²⁴

2.4. Digitalisering

De digitalisering is van cruciaal belang voor bedrijven in het algemeen en de kmo's in het bijzonder. Ze is namelijk onontbeerlijk geworden om zich aan te passen aan de huidige en toekomstige ondernemingsomgeving, zichtbaar te zijn op de nationale en internationale markt, concurrerend te blijven, de verwerking van informatie te versnellen door het risico op fouten te minimaliseren en zich aan te passen aan de vraag van klanten.

De digitalisering omvat tal van concepten en beperkt zich niet tot e-commerce: het gebruik van big data, het internet der dingen, digitale communicatie (via een website of via sociale netwerken), digitaal beheer van de onderneming, elektronische facturatie, databeveiliging, het gebruik van blockchain, enz. Het maakt allemaal deel uit van het digitaliseringsproces.

²⁴ Respectievelijk de NACE-secties G, F, I en M.

Kmo's zijn echter langzamer dan grote bedrijven om met de digitale innovaties aan de slag te gaan. Zij zien er vaak geen direct voordeel in of worden geconfronteerd met obstakels die grotere bedrijven gemakkelijker kunnen overwinnen, zoals kosten, financieringsbehoefte, gebrek aan tijd, kennis of gekwalificeerd personeel.

De "Enquête naar het gebruik van ICT en e-commerce in bedrijven" die in 2018 door Statistics Belgium werd uitgevoerd, toonde duidelijk de bestaande kloof tussen micro-, kleine en middelgrote ondernemingen op het vlak van digitalisering.

2.4.1. Computer en internetverbinding

In 2018 gebruikten alle kleine en middelgrote ondernemingen (10 tot 249 werknemers) een computer, tegenover slechts 94,1 % van de micro-ondernemingen (2 tot 9 werknemers). Evenzo had meer dan 99 % van de bedrijven met 10 tot 249 werknemers toegang tot internet, tegenover 92,7 % van de micro-ondernemingen. Vaste of mobiele breedbandverbindingen blijken minder gebruikelijk in kleinere bedrijven. Breedband wordt gebruikt door 90,5 % van de micro-ondernemingen, 96,9 % van de kleine ondernemingen en 99 % van de middelgrote ondernemingen.

2.4.2. ICT-specialisten

Bovendien stelde 58,9 % van de middelgrote ondernemingen (50 tot 249 werknemers) in 2018 ICT-specialisten te werk of probeerde die aan te werven. Dat cijfer daalt aanzienlijk voor kleine (10 tot 49 werknemers) (21,7 %) en micro-ondernemingen (2 tot 9 werknemers) (9,5 %).

2.4.3. Website

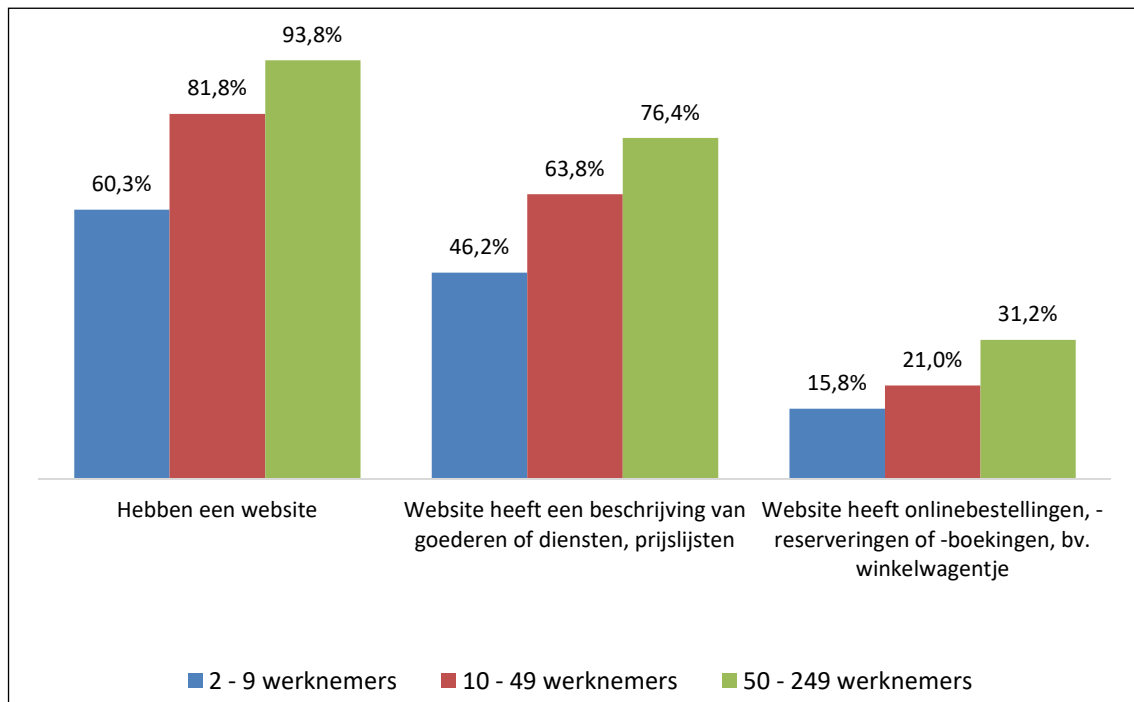
Consumenten zijn steeds meer op zoek naar informatie over goederen en diensten via het internet voor privédoeleinden: in 2018 was dat het geval voor 84 % van de Belgische inwoners die de laatste 3 maanden gebruikmaakten van het internet. Een toenemend aantal van hen plaatst ook bestellingen voor goederen en diensten via het internet: in 2018 gaf 61 % van de respondenten aan dat zij in de afgelopen 12 maanden via het internet bestellingen voor goederen of diensten voor privégebruik hadden geplaatst, en 49 % in de laatste 3 maanden.²⁵ Dat toont aan hoe belangrijk het voor bedrijven is om aanwezig te zijn op het internet en hun klanten online bestel- en aankoopmogelijkheden te bieden.

Lang niet alle kmo's hebben echter die mijlpaal bereikt. In 2018 had 93,8 % van de middelgrote ondernemingen (50 tot 249 werknemers) een website, terwijl slechts 31,2 % een website had waar klanten online bestellingen konden plaatsen of reserveringen konden maken. Die cijfers zijn veel lager voor micro-ondernemingen (2 tot 9 werknemers), waarvan slechts 60,3 % een website heeft en slechts 15,8 % een website met online bestel- of aankoopmogelijkheden. Bedrijven met 10 tot 49 werknemers bekleden een tussenpositie.

25 Statbel, enquête "ICT-gebruik van huishoudens en personen 2018"

Grafiek 17. Types van websites van de kmo's

In procent.

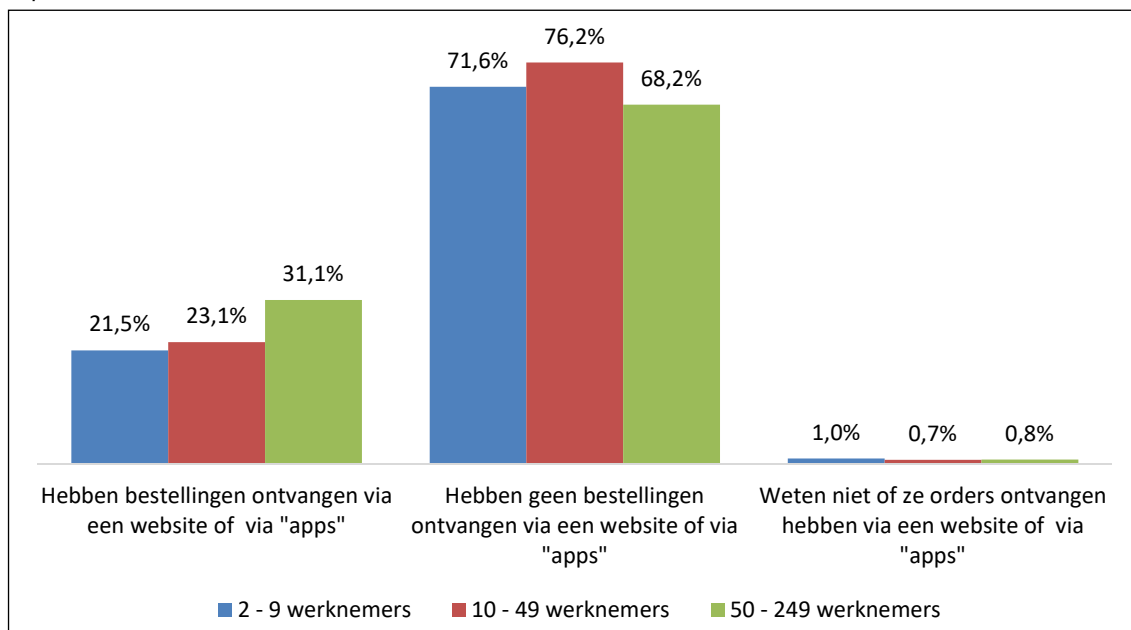
Bron: Statistics Belgium, enquête naar het gebruik van ICT en e-commerce bij ondernemingen 2018.

2.4.4. Verkoop

21,5 % van de micro-ondernemingen (2 tot 9 werknemers) meldt dat zij in 2018 bestellingen hebben ontvangen via een website of mobiele toepassingen, tegenover 23,1 % van de kleine (10 tot 49 werknemers) en 31,1 % van de middelgrote (50 tot 249 werknemers) ondernemingen.

Grafiek 18. Kmo's die bestellingen ontvangen via websites of mobiele applicaties

In procent.

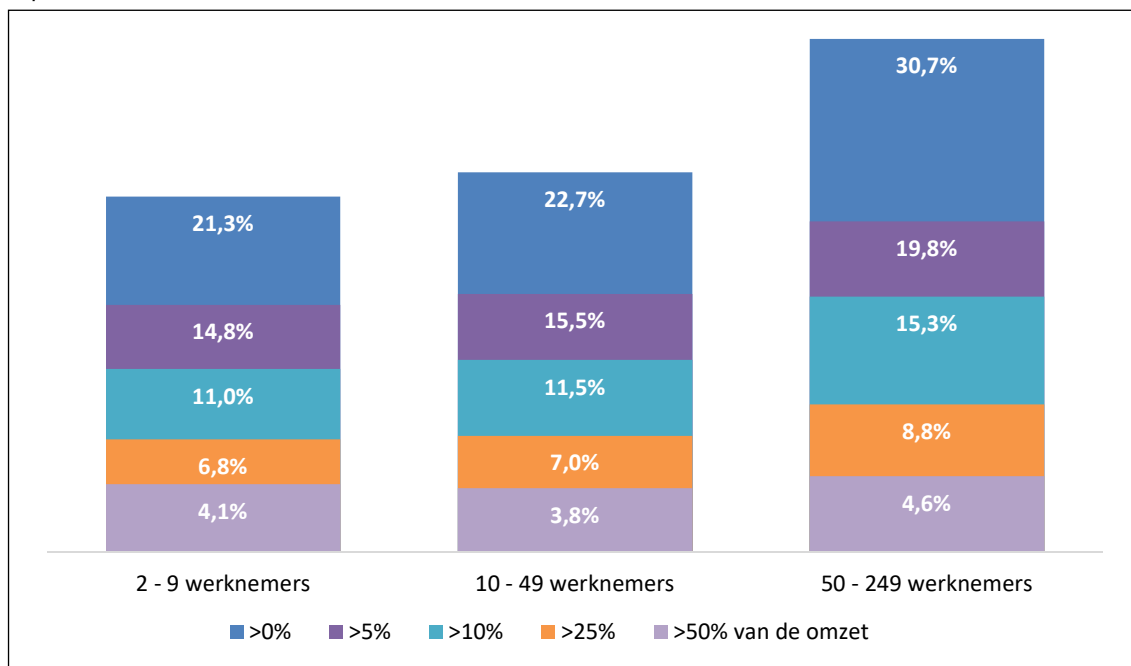

Bron: Statistics Belgium, enquête naar het gebruik van ICT en e-commerce bij ondernemingen 2018.

Hoewel kleinere bedrijven verhoudingsgewijs minder online bestellingen ontvangen, genereren bedrijven die online aanwezig zijn, hier wel een groter deel van hun omzet. 4,1 % van de micro-ondernemingen geeft aan dat ze meer dan 50 % van hun omzet genereren met de verkoop via websites of mobiele applicaties, wat neerkomt op 19,2 % van de micro-ondernemingen die online bestellingen hebben ontvangen en het aandeel van de omzet via dat kanaal kennen. Ter vergelijking: 3,8 % van de kleine en 4,6 % van de middelgrote ondernemingen genereren meer dan de helft van hun verkopen "online", maar dat vertegenwoordigt slechts 16,9 % van de kleine en 14,9 % van de middelgrote ondernemingen die online bestellingen hebben ontvangen en het aandeel van de verkopen dat ze toekomt, kennen.

Grafiek 19. Verkoop door kmo's via websites of apps, volgens het aandeel ervan in de omzet

In procent.

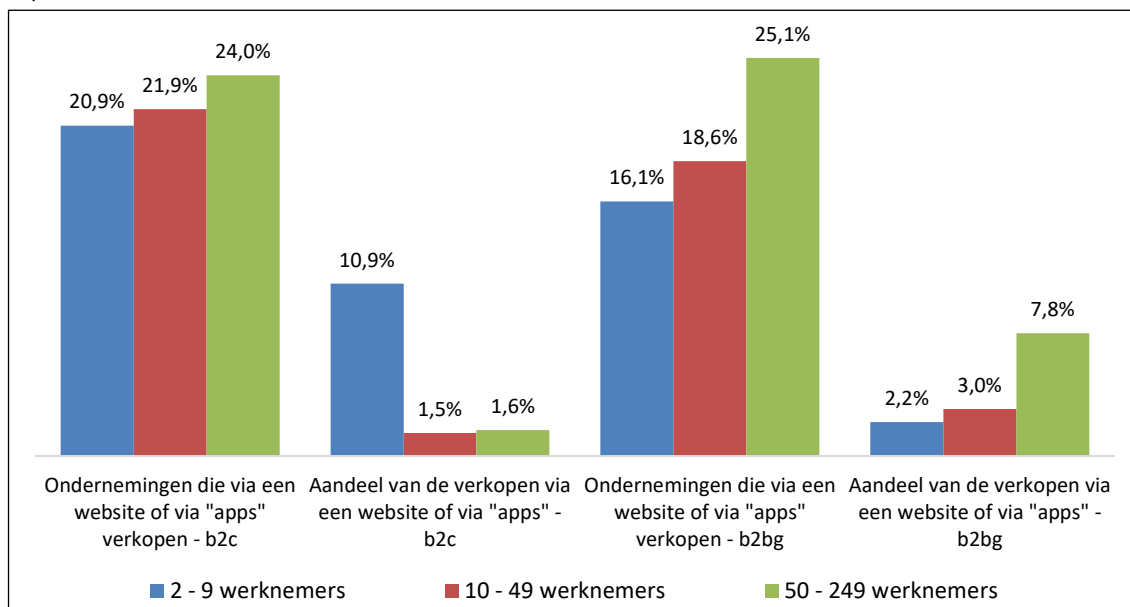
Bron: Statistics Belgium, enquête naar het gebruik van ICT en e-commerce bij ondernemingen 2018.

Ongeveer een kwart van de middelgrote ondernemingen (50 tot 249 werknemers) verkoopt via een website of apps aan particuliere consumenten (b2c) en hetzelfde percentage aan andere ondernemingen of overheden (b2bg). Kleinere ondernemingen daarentegen zijn meer aanwezig op de digitale b2c-markt (22 % van de kleine en 21 % van de kleine en micro-ondernemingen) dan bij andere ondernemingen of overheden (respectievelijk 18,6 % en 16,1 % van de kleine en micro-ondernemingen).

Daarnaast genereren bedrijven met 2 tot 9 werknemers meer dan 10 % van hun omzet online via b2c-handel. Voor kmo's met meer dan 10 werknemers is dat slechts ongeveer 1,5 % van de omzet. In de b2bg e-commerce genereren middelgrote ondernemingen het grootste deel van hun omzet in deze sector: 7,8 % voor middelgrote ondernemingen tegenover respectievelijk 3 % en 2,2 % voor kleine en micro-ondernemingen.

Grafiek 20. Aantal bedrijven dat verkoopt via een website of “apps” en aandeel van hun verkopen via die weg (b2c, b2bg)

In procent.

Bron: Statistics Belgium, enquête naar het gebruik van ICT en e-commerce bij ondernemingen 2018.

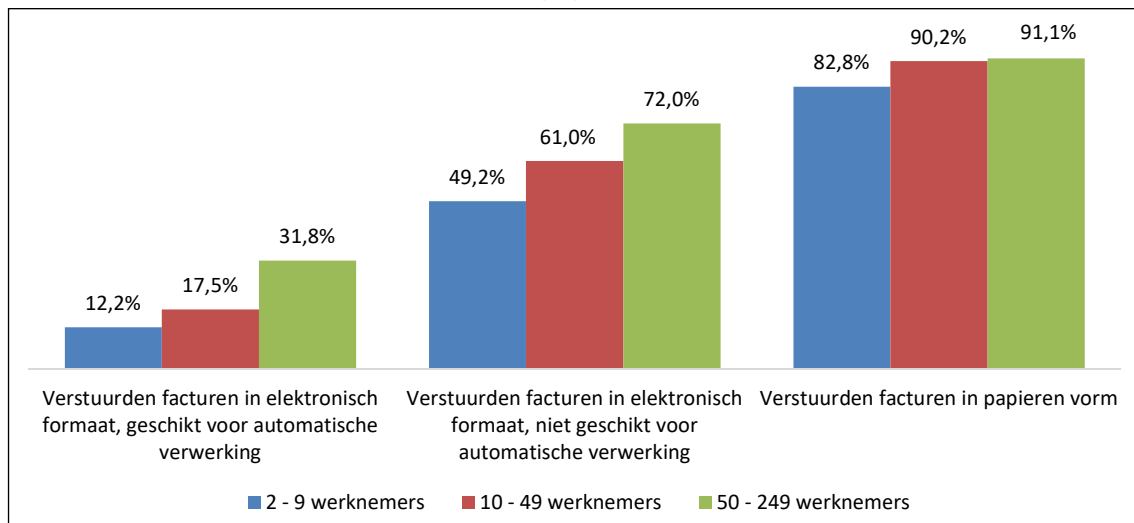
2.4.5. Facturatie

72 % van de middelgrote ondernemingen verstuurt elektronische facturen, tegenover 61 % van de kleine ondernemingen en minder dan de helft van de ondernemingen met 2 tot 9 werknemers. Die percentages dalen drastisch wanneer het gaat om elektronische facturen die automatisch verwerkt kunnen worden. Dankzij de automatisering van het proces, bespaart die facturatiemethode tijd en vermindert het risico op fouten. Ze wordt nog steeds slechts in 12,2 % van de bedrijven met 2 tot 9 werknemers, in 17,5 % van de kleine bedrijven en in ongeveer een op de drie middelgrote bedrijven gebruikt. Het is dus duidelijk dat de omvang van een kmo positief gecorreleerd is met de waarschijnlijkheid van het gebruik van elektronische facturatie.

Hierbij moet evenwel opgemerkt worden dat grotere kmo's dan weliswaar verder gevorderd mogen zijn in het digitaliseringsproces, dat neemt niet weg dat er nog meer zijn die nog steeds gebruikmaken van papieren facturen. Meer dan 90 % van de kleine en middelgrote ondernemingen stuurt namelijk nog steeds papieren facturen, tegenover "slechts" 82,8 % van de bedrijven met 2 tot 9 werknemers.

Uit die gegevens blijkt dus dat papieren facturatie nog steeds frequent voorkomt en dat de digitale facturatie, in het bijzonder die waarvan de gegevens automatisch verwerkt kunnen worden, onder de kmo's in ontwikkeling is, maar zich nog steeds tot een minderheid beperkt.

Grafiek 21. Gebruik van elektronische en papieren facturen

Bron: Statistics Belgium, enquête naar het gebruik van ICT en e-commerce bij ondernemingen 2018.

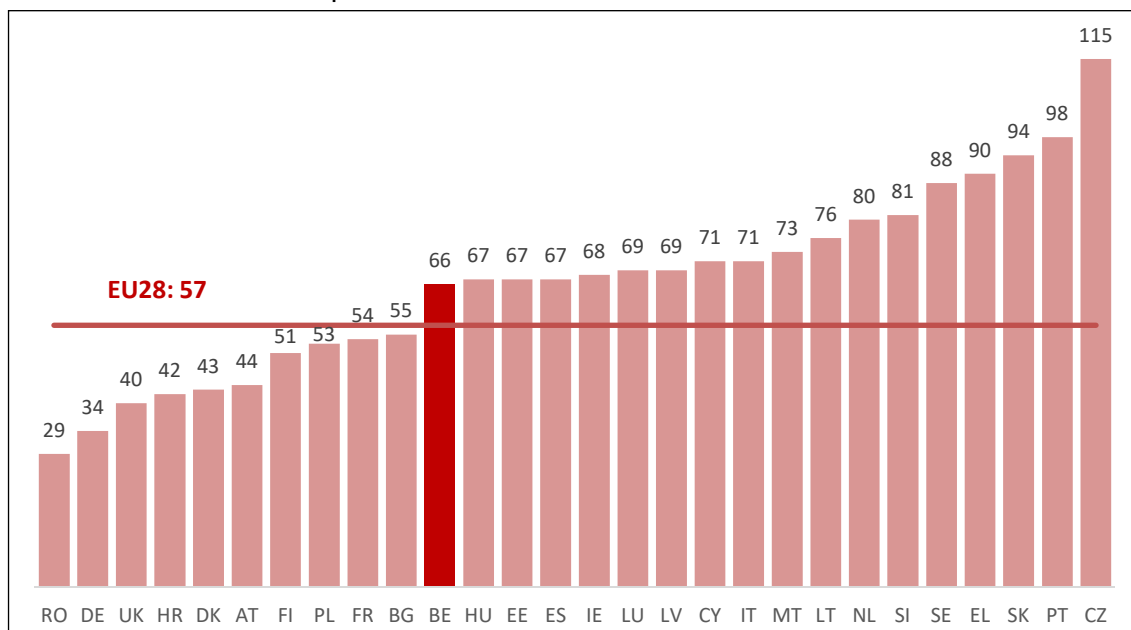
2.5. Internationale vergelijking

2.5.1. Dichtheid

Volgens het jaarverslag van de Europese Commissie over de Europese kmo's 2017/2018 kent België een dichtheid van 66 kmo's per 1.000 inwoners (van 15 jaar of ouder), wat een iets hoger cijfer is dan het gemiddelde in de Europese Unie (57 kmo's per 1.000 inwoners van 15 jaar of ouder). De verschillen in dichtheid zijn zeer groot tussen de 28 lidstaten, variërend van 29 kmo's per 1.000 inwoners in Roemenië tot 115 kmo's per 1.000 inwoners in Tsjechië.

Uit een vergelijking met de buurlanden blijkt dat België een hogere dichtheid van kmo's per 1.000 inwoners heeft dan Duitsland (34) en Frankrijk (54), maar een kleinere dichtheid dan Luxemburg (69) en Nederland (80).

Grafiek 22. Aantal kmo's per 1.000 inwoners in de niet-financiële sectoren in 2017

Noot: inwoners van 15 jaar of ouder.

Bron: Europese Commissie, jaarverslag over de Europese kmo's 2017/2018.

2.5.2. Aantal bedrijven

De SBA-factsheets worden geproduceerd volgens een methode die de internationale vergelijkbaarheid van de gegevens bevordert. Die methode levert andere gegevens op dan die welke door de nationale instituten voor de statistiek worden gepubliceerd.

De SBA-factsheets voor 2017 bevatten voor elke EU-lidstaat een schatting van het aantal ondernemingen per grootteklasse in 2017. Tabel 10 toont de ramingen voor 2017 voor België, Frankrijk, Nederland en Duitsland.

Tabel 10. Ondernemingen per grootte in 2017

	België		Frankrijk		Nederland		Duitsland	
	Aantal	In %	Aantal	In %	Aantal	In %	Aantal	In %
Micro	587.916	94,8	2 824 470	95,3	1 095 882	95,5	2 036 100	82,6
Klein	27.479	4,4	117 494	4,0	41 626	3,6	357 651	14,5
Middelgroot	4.019	0,6	18 596	0,6	8 843	0,8	58 878	2,4
Kmo's	619.414	99,9	2 960 560	99,9	1 146 351	99,8	2 452 629	99,5
Groot	908	0,1	4 089	0,1	1 726	0,2	11 379	0,5
Totaal	620.322		2 964 649		1 148 077		2 464 008	

Bron: SBA-factsheets 2018, Business Economy²⁶.

Net zoals in voorgaande jaren is het aandeel van de kmo's in die vier landen groter dan 99 %. Duitsland wordt gekenmerkt door een verdeling van de ondernemingen naar grootteklasse die verschilt van de verdeling die in de andere drie onderzochte landen is waargenomen. Het aandeel van de micro-ondernemingen is er ongeveer gelijk aan 83 %, terwijl het in België, Frankrijk en Nederland ongeveer 95 % bedraagt. Bovendien bedraagt het relatieve aandeel van andere grootteklassen 14,5 % voor kleine ondernemingen, 2,4 % voor middelgrote ondernemingen en 0,5 % voor grote ondernemingen.

In vergelijking met de ramingen voor 2016 is het aantal kmo's alleen in Nederland en in mindere mate in België gestegen, met een stijging van respectievelijk 5,1 % en 0,8 %. Anderzijds is het aantal kmo's in Frankrijk met 4,1 % en in Duitsland met 3,5 % gedaald. De toename en afname van het aantal kmo's hangt voornamelijk samen met de ontwikkeling van het aantal micro-ondernemingen.

2.5.3. Tewerkstelling

De totale tewerkstelling wordt in de SBA-factsheets geraamd. Die gegevens worden, net zoals voor het aantal ondernemingen, volgens grootte van onderneming voorgesteld.

²⁶ De becijferde gegevens van de SBA-factsheets hebben betrekking op de Business Economy, d.w.z. "de niet-financiële bedrijfseconomie" die de industrie, de bouwnijverheid, de handel en de diensten omvat (NACE 2008 secties B tot J, L, M en N). Ze houden geen rekening met de ondernemingen uit de sectoren landbouw, bosbouw en visserij en de diensten die normaal gezien geen deel uitmaken van de marktconomie, zoals onderwijs en gezondheidszorg.

Tabel 11. Aantal werknemers volgens grootte van onderneming in 2017

	België		Frankrijk		Nederland		Duitsland	
	Aantal	In %	Aantal	In %	Aantal	In %	Aantal	In %
Micro	1.000.564	35,1	4.131.973	27,7	1.611.021	28,1	5.688.702	19,6
Klein	558.364	19,6	2.803.731	18,8	1.033.000	18,0	6.749.152	23,3
Middelgroot	419.599	14,7	2.245.728	15,1	1.035.902	18,1	5.863.981	20,3
Kmo's	1.978.527	69,3	9.181.432	61,6	3.679.923	64,2	18.301.835	63,2
Groot	875.994	30,7	5.713.171	38,4	2.052.455	35,8	10.651.385	36,8
Totaal	2.854.521		14.894.603		5.732.378		28.953.220	

Bron: SBA-factsheets 2018, Business Economy.

Het aandeel werknemers in kmo's is het hoogste in België. Volgens ramingen voor 2017 werkt 69,3 % van de werknemers in België in een kmo. In Frankrijk (61,6 %), Nederland (64,2 %) en Duitsland (63,2 %) zijn de kmo's eveneens de belangrijkste werkgevers. In België, Frankrijk en Nederland werken de werknemers van de kmo's voornamelijk in micro-ondernemingen. In België is dat de belangrijkste categorie met 35,1 % van de mensen die in micro-ondernemingen werken. Net als in 2016 blijft België het enige land waar micro-ondernemingen meer werknemers tewerkstellen dan grote ondernemingen (35,1 % tegenover 30,7 %). In Duitsland is de verdeling van het aantal werknemers in de verschillende grootteklassen van de ondernemingen homogener: 19,6 % is er aan de slag in micro-ondernemingen, 23,3 % in kleine ondernemingen, 20,3 % in middelgrote ondernemingen en 36,8 % in grote ondernemingen.

Het gemiddelde aantal werknemers in de kmo's in België (3,2) is vergelijkbaar met dat van Frankrijk (3,1) en Nederland (3,2). In Duitsland werken er gemiddeld 7,5 mensen per kmo.

De groei van het aantal werknemers in de kmo's was het grootst in Nederland: +3 %. In België bedroeg die groei +1,4 % en in Duitsland +1,7 %, terwijl er in Frankrijk sprake was van een daling met 7 %. Die daling was daarbij te wijten aan een daling van de tewerkstelling in micro-ondernemingen.

2.5.4. Toegevoegde waarde

De SBA-factsheets geven niet alleen een schatting van het aantal bedrijven en het aantal personen dat zij in dienst hebben, maar ook een schatting van de toegevoegde waarde die door kmo's wordt gecreëerd.

Tabel 12. Toegevoegde waarde en verdeling volgens grootte van onderneming in 2017

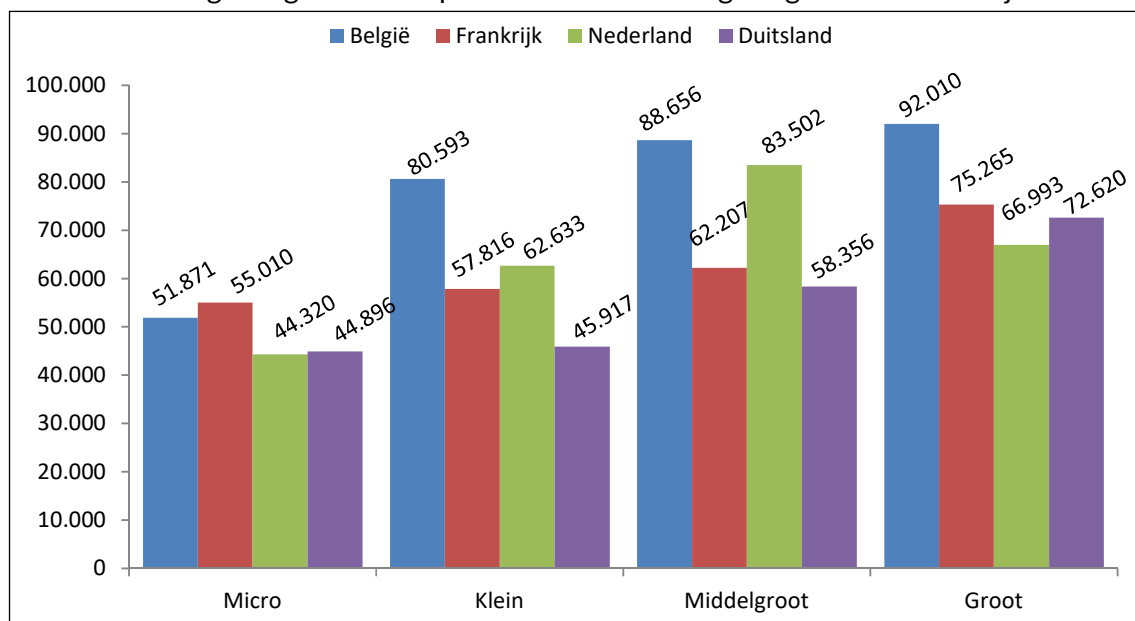
	België		Frankrijk		Nederland		Duitsland	
	In miljard euro	In %	In miljard euro	In %	In miljard euro	In %	In miljard euro	In %
Micro	51,9	24,2	227,3	23,7	71,4	19,8	255,4	15,2
Klein	45,0	21,0	162,1	16,9	64,7	18,0	309,9	18,4
Middelgroot	37,2	17,3	139,7	14,6	86,5	24,0	342,2	20,4
Kmo's	134,1	62,5	529,1	55,2	222,6	61,8	907,5	54,0
Groot	80,6	37,5	430,0	44,8	137,5	38,2	773,5	46,0
Totaal	214,7		959,1		360,2		1.681,1	

Bron: SBA-factsheets 2018, Business Economy.

Het aandeel van de kmo's in de toegevoegde waarde is groter in België en Nederland met respectievelijk 62,5 % en 61,8 %. In Frankrijk en Duitsland bedraagt dat aandeel 55,2 % en 54 %.

In 2016 was de toegevoegde waarde per werknemer in de kmo's in België voor alle soorten ondernemingen hoger dan in de vier buurlanden. In 2017 overtrof de toegevoegde waarde per werknemer in de Franse micro-ondernemingen echter die van België.

Grafiek 23. Toegevoegde waarde per werknemer en volgens grootte van bedrijf in 2017

Bron: SBA-factsheets 2018, Business Economy, berekeningen van het Kmo-observatorium.

De toegevoegde waarde van de kmo's is in alle vier de landen gestegen ten opzichte van de ramingen van 2016. Het is in België dat de toegevoegde waarde van micro-ondernemingen het meest gestegen is (+7,7 %).

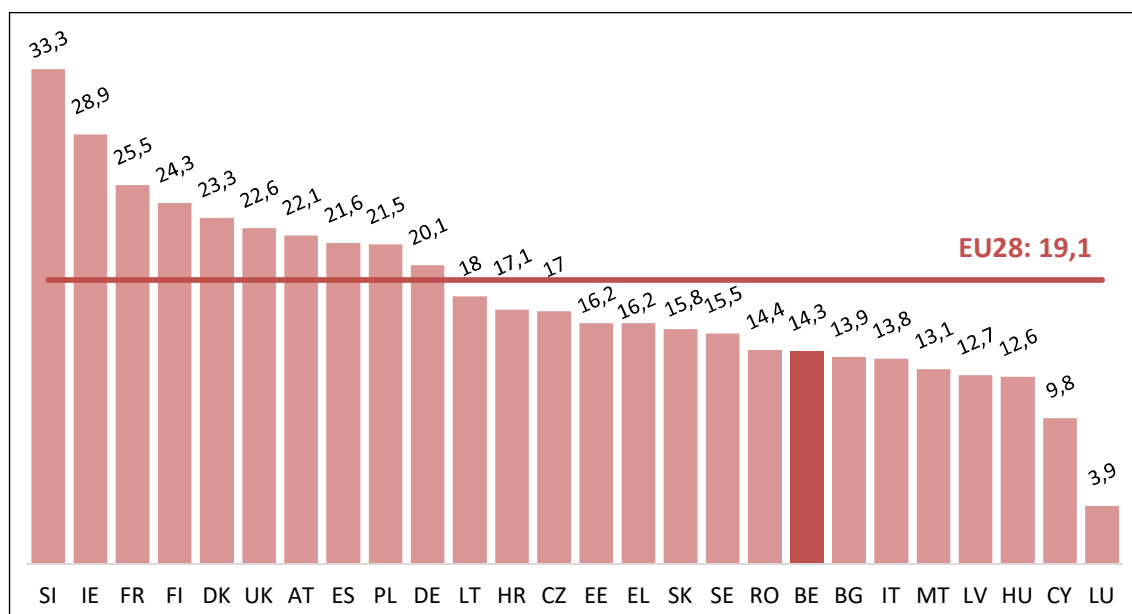
2.5.5. Digitalisering

STEM-gediplomeerden

Met 14,3 STEM-gediplomeerden (wetenschappen, technologie, techniek en wiskunde) per 1.000 inwoners in de leeftijd van 20 tot 29 jaar stond België onderaan op de Europese ranglijst in 2016. Slechts 7 landen hadden verhoudingsgewijs minder afgestudeerden in die sectoren. Slovenië, Ierland en Frankrijk stonden bovenaan de ranglijst met 33,3, 28,9 en 25,5 STEM-gediplomeerden per 1.000 inwoners in de leeftijd van respectievelijk 20 tot 29 jaar. Ook Duitsland doet het hier beter dan België met 20,1 STEM-gediplomeerden per 1.000 inwoners in de leeftijd van 20 tot 29 jaar. Voor Nederland zijn er geen gegevens beschikbaar.

Grafiek 24. STEM-gediplomeerden per 1.000 inwoners in de leeftijd van 20 tot 29 jaar in 2016

In aantal

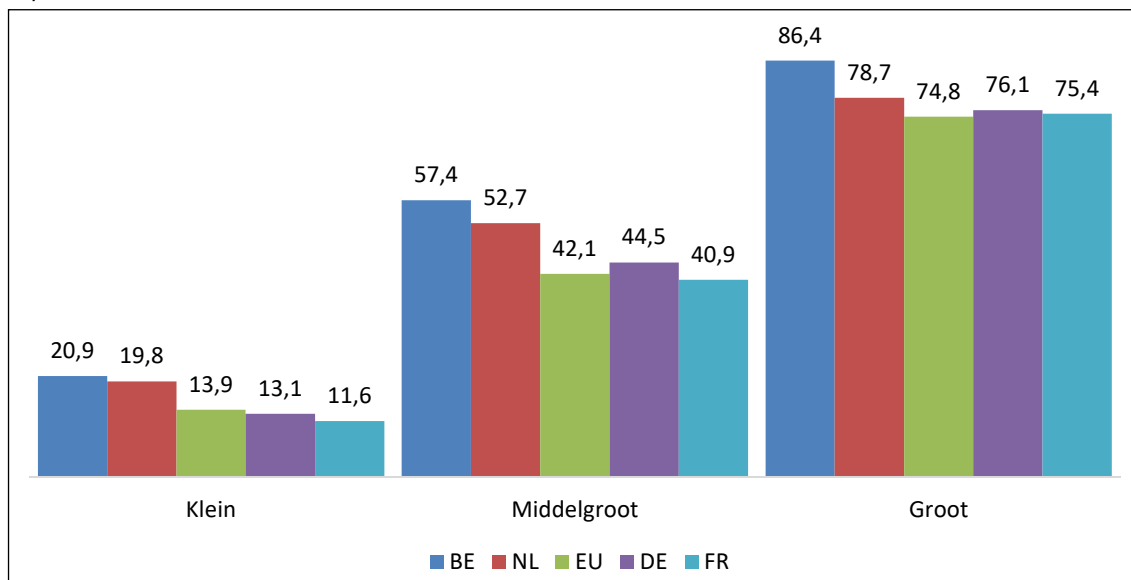
Bron: European Commission, Digital Scoreboard (Eurostat); berekeningen: Kmo-observatorium.

ICT-specialisten

In 2018 had 20,9 % van de kleine en 57,4 % van de middelgrote ondernemingen in België ICT-specialisten (informatie- en communicatietechnologie) in dienst. Dat is meer dan in Nederland, Duitsland en Frankrijk en ook hoger dan het Europese gemiddelde.

Grafiek 25. Bedrijven die in 2018 gebruikmaken van ICT-specialisten, met uitzondering van de financiële sector, in 2018

In procent.

Bron: European Commission, Digital Scoreboard (Eurostat); berekeningen: Kmo-observatorium.

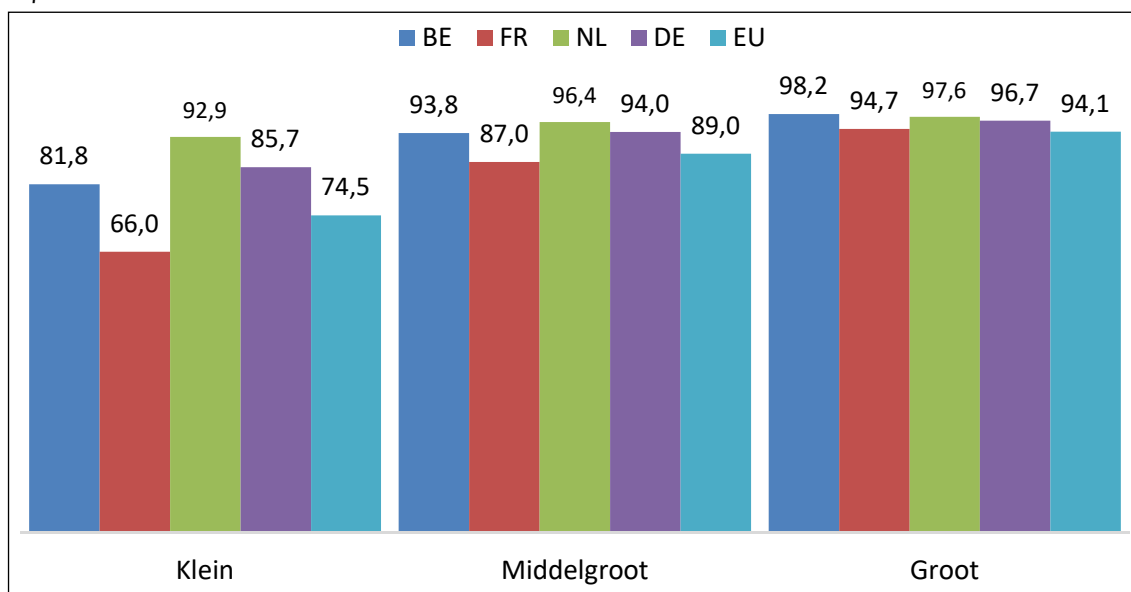
Website

In België beschikken meer kleine en middelgrote ondernemingen over een website dan in Frankrijk (81,8 % tegenover 66 % voor kleine ondernemingen en 93,8 % tegenover 87 % voor middelgrote ondernemingen). Ook op dat gebied ligt België ver boven het Europese gemiddelde. Anderzijds beschikt in verhouding een nog groter deel van de Nederlandse en Duitse kmo's over een website.

De kloof tussen de kleine (10 tot 49 werknemers) en de middelgrote Franse ondernemingen (50 tot 249 werknemers) is op dat vlak significant (21 procentpunt). Dat verschil is in België teruggebracht tot 8 procentpunt, bijna net zoals in Duitsland. In Nederland is het verschil beperkt tot 3,5 procentpunt.

Grafiek 26. Bedrijven met een website of welkomspagina in 2018

In procent.

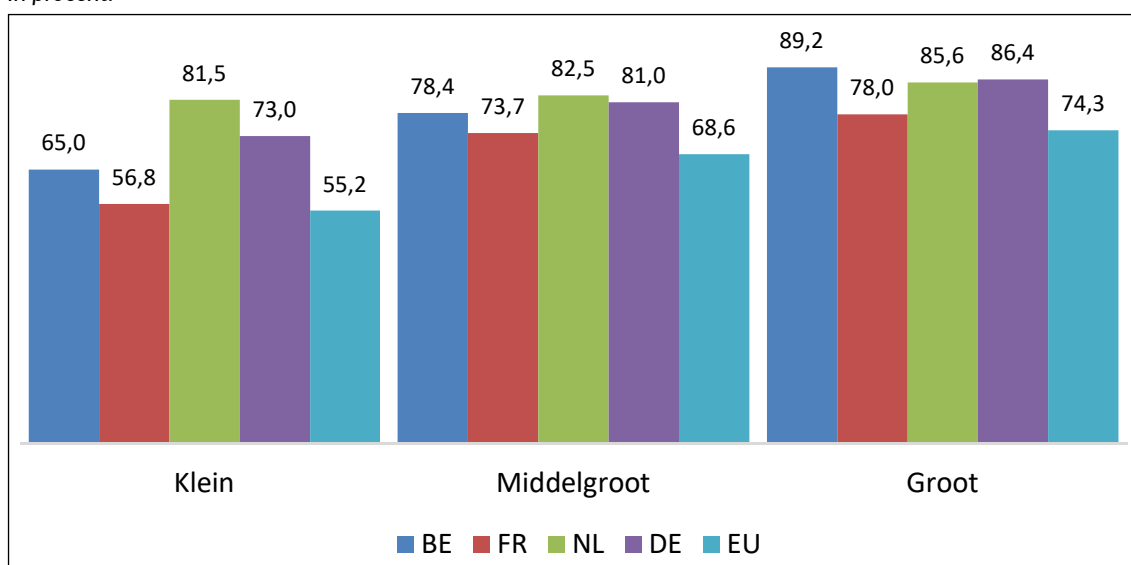

Bron: European Commission, Digital Scoreboard (Eurostat); berekeningen: Kmo-observatorium.

Hetzelfde geldt voor bedrijven met een website met complexe functionaliteiten: de kleine en middelgrote Duitse en Nederlandse bedrijven zijn beter uitgerust dan de Belgische. Op hun beurt zijn er dan weer meer Belgische bedrijven dan Franse of dan het Europese gemiddelde die dat soort meer geavanceerde sites hebben. We hebben het dan over websites die minstens een van de volgende diensten aanbieden: productcatalogus of prijslijst, mogelijkheid om uw product online te personaliseren, het online volgen van het pakket of de inhoud van de gepersonaliseerde website voor regelmatige bezoekers.

Grafiek 27. Bedrijven met een website met complexe functionaliteiten

In procent.

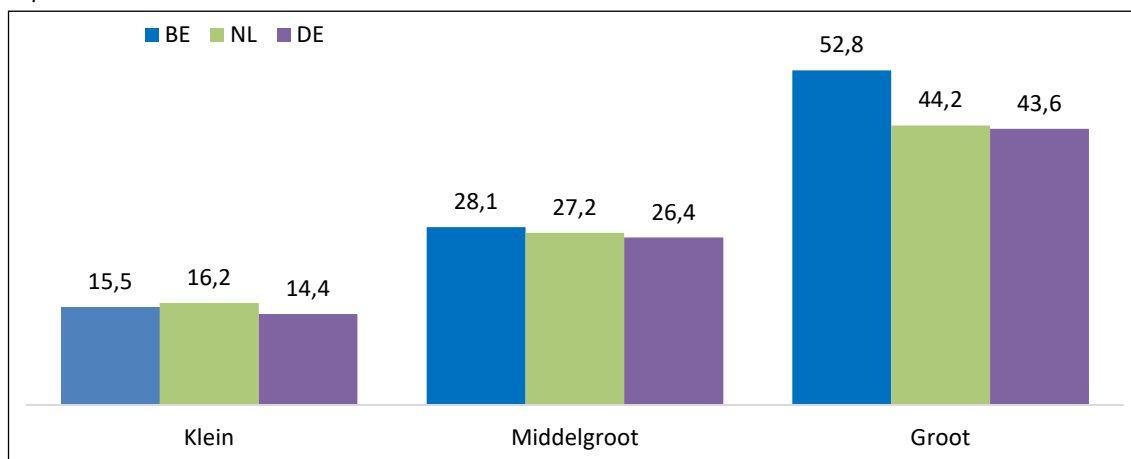
Bron: European Commission, Digital Scoreboard (Eurostat); berekeningen: Kmo-observatorium.

Elektronische facturatie

In 2017 was het relatieve aandeel van kleine ondernemingen die elektronische facturen versturen, vergelijkbaar in België (15,5 %), Nederland (16,2 %) en Duitsland (14,4 %). Dat aandeel was hoger voor middelgrote ondernemingen, maar ook hier was het verschil tussen België (28,1 %), Nederland (27,2 %) en Duitsland (26,4 %) vrij klein. Een Europees gemiddelde hiervan is niet beschikbaar.

Grafiek 28. Bedrijven die elektronisch facturen versturen (2017)

In procent.

Bron: European Commission, Digital Scoreboard (Eurostat); berekeningen: Kmo-observatorium.

Verkoop

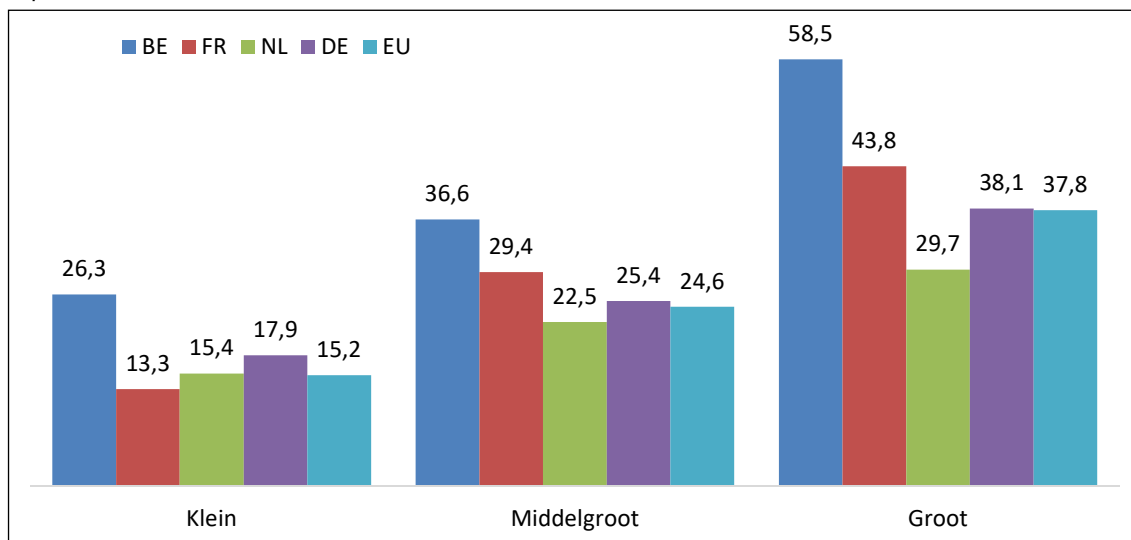
Belgische bedrijven, ongeacht hun omvang, zijn actiever in online verkoop dan de bedrijven in de buurlanden. Zo is het aandeel van kleine Belgische bedrijven die minstens 1 % van hun omzet via een computernetwerk realiseren (26,3 %) bijna twee keer zo hoog als in Frankrijk (13,3 %). Het blijft ook ruim boven het aandeel van kleine Nederlandse (15,4 %) en Duitse (17,9 %) bedrijven die online verkopen.

Het verschil is iets kleiner, maar nog steeds sterk aanwezig voor middelgrote ondernemingen: het aandeel van de middelgrote ondernemingen die minstens 1 % van hun omzet via een computernetwerk realiseren in België bedraagt 36,6 %, tegenover 39,4 % in Frankrijk, 25,4 % in Duitsland en 22,5 % in Nederland.

Ook op dat gebied situeert België zich ver boven het Europese gemiddelde.

Grafiek 29. Bedrijven die een computernetwerk gebruiken om verkopen te realiseren (minstens 1 % van de omzet) (in 2018)

In procent.

Bron: European Commission, Digital Scoreboard (Eurostat); berekeningen: Kmo-observatorium.

2.6. Samenvattende tabel over kmo-demografie

Tabel 13 geeft een overzicht van de positieve (groene), nul (oranje) of negatieve (rode) verandering van de verschillende sleutelindicatoren voor de kmo-demografie.

Tabel 13. Indicatoren van het hoofdstuk "Kmo-demografie"

	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017
Aantal kmo's (%)	+1,2	+3,1	+2,4	+4,2	+4,0	+3,6
Kmo-oprichtingen (%)	-2,7	+30,8	-11,8	+13,8	+2,4	+3
Kmo-stopzettingen (%)	+8,7	+9,2	-8,1	-8,2	+4,2	+8
Netto-oprichtings-graad van kmo's (procentpunt)	-0,9	+1,9	-0,7	+1,8	-0,2	-0,4
Turbulentiegraad van de kmo's (procentpunt)	0,0	+3,1	-2,5	+0,3	-0,2	+0,2
Dichtheid van het aantal kmo's (per 1.000 inwoners)	74	76	77	80	83	85
Aantal faillissementen van kleine kmo's (%)	+11,0	-8,6	-8,9	-6,1	+8,8	-0,8
Aantal werknemers in de kleine kmo's (%)			-0,2	+0,7	+0,2	+1,1

3. Demografie van de zelfstandige ondernemers

Dit hoofdstuk geeft een analyse van de populatie van zelfstandige ondernemers per sector, aard van de bezigheid en leeftijd. Ook het statuut van student-zelfstandige en de sociale bijdragen worden bestudeerd. Tot slot wordt de situatie van de Belgische zelfstandigen vergeleken met die van de zelfstandigen in onze buurlanden. Tenzij anders vermeld wordt, zijn alle cijfers in dit hoofdstuk die betrekking hebben op zelfstandigen, inclusief helpers.

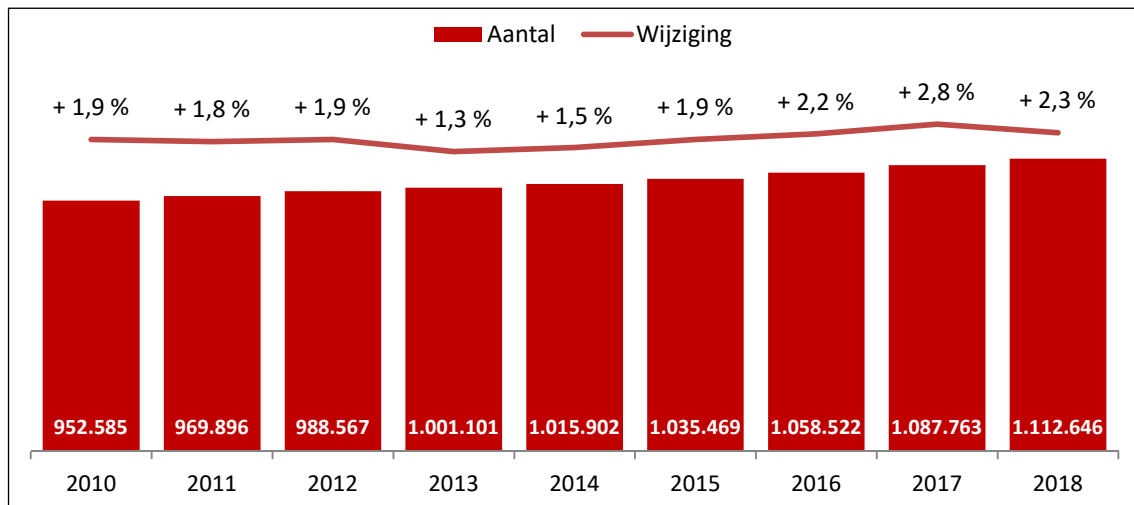
3.1. Profiel

Volgens statistieken van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) waren er in het 4e kwartaal van 2018 1.112.646 zelfstandigen en helpers die aangesloten waren bij een sociaal verzekeringsfonds, wat een stijging van 2,3 % is ten opzichte van 2017 (grafiek 30). Concreet hebben we het dan over 1.049.159 zelfstandigen en 63.487 helpers. Het aantal zelfstandigen neemt elk jaar toe, terwijl het aantal helpers blijft dalen.

Een uitsplitsing naar geslacht van de helpers toont een aanzienlijke daling van het aantal vrouwelijke helpers (-4 %), terwijl het aantal mannelijke helpers stabiel blijft (+0,1 %). Het aandeel van de helpers in het totale aantal aangeslotenen bedroeg 5,7 % in 2018, terwijl het in 2009 nog 8,2 % bedroeg.

Grafiek 30. Zelfstandigen en helpers

In aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

Bron: RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

In 2018 waren er 119.000 starters, zijnde 110.218 zelfstandigen en 8.782 helpers, wat een stijging van 3,8 % is ten opzichte van 2017. Van de 59.306 stoppers in 2018, waren er 54.362 zelfstandigen en 4.944 helpers. Het totale aantal stopzettingen steeg met 2,7 % ten opzichte van het jaar voordien.

Op 1 januari 2019 telde België 97 zelfstandigen en helpers per 1.000 inwoners, tegenover 96 in 2018.

Tabel 14. Dichtheid van het aantal zelfstandige ondernemers en helpers per 1.000 inwoners

01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019
88	89	90	91	92	93	96	97

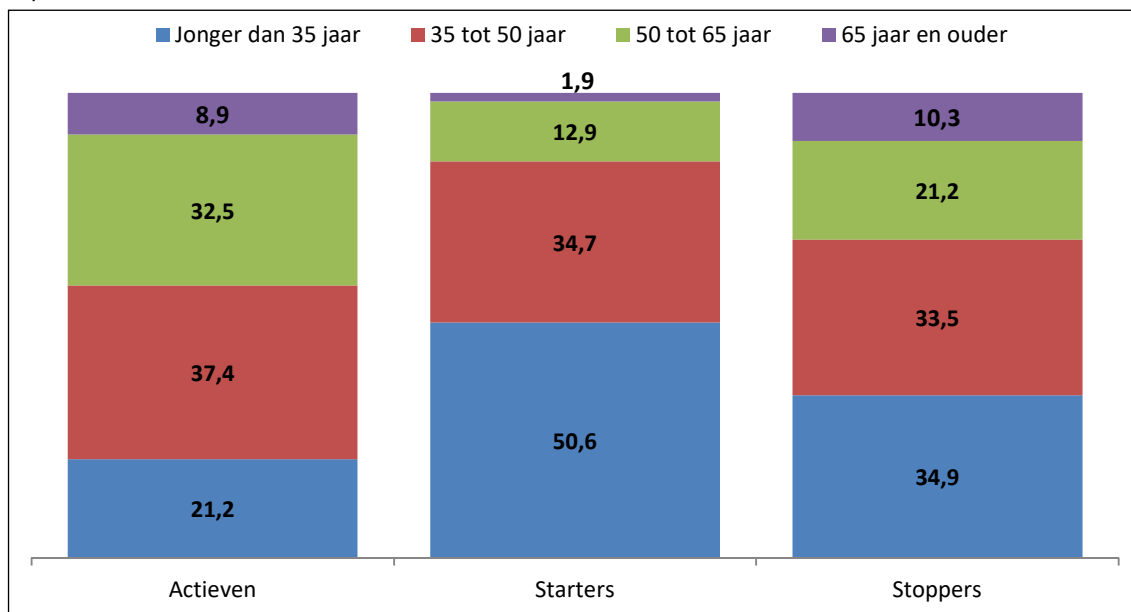
Bron: RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

3.1.1. Leeftijd

Grafiek 31 illustreert de leeftijdsverdeling van de populatie van de actieve zelfstandigen tijdens het 4e kwartaal van 2018 en van de populatie van de zelfstandigen die hun activiteit in 2018 startten of stopzetten.

Grafiek 31. Actieve zelfstandigen, starters en stoppers per leeftijdscategorie in 2018

In procent.

Bron: RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Zelfstandigen in de leeftijd van 35 tot 50 jaar vormen de belangrijkste categorie van actieve zelfstandigen; hun relatieve aandeel neemt echter van jaar tot jaar af. Het aantal zelfstandigen in die categorie is in 2018 verder gestegen (0,9 %). Die groei is echter lager dan die van de andere groepen: 3,6 % voor personen onder de 35 jaar, 2,9 % voor zelfstandigen van 50 tot 65 jaar en 3 % voor personen ouder dan 65 jaar.

Iets meer dan de helft van de starters is jonger dan 35 jaar. In 2018 kenden starters in de leeftijd van 18 tot 22 jaar de sterkste stijging (10,3 %), namelijk van 6.312 in 2017 naar 6.963 in 2018. Bijna 20 % van de starters is tussen de 25 en 29 jaar oud.

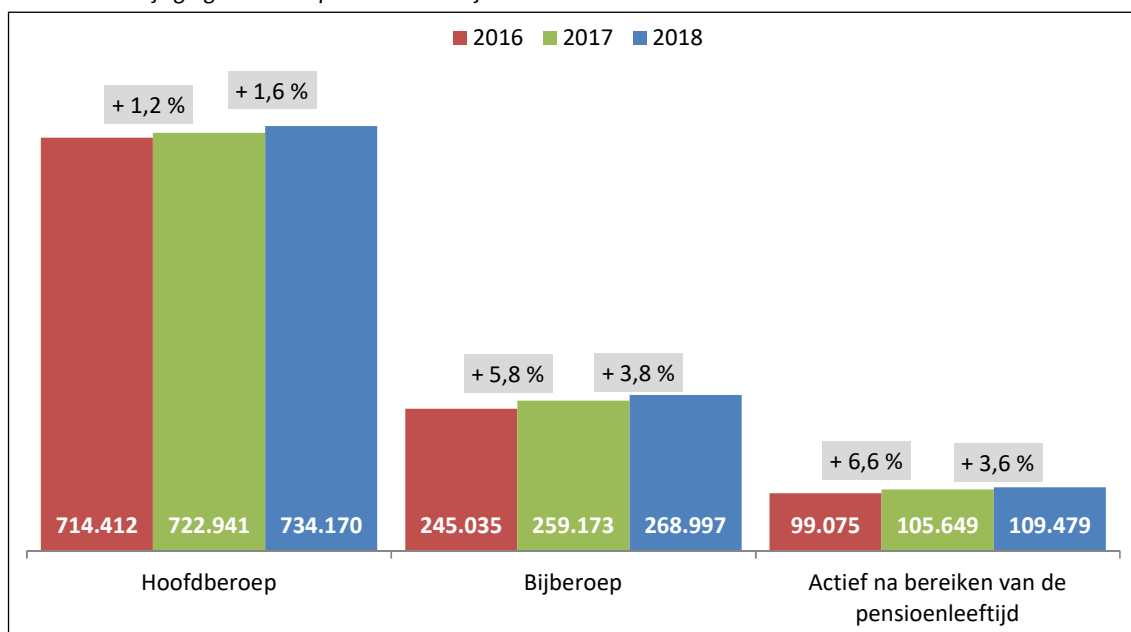
De leeftijdscategorieën jonger dan 35 en van 35 tot 50 jaar zijn elk goed voor ongeveer een derde van de stoppers.

3.1.2. Aard van de bezigheid

66 % van de aangeslotenen oefent zijn activiteit uit als hoofdberoep, 24,2 % als bijberoep en 9,8 % als actieve zelfstandige na het bereiken van de pensioenleeftijd. Al die categorieën groeiden in 2018: een groei van 1,6 % voor de zelfstandigen in hoofdberoep tot meer dan 3,5 % voor de andere 2 categorieën (grafiek 32). In absolute termen is het aantal zelfstandigen in hoofdberoep sterker gestegen dan het aantal zelfstandigen in bijberoep (respectievelijk +11.229 en +9.824), in tegenstelling tot de situatie in het voorgaande jaar.

Grafiek 32. Aangeslotenen volgens de aard van de bezigheid

In aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

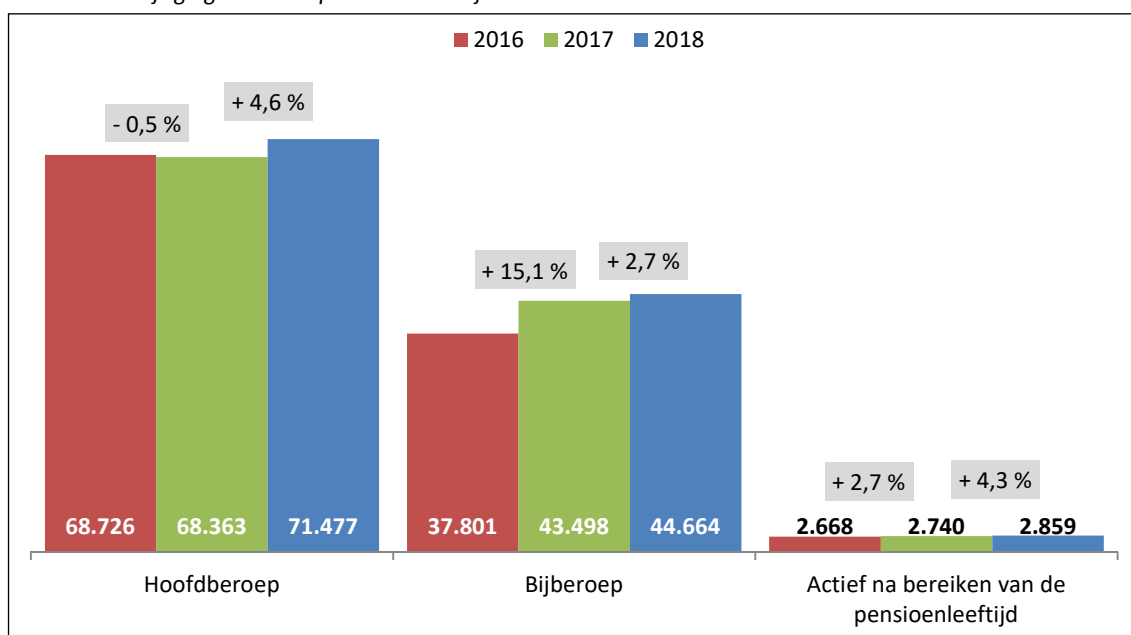

Bron: RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

De meerderheid van de starters (60,1 %) werkt als zelfstandige in hoofdberoep, 37,5 % in bijberoep en 2,4 % is actief na de pensioenleeftijd. In 2018 waren er 4,6 % meer starters in hoofdberoep dan in 2017. Het aantal starters in bijberoep steeg met 2,7 % (+1.166), wat aanzienlijk minder is dan de stijging van 15,1 % in 2017. Mannen vertegenwoordigen 67 % van de starters in hoofdberoep en 53 % van de starters in bijberoep.

Grafiek 33. Starters volgens de aard van de bezigheid

In aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

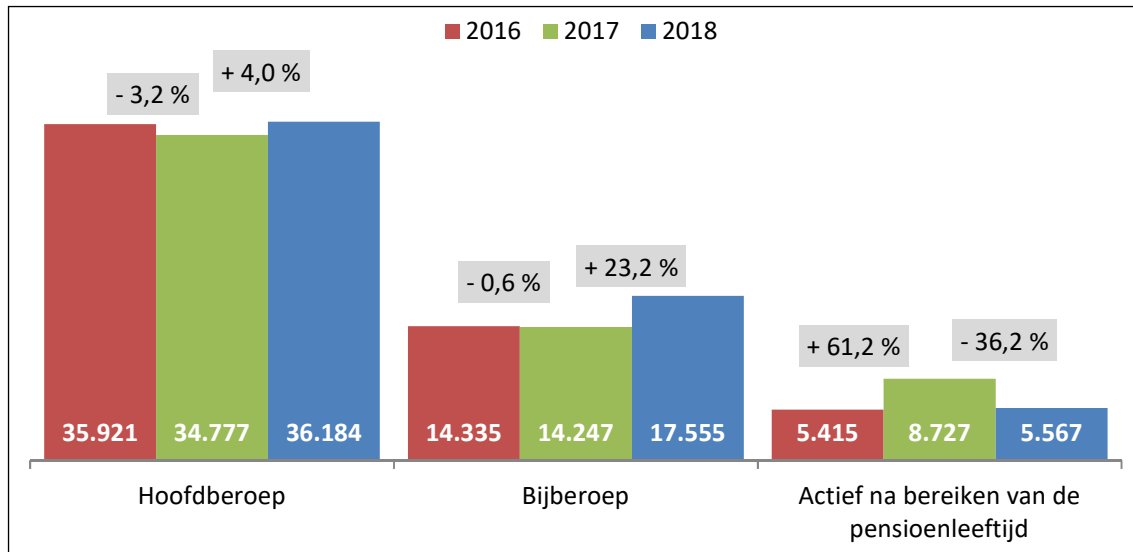

Bron: RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

61 % van de stoppers was zelfstandige in hoofdberoep, 29,6 % was zelfstandige in bijberoep en 9,4 % was actief na het bereiken van de pensioenleeftijd. Tussen 2017 en 2018 steeg het aantal stoppers in hoofdberoep met 4 % en nam het aantal stoppers in bijberoep toe met 23,2 %. Er waren daarentegen 36,2 % minder stoppers dan in 2017 die als zelfstandigen actief waren na het bereiken van hun pensioenleeftijd.

Grafiek 34. Stoppers volgens de aard van de bezigheid

In aantal en wijziging in % ten opzichte van het jaar voordien.

Bron: RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

3.1.3. Sectoren

De belangrijkste sectoren in termen van aantal aangesloten zelfstandigen en helpers zijn de vrije beroepen en de handel. Zij vertegenwoordigden elk ongeveer 30 % van alle zelfstandigen en helpers in 2018. Het is de eerste keer dat er in de sector van de vrije beroepen meer zelfstandigen en helpers zijn dan in de sector van de handel. De industrie staat met 22,6 % op de 3e plaats.

In 2018 nam het aantal zelfstandigen en helpers in de meeste sectoren toe. De belangrijkste stijgingen werden vastgesteld in de volgende sectoren:

- vrije beroepen: +12.672 aangeslotenen (+3,8 %);
- industrie: +8.502 aangeslotenen(+3,5 %);
- landbouw: +4.909 aangeslotenen(+5,4 %).

De sector van de vrije beroepen heeft de afgelopen jaren een aanzienlijke groei doorgemaakt. Sinds 2009 is hij met 49,9 % gegroeid, wat overeenkomt met 113.794 nieuwe aangeslotenen. De totale populatie zelfstandigen en helpers steeg in dezelfde periode met 19 % of 178.004 personen.

Het aantal zelfstandigen en helpers in de handelssector daalde met 2.952 personen, goed voor een daling van 0,9 % tussen 2017 en 2018. Dat was de grootste daling in die sector in de afgelopen 10 jaar. Sinds 2009 is het aantal aangeslotenen in de sector van de handel met 13.085 afgenomen, een daling van 3,85 % in 9 jaar tijd. Tussen 2009 en 2018 daalde het aandeel van de sector in de totale populatie van zelfstandigen en helpers van 36,4 % naar 29,4 %.

De vrije beroepen en de industrie omvatten een aanzienlijk deel van de startende ondernemingen (ongeveer 28 %). De handel (25,4 %) steeg daarbij naar de 3e plaats.

Het merendeel van de stoppers was actief in de handelssector (32,9 %), gevolgd door de industrie (28,2 %) en de vrije beroepen (24 %).

In 2018 waren er 318.362 bestuurders van vennootschappen onder de verzekeringsplichtigen, een stijging van 1,4 % ten opzichte van het voorgaande jaar.

3.1.4. Statuut van student-zelfstandige

De nieuwe regelgeving met betrekking tot het sociaal statuut voor student-zelfstandigen dat op 1 januari 2017 in werking trad, heeft tot doel de ondernemingszin bij jongeren te stimuleren.

Dat statuut stelt studenten niet alleen in staat om tijd vrij te maken voor het combineren van een activiteit als zelfstandige met hun studies, maar vooral om te genieten van een aantal voordelen, met name op het gebied van sociale bescherming en vermindering van sociale en fiscale belemmeringen.

Het statuut van student-zelfstandige geldt voor jongeren die aan drie voorwaarden voldoen:

- ze zijn minstens 18 en hoogstens 25 jaar oud;
- ze zijn in hoofdzaak ingeschreven om regelmatig de lessen te volgen in een onderwijsinstelling in België of in het buitenland met het oog op het bekomen van een door een bevoegde overheid in België erkend diploma;
- en ze oefenen een beroepsactiviteit uit, waarvoor ze onderworpen zijn aan het sociaal statuut van zelfstandige.

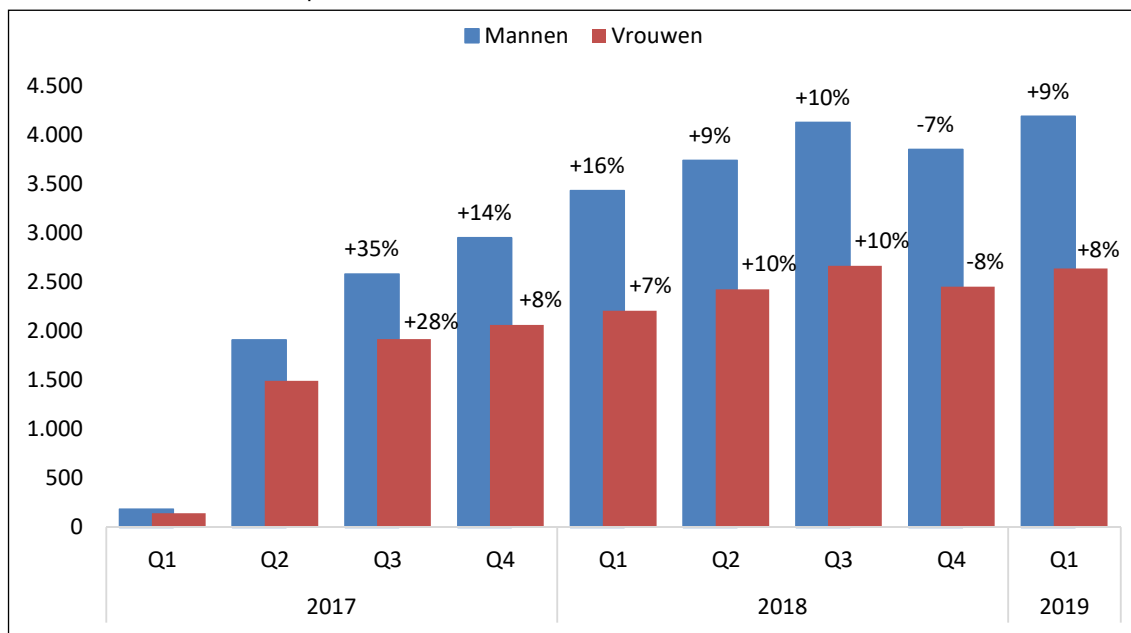
De wet voorziet in een specifiek sociaal en fiscaal statuut voor die studenten, namelijk:

- Een gunstig stelsel van bijdragen aan het sociaal statuut van zelfstandigen voor studenten met een inkomen onder het voor zelfstandigen in hoofdberoep vastgestelde minimuminkomen (13.847,39 euro voor 2019). Voortaan is de student-ondernemer vrijgesteld van sociale bijdragen voor inkomsten onder een bepaalde drempel:
 - Hij is vrijgesteld van sociale bijdragen als hij een jaarinkomen heeft van minder dan 6.923,69 euro, d.w.z. de helft van het minimuminkomen voor zelfstandigen in hoofdberoep.
 - Indien het inkomen niet hoger is dan 13.847,39 euro, worden de sociale bijdragen berekend rekening houdend met een vrijstelling op een inkomensschaal van 6.923,69 euro. De bijdrage ligt dan tussen 0 en 354,84 euro per kwartaal.
- Verder behoudt hij zijn rechten op het vlak van gezondheidszorg als persoon ten laste als hij niet dezelfde bijdragen betaalt als een zelfstandige in hoofdberoep. Op het vlak van arbeidsongeschiktheids-, invaliditeits- en moederschapsverzekering kunnen bovendien de periodes waarvoor hij verminderde bijdragen betaalt, in aanmerking worden genomen voor het vervolledigen van de wachttijd bij het ziekenfonds.
- En tot slot geniet hij ook de vrijstelling waarbij de eerste inkomensschijf niet in aanmerking wordt genomen voor de berekening van de personen ten laste.

Grafiek 35 toont de wijziging van het aantal student-zelfstandigen ingeschreven bij een sociaal verzekeringsfonds, per geslacht, sinds de inwerkingtreding van de regeling (kwartaalcijfers van de sociale verzekeringsfondsen).

Grafiek 35. Aangesloten student-zelfstandigen en wijziging volgens geslacht

In aantal en variatie in % ten opzichte van het kwartaal voordien.

Bron: Verslagen Raad van Beheer van het RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

In het 1e kwartaal van 2019 waren er in totaal 6.820 student-zelfstandigen (4.184 mannen en 2.636 vrouwen). Dat komt overeen met een stijging van 21 % ten opzichte van het 1e kwartaal van 2018, d.w.z. 1.186 meer student-zelfstandigen. Het aantal student-zelfstandigen, zowel mannen als vrouwen, is dus opnieuw in stijgende lijn na een daling in het 4e kwartaal 2018.

3.2. Sociale bijdragen

Een zelfstandige is verplicht zich aan te sluiten bij een sociaal verzekeringsfonds om sociale zekerheidsuitkeringen te ontvangen. Daartoe betaalt hij elk kwartaal sociale bijdragen.

Het bedrag van de sociale bijdragen komt overeen met een percentage van het beroepsinkomen van de zelfstandige. Sociale verzekeringsfondsen rekenen ook een bepaald bedrag aan om hun exploitatiekosten te dekken.

In 2018 werd 4,396 miljard euro aan sociale bijdragen betaald, een stijging van 2 % ten opzichte van 2017.

Tabel 15. Geïnde bedragen aan sociale bijdragen

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Geïnd bedrag (in miljard euro)	3,476	3,537	3,680	3,849	3,879	4,138	4,234	4,311	4,396
Jaarvershil (%)	3,2	1,7	4,0	4,6	0,8	6,7	2,3	1,8	2,0

Bron: FOD Sociale Zekerheid, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Wanneer een zelfstandige moeilijkheden ondervindt om zijn socialezekerheidsbijdragen te betalen, kan hij om een vrijstelling verzoeken. Alleen zelfstandigen in hoofdberoep kunnen hier een beroep op doen.

Het aantal aanvragen om vrijstelling van socialezekerheidsbijdragen neemt sinds 2014 elk jaar af. In 2018 werden 10.018 aanvragen ingediend door zelfstandigen, wat een aanzienlijke daling van 29,4 % betekent ten opzichte van het jaar voordien. Die aanhoudende daling kan gedeeltelijk worden verklaard door de hervorming van de berekeningswijze van de sociale bijdragen in 2015. Voortaan betaalt de zelfstandige zijn bijdragen op het inkomen van het lopende jaar, eventueel met een latere aanpassing, in plaats van op het inkomen van het 3e voorafgaande jaar. Dat maakt het mogelijk om meer in lijn te zijn met de economische realiteit. Bovendien konden sinds 1 oktober 2018 geen verdere verzoeken om vrijstelling van bijdragen meer worden ingediend vanwege de overdracht van de Commissie voor vrijstelling van bijdragen aan het RSVZ. Dat zou een kunstmatige daling van het aantal in 2018 ingediende aanvragen tot gevolg gehad kunnen hebben.

In 2018 werden er 8.518 vrijstellingen verleend. Het ging om 4.282 volledige vrijstellingen en 4.236 gedeeltelijke vrijstellingen.

Tabel 16. Aanvragen voor vrijstellingen van sociale bijdragen

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Aantal aanvragen	30.423	26.776	6.844	32.013	27.050	16.579	14.548	14.198	10.018
Jaarverschil (%)	10,4	-12,0	0,3	19,3	-15,5	-38,7	-12,3	-2,4	-29,44

Bron: FOD Sociale Zekerheid, berekeningen van het Kmo-observatorium.

3.3. Internationale vergelijking

Volgens de Europese enquête naar de arbeidskrachten (EAK-EU) waren er in 2018 619.400 zelfstandige ondernemers tussen 15 en 74 jaar actief in België. Het gaat hier enkel om zelfstandigen in hoofdberoep. Dat is een daling ten opzichte van de 623.100 zelfstandige ondernemers die een jaar eerder geregistreerd werden. Na de hervorming van de methodologie van de enquête in 2017 is een vergelijking met voorgaande jaren voor België echter niet mogelijk.

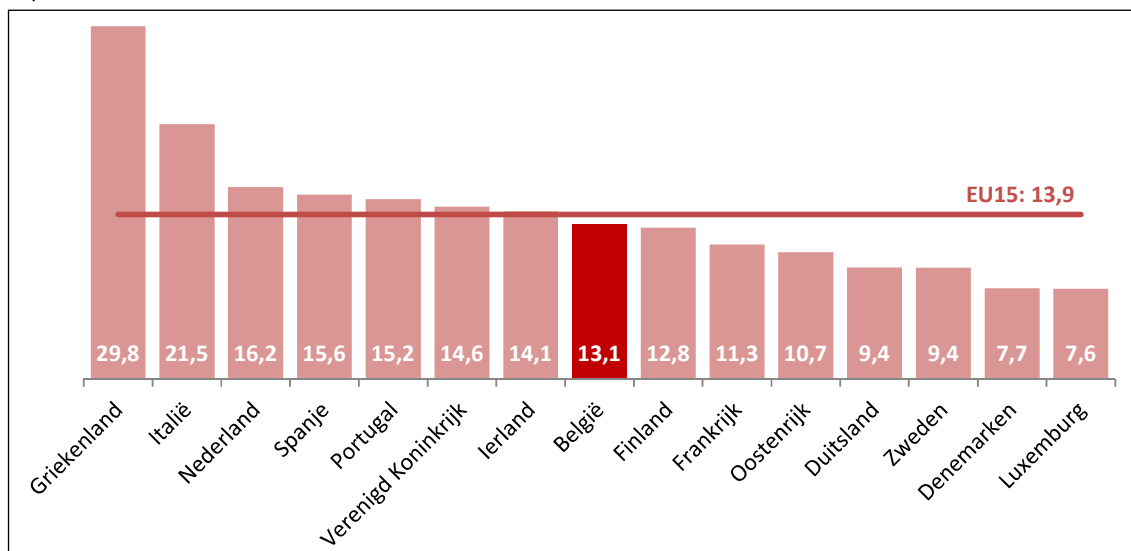
In het Jaarverslag 2018 van de Europese Commissie over de Europese kmo's wordt een hoofdstuk gewijd aan de zelfstandigen. Het buigt zich met name over het aandeel van de zelfstandigen in de beroepsbevolking en het aandeel van de zelfstandigen met of zonder werknemers onder alle zelfstandigen. Die indicatoren werden berekend op basis van gegevens uit de Europese enquête naar de arbeidskrachten. In het verslag van de Europese Commissie wordt de leeftijdscategorie van 15 tot 64 jaar onderzocht. De berekeningen van de Boordtabel hebben betrekking op de leeftijdsgroep van 15 tot 74 jaar. Steeds meer zelfstandigen blijven actief na de pensioenleeftijd van 65 jaar.

België situeert zich op de mediaan voor het aandeel van de zelfstandigen in de werkende bevolking van de EU15-landen. Zo blijkt 13,1 % van die populatie uit zelfstandigen te bestaan. Dat is lager dan het EU15-gemiddelde van 13,9 % (grafiek 36).

Het aandeel van de zelfstandigen in de werkende bevolking is gedaald ten opzichte van 2017, zowel voor België als voor het EU15-gemiddelde, toen het aandeel van de zelfstandigen in de werkende bevolking respectievelijk 13,5 % en 14,1 % bedroeg.

Grafiek 36. Aandeel van de zelfstandigen in de werkende bevolking in 2018 voor de EU15-landen

In procent.

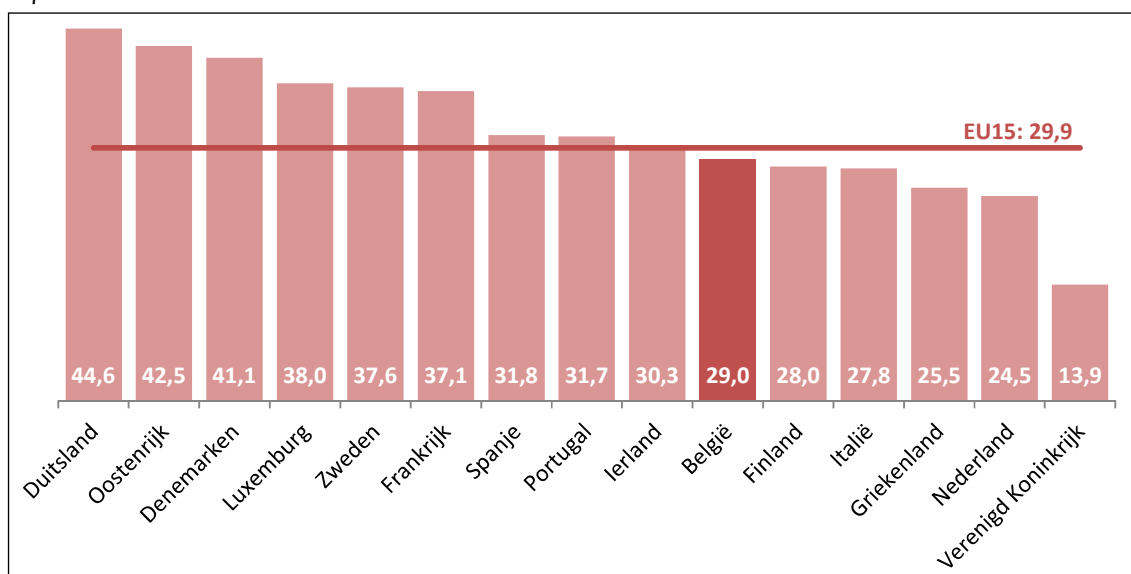

Bron: Eurostat (Enquête naar de arbeidskrachten), 26.04.2019; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Bij het aandeel van de zelfstandigen met werknemers onder alle zelfstandigen ligt België (29 %) net onder het EU15-gemiddelde (29,9 %). Slechts vijf EU15-landen, namelijk Finland, Italië, Griekenland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk (grafiek 37), zitten nog lager onder die drempel.

Grafiek 37. Aandeel van de zelfstandigen met werknemers onder alle zelfstandigen in 2018 voor de EU15-landen

In procent.

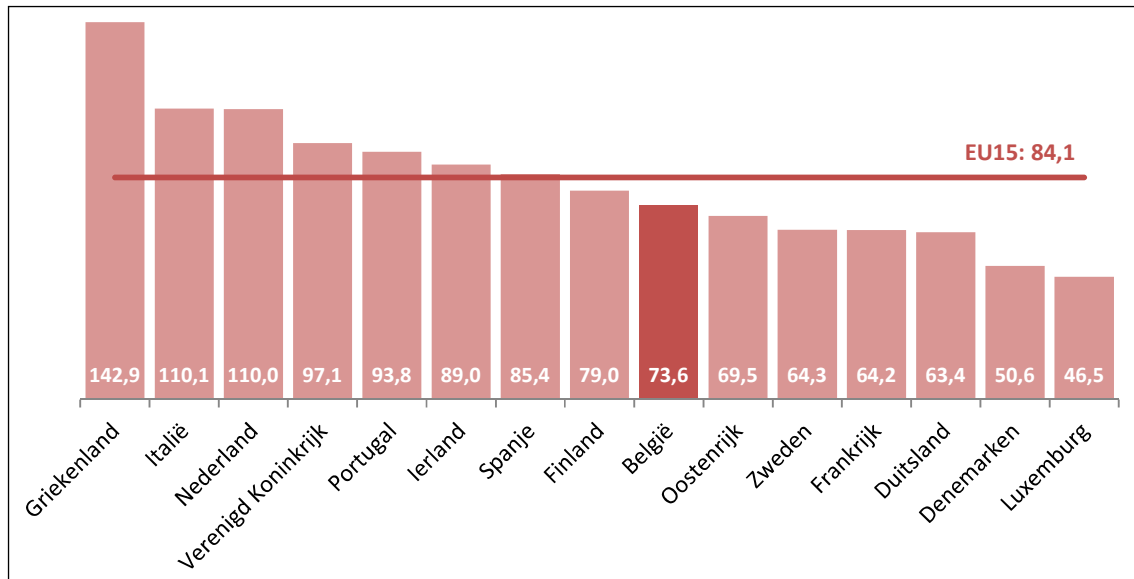

Bron: Eurostat (Enquête naar de arbeidskrachten), 26.04.2019; berekeningen van het Kmo-observatorium.

In 2018 waren er 73,6 zelfstandigen per 1.000 inwoners tussen 15 en 74 jaar in België. In Nederland waren dat er meer, namelijk 110. De dichtheid van het aantal zelfstandigen is lager in Frankrijk en Duitsland met respectievelijk 64,2 en 63,4 zelfstandigen per 1.000 inwoners. Het gemiddelde voor de EU15 is 84,1.

Grafiek 38. Aantal zelfstandigen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot 74 jaar in 2018 voor de EU15-landen

In procent.

Bron: Eurostat (Enquête naar de arbeidskrachten), 26.04.2019; berekeningen van het Kmo-observatorium.

In België telde de sector van de vrije beroepen²⁷ het grootste aantal zelfstandigen in 2018 (16,1 %), op de voet gevolgd door de handel²⁸ (15,6 %). In 2017 waren er nog meer zelfstandigen in de handel dan in de vrije beroepen. Na in 2017 de belangrijkste sector te zijn geworden in termen van het aantal kmo's, steeg de sector van de vrije beroepen in 2018 ook naar de 1e plaats in termen van het aantal zelfstandigen. Tot slot was de bouwnijverheid goed voor 14,6 % van de zelfstandige ondernemers²⁹, wat een iets hoger aandeel is dan in 2017 (14,3 %).

De top 3 in Duitsland bestaat uit dezelfde sectoren. Ook de vrije beroepen nemen hier de 1e plaats in (14,5 %), gevolgd door de handel (12,4 %). De bouwnijverheid is dan weer goed voor 11,8 % van de zelfstandigen.

27 NACE-BEL sectie M (vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten).

28 NACE-BEL sectie G (groot- en detailhandel, reparatie van auto's en motorfietsen).

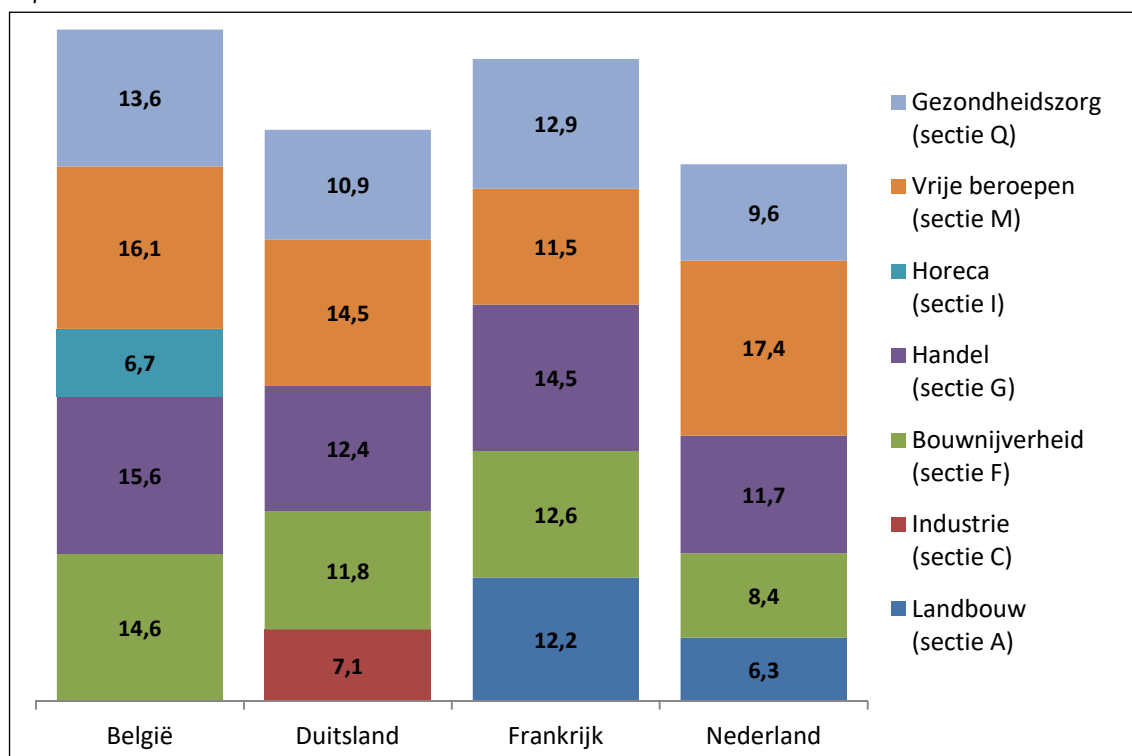
29 NACE-BEL sectie F (bouwnijverheid).

In Frankrijk komen de meeste zelfstandigen uit de handel. De 2e plaats wordt hier bekleed door de gezondheidssector³⁰, goed voor een aandeel van 12,9 %. De bouwnijverheid (12,6 %) vult die lijst aan. De zorgsector stond in 2017 nog op de 3e plaats en in 2016 op de 4e plaats. De landbouw³¹ daarentegen bekleedde nog de 2e plaats in 2017 en zakte sindsdien naar de 4e plaats (12,2 %).

In Nederland waren in 2018 zelfstandigen vooral actief in de vrije beroepen (17,4 %), de handel (11,7 %) en de gezondheidszorg (9,6 %)

Grafiek 39. De vijf voornaamste sectoren waarin zelfstandigen actief waren in 2018

In procent.

Bron: Eurostat (Labour Force Survey), 26.04.2019; berekeningen van het Kmo-observatorium.

30 NACE-BEL sectie Q (menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening).

31 NACE-BEL sectie A (landbouw, bosbouw en visserij).

3.4. Samenvattende tabel over demografie van zelfstandige ondernemers

Tabel 17 geeft een overzicht van de positieve (groene) of negatieve (rode) verandering van de verschillende sleutelindicatoren voor de demografie van de zelfstandige ondernemers.

Tabel 17. Indicatoren van het hoofdstuk “Demografie van de zelfstandige ondernemers”

Variatie in %.

	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017
Aantal zelfstandigen en helpers	+1,3	+1,5	+1,9	+2,2	+2,8	+2,3
Aantal starters	-2,3	+6,4	+6,6	+5,8	+5,0	+3,8
Aantal stopzettingen	+11,4	+13,8	-10,5	+14,2	+3,7	+2,7
Geïnd bedrag aan sociale bijdragen	+4,6	+0,8	+6,7	+2,3	+1,8	+2
Aantal aanvragen voor vrijstellingen van sociale bijdragen	+19,3	-15,5	-38,7	-12,3	-2,4	-29,4

4. Vrouwelijk ondernemerschap

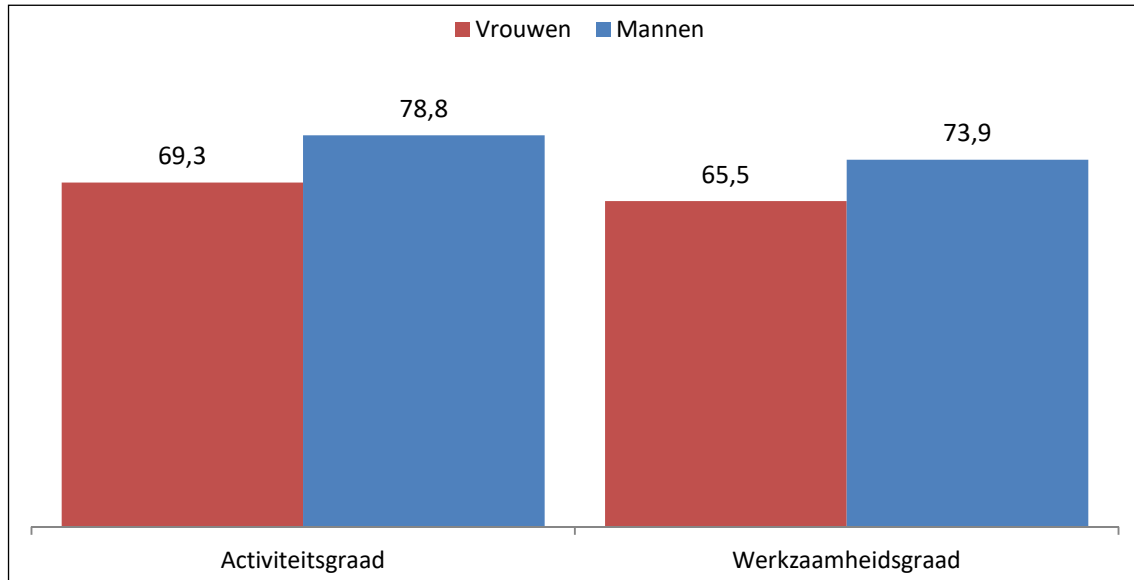
Dit hoofdstuk beschrijft eerst de situatie van vrouwen op de arbeidsmarkt. Vervolgens wordt een portret geschetst van vrouwen die als zelfstandige ondernemers werken. Daarna wordt het thema vrouwelijk ondernemerschap en origine bestudeerd. En tot slot wordt dit hoofdstuk afgesloten met een internationale vergelijking met betrekking tot de vrouwelijke zelfstandige ondernemers.

4.1. Vrouwen op de arbeidsmarkt

Grafiek 40 toont de activiteitsgraad en de werkzaamheidsgraad van vrouwen en mannen in België in 2018. De activiteitsgraad wordt berekend als de verhouding tussen het aantal actieve personen (werkenden en werklozen) en de totale bevolking van 20 tot 64 jaar. De werkzaamheidsgraad is de verhouding tussen de (werkende) actieve personen en de totale bevolking van 20 tot 64 jaar. Uit gegevens van de Europese arbeidskrachtenenquête blijkt dat in België zowel de activiteitsgraad als de werkzaamheidsgraad voor vrouwen aanzienlijk lager ligt dan voor mannen. In 2017 bedroeg het verschil nog 10,5 procentpunt voor de activiteitsgraad en 9,8 procentpunt voor de werkzaamheidsgraad. Dat verschil blijkt in 2018 dan ook licht afgenomen, aangezien het toen respectievelijk 9,5 en 8,4 procentpunt bedroeg.

Grafiek 40. Activiteits- en werkzaamheidsgraad per geslacht (20 – 64 jaar) in België in 2018

In procent.

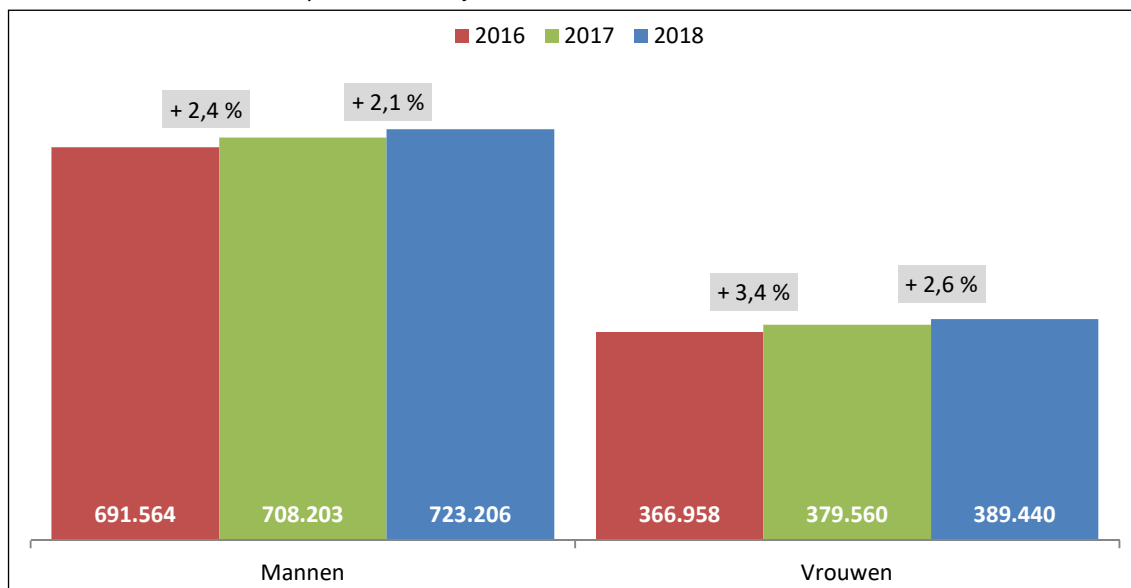
Bron: Eurostat (Enquête naar de arbeidskrachten), 26.04.2019; berekeningen: Kmo-observatorium.

4.2. Het statuut van zelfstandige

De 1.112.646 zelfstandigen en helpers die in het 4e kwartaal van 2018 geregistreerd waren bij de RSVZ, waren 723.206 mannen en 389.440 vrouwen (grafiek 41). Een gendersegmentatie van de wijziging van het aantal zelfstandigen en helpers wijst op een groei van 2,6 % bij het aantal vrouwen aangesloten bij sociale verzekeringsfondsen en 2,1 % bij de mannen. Tenzij anders vermeld wordt, zijn alle cijfers in dit hoofdstuk die betrekking hebben op zelfstandigen, inclusief helpsters.

Grafiek 41. Zelfstandigen en helpers naar geslacht

In aantal en variatie in % ten opzichte van het jaar voordien.

Bron: RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

Terwijl het aandeel van de vrouwelijke helpers onder de populatie van de vrouwen die bij een sociaal verzekeringsfonds aangesloten waren in 2009 nog 12,2 % bedroeg, bedroeg het nog slechts 8,6 % in 2018. Het aantal vrouwelijke helpers daalde in 2018 met 1.400 eenheden of 4 %. Het aantal zelfstandige vrouwen steeg daarentegen met 11.280 eenheden of met 3,3 %.

In 2018 zijn er 1,3 % meer vrouwen als zelfstandige en helpster met een activiteit gestart dan in 2017. Aan de andere kant waren er 5,8 % meer stopzettingen bij de vrouwen. De overeenkomstige wijzigingen bij de mannelijke zelfstandigen laten een grotere toename van het aantal starters (5,5 %) zien dan van het aantal stoppers (0,9 %).

Het aantal zelfstandige vrouwen en helpsters in hoofdberoep stemde in 2018 overeen met 22,6 % van de aangeslotenen. 10 % van de aangeslotenen zijn vrouwen die als zelfstandige in bijberoep werken en 2,4 % zijn vrouwen die na hun pensioen als zelfstandige aan de slag waren.

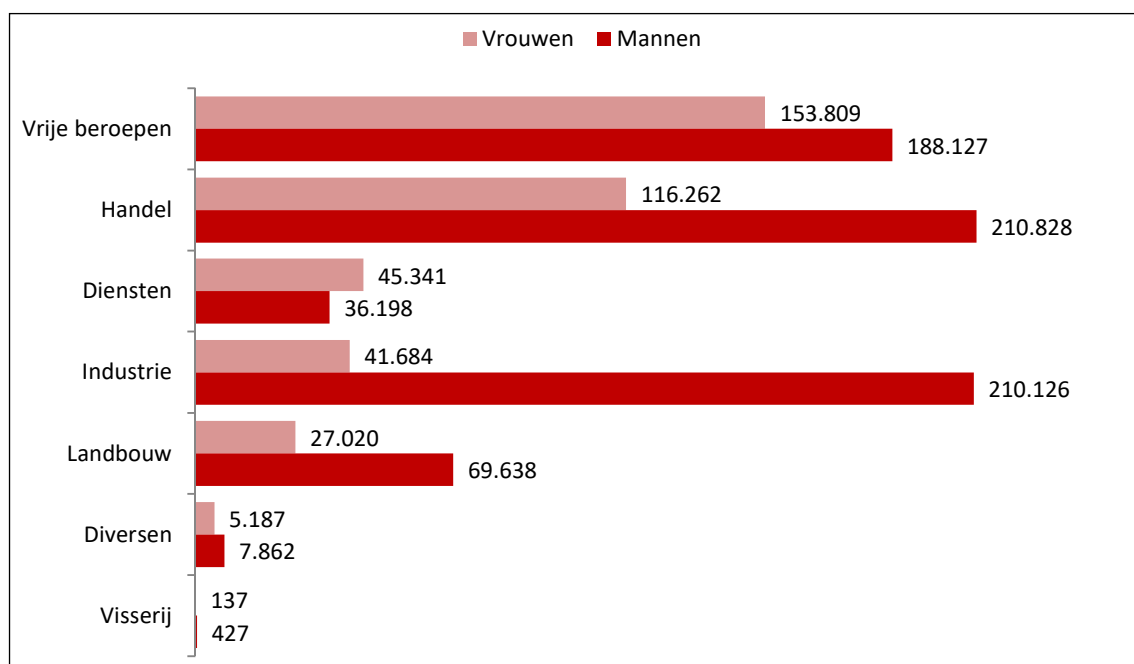
Het relatieve gewicht van een zelfstandige activiteit in bijberoep is groter onder de vrouwelijke dan onder de mannelijke populatie. Zo oefent 28,5 % van de vrouwelijke zelfstandigen en 21,8 % van de mannelijke zelfstandigen hun zelfstandige activiteit in bijberoep uit. Van de vrouwelijke zelfstandigen is 64,6 % zelfstandige in hoofdberoep en is 6,9 % als zelfstandige actief na het bereiken van de pensioenleeftijd. Bij de mannelijke zelfstandigen gaat het respectievelijk om 66,7 % zelfstandigen in hoofdberoep en 11,4 % zelfstandigen na pensioenleeftijd.

51,6 % van de vrouwen die in 2018 als zelfstandige begonnen, deed dat in hoofdberoep, 46,5 % in bijberoep en 1,9 % na pensioenleeftijd.

Grafiek 42 toont, in afnemende volgorde en naar geslacht, het aantal zelfstandigen en helpers in 2018 voor de belangrijkste sectoren. De meeste vrouwelijke zelfstandigen en helpsters zijn actief in de vrije beroepen (39,5 %) en de handel (29,9 %). Uit een uitsplitsing naar geslacht binnen diezelfde sectoren blijkt echter dat een meerderheid van de zelfstandigen in die sectoren mannen zijn (55 % in de vrije beroepen en 64,5 % in de handel). De dienstensector is de enige sector waarin er meer zelfstandige vrouwen (55,6 %) werken dan mannen (44,4 %). Met een vertegenwoordiging van slechts 16,6 % vrouwen vertoont de industriesector ten slotte de grootste genderongelijkheid. Die sector heeft na de handelssector de grootste zelfstandige mannelijke populatie en staat op de derde plaats in termen van totale zelfstandigenpopulatie na de vrije beroepen en de handelssector.

Grafiek 42. Zelfstandigen en helpers per sector naar geslacht in 2018

In eenheden.

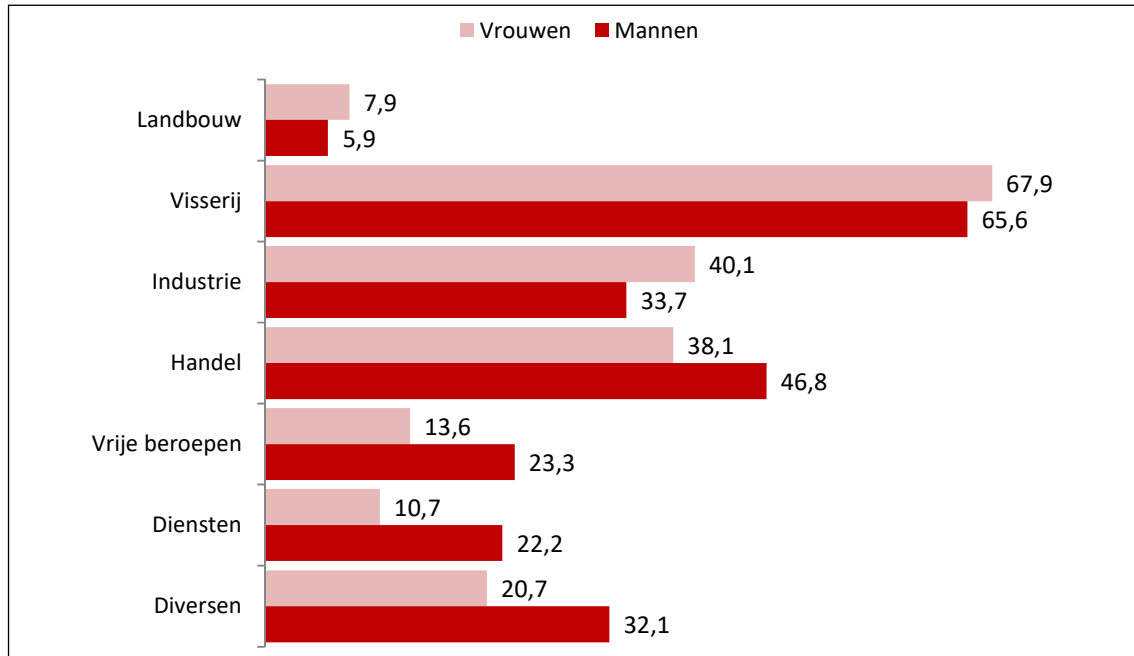
Bron: RSVZ; berekeningen Kmo-observatorium.

In 2018 waren er 90.028 vrouwelijke bestuurders van vennootschappen onder de zelfstandigen. Dat is 23,1 % van alle zelfstandige vrouwen. Bij de mannen bedroeg dat aandeel 31,6 %. Net zoals de voorgaande jaren is het aantal vrouwelijke bestuurders van vennootschappen minder sterk gestegen dan het aantal mannelijke bestuurders van vennootschappen, zowel in relatieve (0,5 % tegen 1,8 %) als in absolute termen (441 tegen 3.933). Hierdoor is het aandeel vrouwen onder de bestuurders gestaag gedaald, van 29,4 % in 2009 naar 23,8 % in 2018.

Grafiek 43 toont, per geslacht en voor de belangrijkste sectoren, het aandeel van het aantal bestuurders van vennootschappen in verhouding tot het aantal zelfstandigen. In de visserijsector is de meerderheid van de zelfstandigen, zowel mannen als vrouwen, bestuurder van een vennootschap. In de industrie is 40 % van de zelfstandige vrouwen ook bestuurder van een vennootschap.

Grafiek 43. Verhouding bestuurders van vennootschappen en zelfstandigen per sector en naar geslacht in 2018

In procent.

Bron: RSVZ, berekeningen van het Kmo-observatorium.

4.3. Diversiteit

De door de FOD Economie uitgevoerde studie “Ondernemerschap en diversiteit - Een studie naar de herkomst van de zelfstandige in België (februari 2019)” had tot doel om een stand van zaken op te maken van de zelfstandigen in België naargelang hun herkomst. Ook het aspect “geslacht” kwam aan bod in die studie, waardoor het thema van het vrouwelijke ondernemerschap via de invalshoek van de herkomst geanalyseerd kon worden. Alle cijfers in dit hoofdstuk die betrekking hebben op zelfstandigen, zijn inclusief helpers. De termen “Belgisch origine” en “vreemde origine” werden daarbij als volgt gedefinieerd:

- Belgische origine omvat de personen met de Belgische nationaliteit, geboren als Belg en waarvan ook de ouders als Belg geboren zijn.
- Vreemde origine omvat ofwel de personen die een vreemde nationaliteit hebben of die met een vreemde nationaliteit geboren zijn, ofwel de personen van Belgische nationaliteit van wie een van de ouders met een vreemde nationaliteit geboren is of een vreemde nationaliteit heeft.

Verder zijn de landengroepen als volgt samengesteld:

- EU14: Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland, Luxemburg, Ierland, Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Griekenland, Spanje, Portugal, Finland, Zweden en Oostenrijk.
- EU13: Tsjechië, Estland, Cyprus, Letland, Litouwen, Hongarije, Malta, Polen, Slovenië, Kroatië, Slowakije, Bulgarije en Roemenië.
- Kandidaat-EU: Macedonië, Turkije, Albanië en Montenegro.
- Andere Europese landen: IJsland, Andorra, Liechtenstein, Monaco, Noorwegen, San-Marino, Zwitserland, Rusland, Vaticaan, Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië, Bosnië- Herzegovina, Servië, enz.

- Maghreb: Algerije, Libië, Marokko, Tunesië en Mauritanië.
- Andere Afrikaanse landen: Zuid- Afrika, Burundi, Kameroen, Congo, Senegal, Rwanda, enz.
- Nabije/Midden-Oosten: Iran, Israël, Palestijnse Gebieden, Jordanië, Irak, Syrië, Libanon, Saoedi-Arabië, Jemen, Oman, Verenigde Arabische Emiraten, Qatar, Bahrein, Koeweit, Egypte, Pakistan en Afghanistan.
- Oceanië/Verre Oosten: China, Indië, Zuid-Korea, Japan, Taiwan, Oceanië (Australië, Nieuw-Zeeland,...).
- Andere Aziatische landen: Thailand, Maleisië, Vietnam, Filipijnen, Indonesië, Cambodja, Nepal, Sri Lanka, enz.
- Noord-Amerika: Canada, Verenigde Staten van Amerika.
- Centraal- en Zuid-Amerika: Cuba, Guatemala, Mexico, Nicaragua, Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Colombia, Ecuador, Peru, Venezuela, enz.

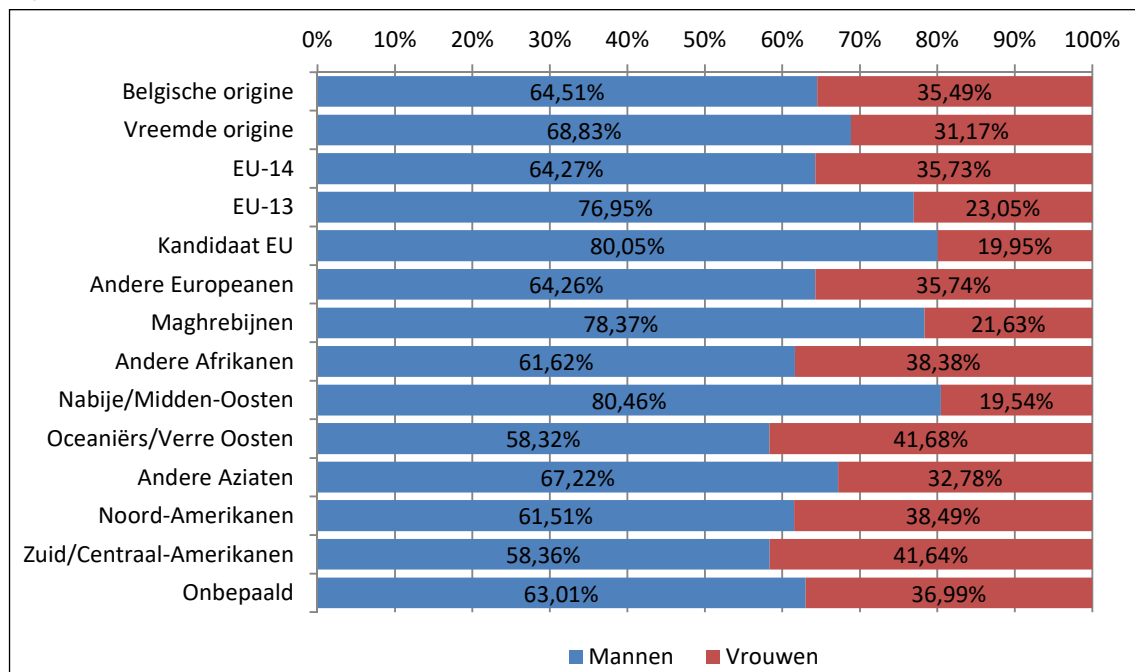
Uit die studie blijkt dat vrouwen licht ondervertegenwoordigd zijn onder de zelfstandigen van buitenlandse origine: in 2015 vertegenwoordigden zij 31,2 % van de zelfstandigen van buitenlandse origine, tegenover 35,5 % van de zelfstandigen van Belgische origine.

De situatie verschilt echter sterk naargelang de nationaliteit:

- Verschillende landen van herkomst blijken een grotere pariteit te vertonen dan de zelfstandigen van Belgische oorsprong, namelijk: Oceanië/Verre Oosten, Zuid-/Midden-Amerika, Noord-Amerika, andere Afrikaanse landen, onbepaald, andere Europese landen, EU14.
- Bij andere landen is er net veel minder pariteit: Nabije/Midden-Oosten, EU-kandidaten, EU13, andere Aziatische landen en Maghreb. In het geval van zelfstandigen van Aziatische en Maghrebijnse afkomst is minder dan 20 procent van de zelfstandigen vrouw: dat zijn de herkomsten met de laagste vertegenwoordiging van vrouwen onder de zelfstandigenpopulatie.

Grafiek 44. Verdeling van de zelfstandigen, volgens geslacht, volgens origine, 2015

In procent.

Bron: Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, berekeningen van het Kmo-observatorium.

In 2015 was van de 331.865 zelfstandige vrouwen:

- 19 % van vreemde origine;
- 71 % van Belgische origine;
- 10 % van onbepaalde origine.

De meerderheid van de zelfstandige vrouwen van vreemde origine komt uit de Europese Unie (67 %):

- meer dan 55 % is afkomstig uit West-Europa (EU14): 34.803;
- ongeveer 12 % komt uit Oost-Europese landen (EU 13): 7.516.

Tussen 2008 en 2015 was de toename van het aantal mannelijke zelfstandigen (+38.106) van vreemde origine bijna de helft groter dan de toename van het aantal vrouwelijke zelfstandigen van vreemde origine. Toch is de groei van het aantal zelfstandige vrouwen (+43,7 %) relatief gezien groter dan die van mannen (+38,1 %).

Tabel 18. Wijziging van het aantal zelfstandigen, volgens geslacht, volgens origine, 2008-2015

	Mannen				Vrouwen			
	2008	2015	Wijziging (2008 tot 2015)		2008	2015	Wijziging (2008 tot 2015)	
	Aantal	Aantal	In aantal	In %	Aantal	Aantal	In aantal	In %
Onbepaalde origine	96.988	67.361	-29.627	-30,5	52.129	35.088	-17.041	-32,7
Belgische origine	381.031	425.826	44.795	11,8	195.278	234.221	38.943	19,9
Vreemde origine	100.055	138.161	38.106	38,1	43.535	62.556	19.021	43,7
EU14	53.509	62.599	9.090	17,0	26.831	34.803	7.972	29,7
EU13	12.714	25.088	12.374	97,3	4.211	7.516	3.305	78,5
EU-kandidaat	8.040	11.626	3.586	44,6	1.928	2.897	969	50,3
Andere Europeanen	2.352	4.639	2.287	97,2	1.389	2.580	1.191	85,7
Maghrebijnen	9.541	14.064	4.523	47,4	2.487	3.882	1.395	56,1
Andere Afrikanen	2.302	3.531	1.229	53,4	1.234	2.199	965	78,2
Nabije/Midden-Oosten	3.134	4.106	972	31,0	632	997	365	57,8
Oceanië/Verre Oosten	2.854	4.160	1.306	45,8	1.835	2.973	1.138	62,0
Andere Aziaten	2.930	4.531	1.601	54,6	1.385	2.210	825	59,6
Noord-Amerikanen	708	831	123	17,4	386	520	134	34,7
Zuid-/Midden-Amerikanen	901	1.787	886	98,3	676	1.275	599	88,6
Onbepaald	1.070	1.199	129	12,1	541	704	163	30,1
Totaal	578.074	631.348	53.274	9,2	290.942	331.865	40.923	14,1

Bron: Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, berekeningen van het Kmo-observatorium.

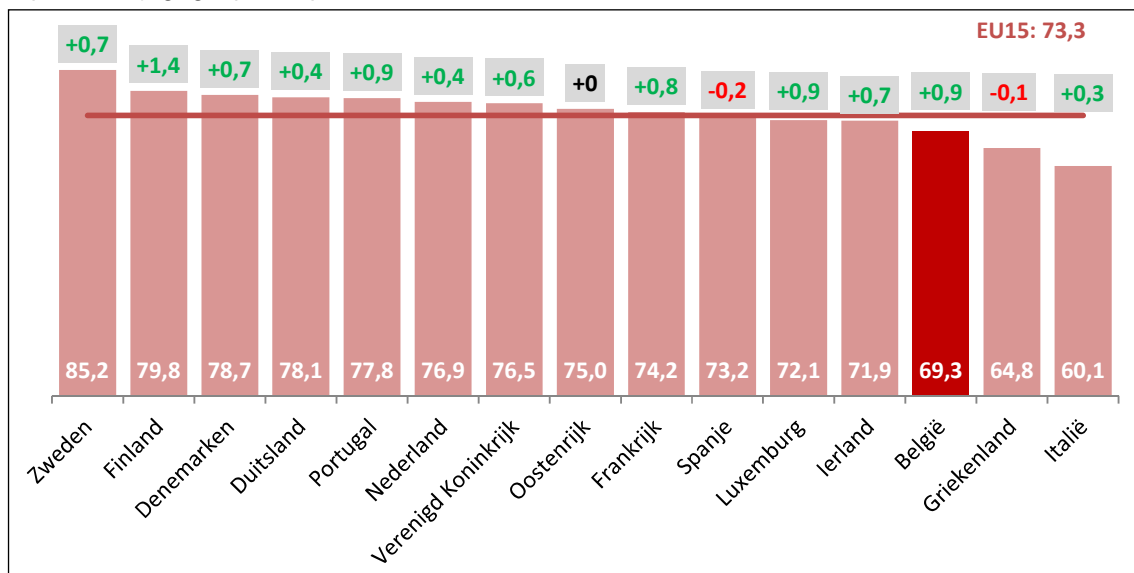
4.4. Internationale vergelijking

Volgens de Europese arbeidskrachtenenquête was 69,3 % van de Belgische vrouwen tussen 20 en 64 jaar in 2018 actief (met of zonder werk) op de arbeidsmarkt. Dat komt neer op een stijging van 0,9 procentpunt ten opzichte van 2017. Dat is minder dan het gemiddelde van de EU15 van 73,3 % en alleen Italië en Griekenland hebben lagere resultaten.

De grootste stijging van de activiteitsgraad van vrouwen in de leeftijdsgroep 20-64 jaar voltrok zich in Finland (+1,4 procentpunt). België staat op de 2e plaats met een stijging van 0,9 procentpunt, ex aequo met Luxemburg en Portugal.

Grafiek 45. Activiteitsgraad van vrouwen (20-64 jaar) in 2018 voor de landen van de EU15 en wijziging ten opzichte van 2017

In procent; wijziging in procentpunt.

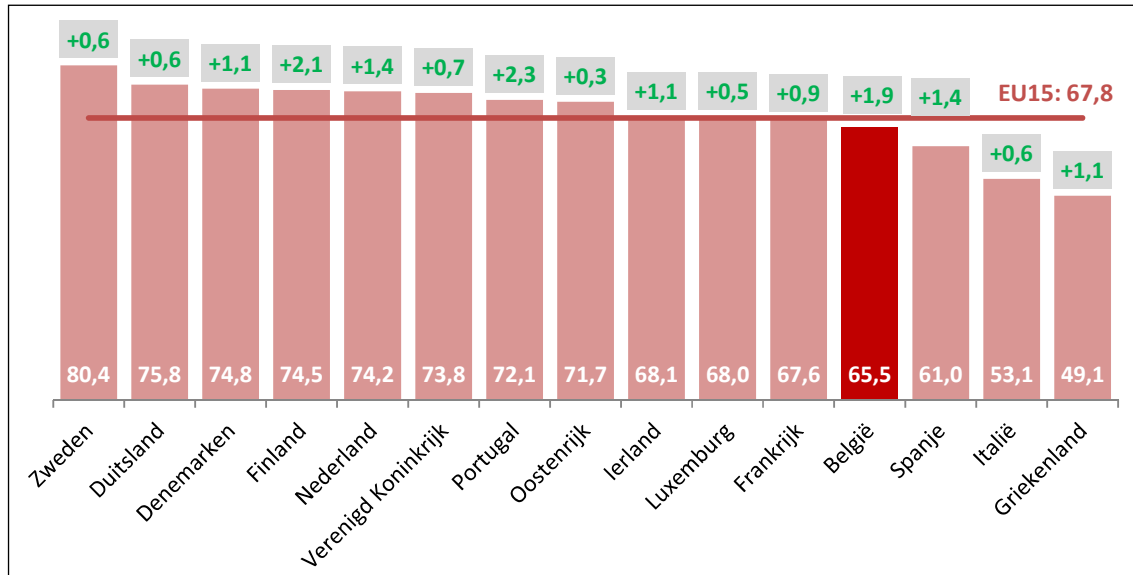
Bron: Eurostat (Enquête naar de arbeidskrachten), 25.04.2019.

De werkzaamheidsgraad van vrouwen in België, d.w.z. het aantal werkende vrouwen vergeleken met de populatie van vrouwen van 20 tot 64 jaar, ligt 2,3 procentpunt lager dan het gemiddelde van de EU15 (65,5 % tegenover 67,8 %) in 2018. België is dus iets dichterbij het Europese gemiddelde opgeschoven, aangezien het verschil in 2017 nog 3,2 procentpunt bedroeg (werkzaamheidsgraad van vrouwen van 63,6 % in België tegenover 66,8 % in de EU15).

Portugal staat op de 1e plaats bij de verhoging van de arbeidsparticipatie bij vrouwen in de leeftijdsgroep van 20-64 jaar: +2,3 procentpunt. België prijkt hier op de 3e plaats met een stijging van 1,9 procentpunt.

Grafiek 46. Werkzaamheidsgraad van vrouwen (20-64 jaar) in 2018 voor de landen van de EU15 en wijziging ten opzichte van 2017

In procent; wijziging in procentpunt.

Bron: Eurostat (Enquête naar de arbeidskrachten), 29.04.2019.

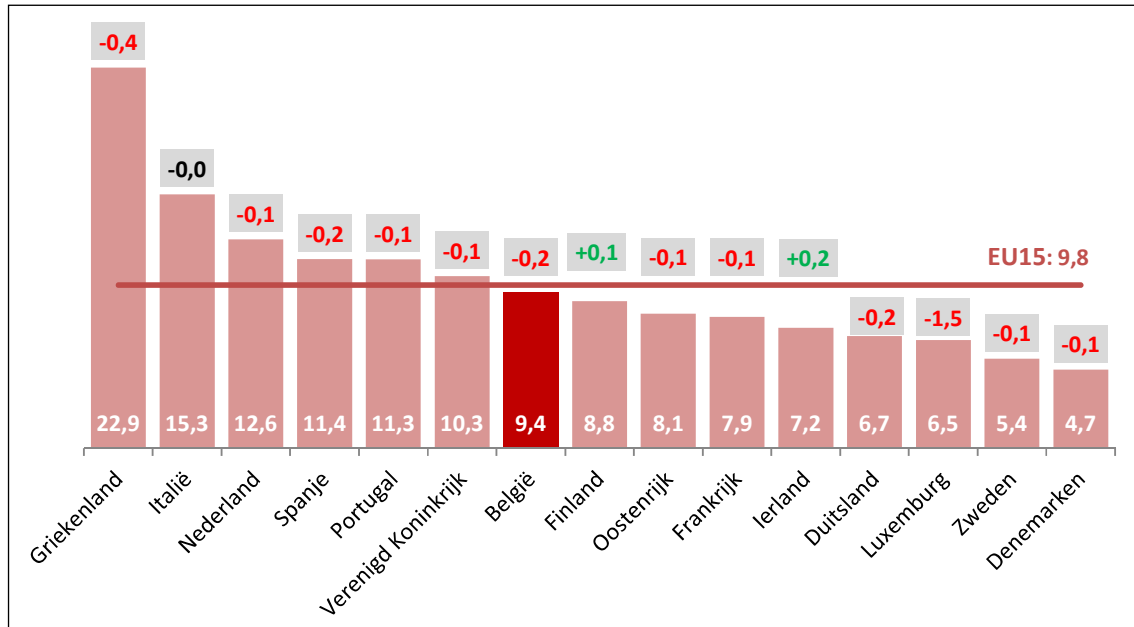
Uit de arbeidskrachtenenquête blijkt een dichtheid van 49,3 zelfstandige vrouwen per 1.000 vrouwen. In Duitsland en Frankrijk is de dichtheid lager (respectievelijk 42,6 en 42). In Nederland zijn er 79,3 zelfstandige vrouwelijke ondernemers per 1.000 vrouwen. Het gemiddelde voor de EU15 is 54,4.

In België bedraagt het aantal werkende vrouwen dat als zelfstandige actief is, 9,4 %. Dat aandeel ligt onder het gemiddelde van de EU15 (9,8 %), maar boven de mediaan (8,8 %).

Het aandeel zelfstandigen onder de werkende vrouwen is in bijna alle Europese landen gedaald. Alleen in Finland en Ierland was er sprake van een lichte stijging van respectievelijk 0,1 en 0,2 procentpunt. In België bedroeg de daling 0,2 procentpunt.

Grafiek 47. Aandeel zelfstandigen onder de werkende vrouwen (15 - 74 jaar) in 2018 voor de landen van de EU15 en wijziging ten opzichte van 2017

In procent; wijziging in procentpunt.

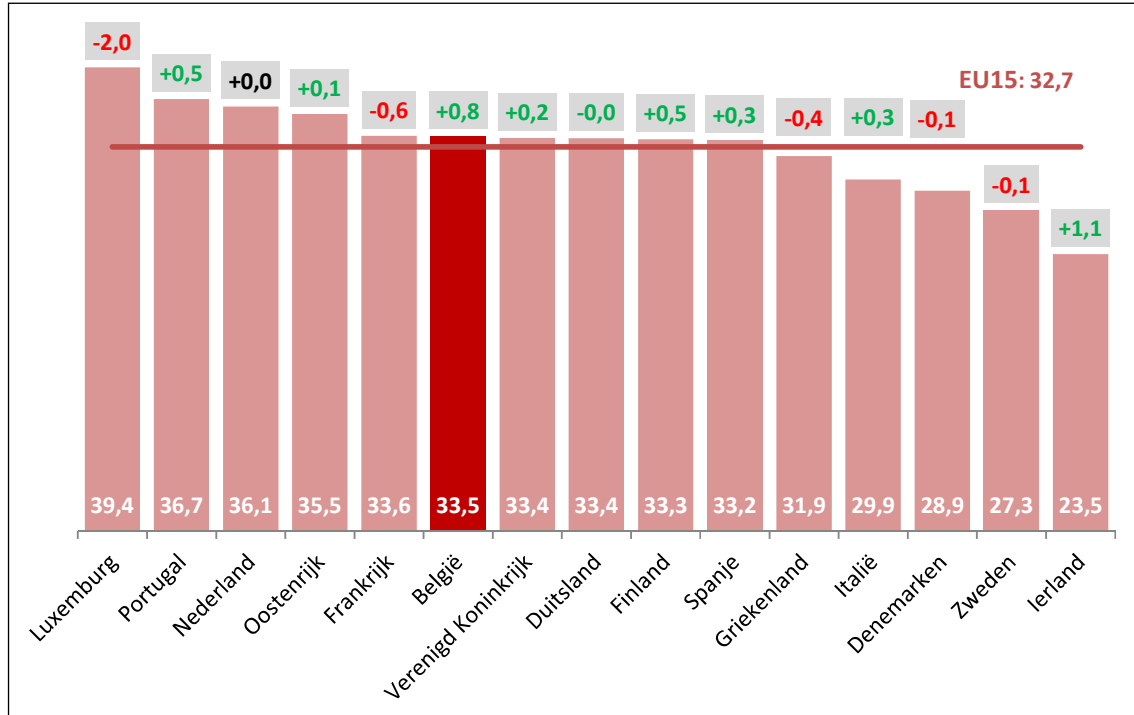

Bron: Eurostat (Enquête naar de arbeidskrachten), 29.04.2019; berekeningen van het Kmo-observatorium.

In 2018 en volgens de Eurostat-methodologie bleek 33,5 % van de zelfstandige ondernemers in België vrouw. Dat is iets meer dan in 2017 (32,8 %). België is gestegen van de 10e naar de 6e plaats onder de landen van de EU15, voor de vertegenwoordiging van vrouwen in het zelfstandig ondernemerschap. In 2018 kende België de grootste stijging van het relatieve aandeel vrouwen onder de zelfstandigenpopulatie (+0,8 procentpunt), na Ierland (+1,1 procentpunt).

Grafiek 48. Aandeel vrouwen onder de zelfstandigenpopulatie in 2018 voor de landen van de EU15 en wijziging ten opzichte van 2017

In procent; wijziging in procentpunt.

Bron: Eurostat (Enquête naar de arbeidskrachten), 26.04.2019; berekeningen van het Kmo-observatorium.

Volgens de “EU Startup Monitor³²” was minder dan een oprichter op tien van een start-up³³ in België in 2018 een vrouw (9,9 %). Alleen Tsjechië en Portugal hebben nog minder vrouwen onder de oprichters van start-ups. In Nederland en Frankrijk waren een op de vijf oprichters van start-ups vrouw (respectievelijk 22,2 % en 20 %). In Duitsland was 15,1 % van de oprichters van een start-up vrouw, waarmee het land zich iets onder het Europese gemiddelde situeert³⁴ (15,6 %).

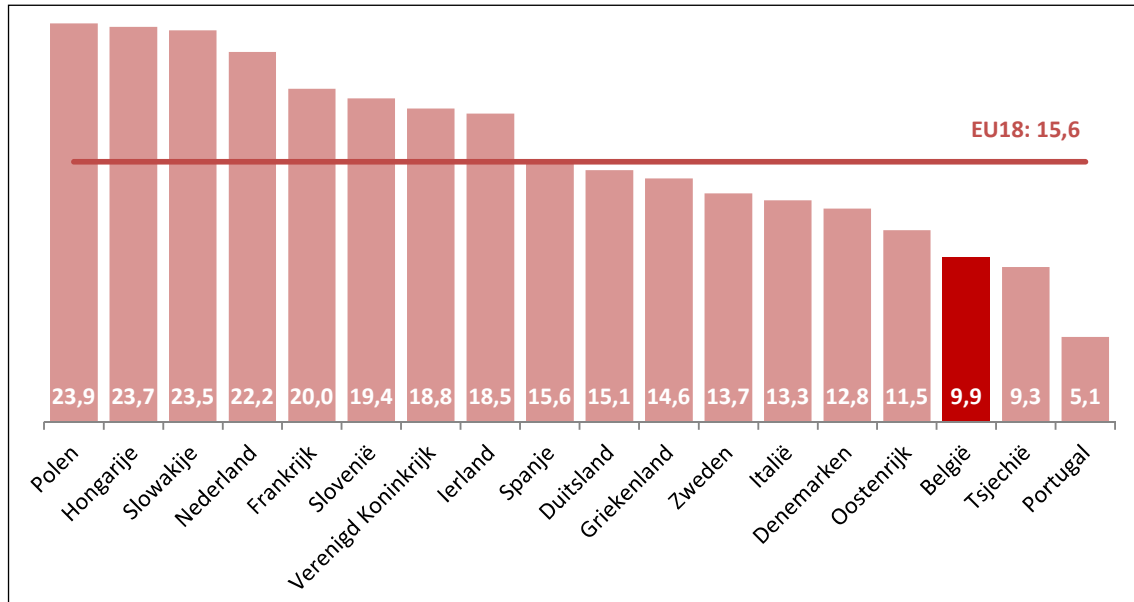
32 <http://startupmonitor.eu/>.

33 Het begrip “start-up” wordt als volgt gedefinieerd: onderneming van minder dan 10 jaar oud die innovatief is qua product of businessmodel en de intentie heeft om te groeien (in aantal werknemers of markten).

34 Het Europese gemiddelde voor de 18 landen opgenomen in het rapport.

Grafiek 49. Aandeel vrouwen in de populatie van oprichters van start-ups in 2018 voor de landen van de EU

In procent.

Bron: EU Startup Monitor, 2018 Report.

4.5. Samenvattende tabel over vrouwelijk ondernemerschap

Tabel 19 geeft een overzicht van de positieve (groen), nul (wit) of negatieve (rood) wijziging van de verschillende sleutelindicatoren met betrekking tot het vrouwelijk ondernemerschap. Aangezien de methodologie van de arbeidskrachtenenquête in België in 2017 werd gewijzigd, is het niet mogelijk om de indicatoren “activiteitsgraad” en “werkzaamheidsgraad” te vergelijken met die van voorgaande jaren.

Tabel 19. Indicatoren van het hoofdstuk “vrouwelijk ondernemerschap”

In procent.

	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017
Activiteitsgraad van vrouwen					68,4	69,3
Werkzaamheidsgraad van vrouwen					63,6	65,5
Aantal vrouwelijke zelfstandigen en helpers	+1,9	+2,2	+2,4	+2,6	+3,4	+2,6
Aantal “startende” vrouwelijke zelfstandigen en helpers	-0,4	+7,1	+5,4	+5,2	+5,3	+1,3
Aantal “stoppende” vrouwelijke zelfstandigen en helpers	+11,4	+13,8	-10,5	+14,2	+3,7	+5,8

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnummer: 0314.595.348
<https://economie.fgov.be>

© nd3000 - Adobe Stock.com

